

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN
1917 YILI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem PAZARBAŞI

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Haluk SELVİ

AĞUSTOS 2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN
1917 YILI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Adem PAZARBAŞI

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu tez .../.../2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Kabul

Red

Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Adem PAZARBAŞI

02.05.2008

ÖNSÖZ

Birinci Dünya Savaşı, 1914 yılında Avusturya – Macaristan veliahdı olan Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesiyle başladı. 19. yüzyılın ikinci yarısında bloklaşmaya başlayan İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri bu büyük savaşta karşı karşıya gelmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı geçmiş savaşlardan farklı bir nitelik taşır. Bu savaş topyekün bir savaştır. İlk zamanlarda bir Avrupa savaşı olarak düşünülmüşse de bu savaş taraflı ve tarafsız bütün dünya devletlerini etkilemiştir. Tüm bunların sonucunda Almanya, Avusturya - Macaristan, Rusya ve Osmanlı Devletleri tarihe karıştı. Ve savaş sonunda yeni bir dünya düzeni sorunlarıyla birlikte ortaya çıktı.

Dört yıl süren bu savaşta çeşitli olaylar da meydana geldi. Bunlardan en önemli ise 1917 yılında zuhur etmiştir. Rus Çarlığı'nın yıkılması ve Bolşevik İhtilali, İngilizler'in Kudüs'ü işgali, bununla ortaya çıkan ve hala tartışma konusu olan Musevi sorunu bunlardan bazılarıdır. Ayrıca 1917 yılı, muharib devletlerin savaştan bıkkınlığını ve sulh arayışlarını da hızlandırdıkları tarihtir.

Bu çalışma, 1917 yılına ait siyasi askeri ve sosyal olayları içermektedir. Çalışmamda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Bab-ı Ali Evrak Odası Sadaret Evrakı Evrak Kalemi (A. VRK.)'ne ait 813, 814, 815 numaralı dosyaları ile Tanin gazetesinden yararlandım. Bunlardan hariç olarak araştırma eserlerinden ve hatıratlardan da faydalandım.

Emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunar, araştırmalarım sırasında her türlü yardımını ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Hocam Doç. Dr. Haluk SELVİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Adem PAZARBAŞI

02.05.2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: 1917 YILI SİYASİ OLAYLARI.....	6
1.1. Barış Girişimleri ve Papa'nın Notası.....	11
1.2. A.B.D.'nin Birinci Dünya Savaşına Katılması.....	15
1.3. Yunanistan'ın Savaşa Katılması.....	19
1.4. Saint Jean de Maurienne Anlaşması.....	21
1.5. Filistin Meselesi.....	27
1.6. Bolşevik İhtilali ve Rusya'nın Savaştan Çekilmesi.....	31
BÖLÜM 2: 1917 YILINDA CEPHELERDE DURUM.....	43
2.1. Batı Cephesi.....	43
2.2. Denizaltı Savaşları.....	51
2.3. İtalya Cephesi.....	54
2.4. Romanya Cephesi.....	57
2.5. Galiçya Cephesi.....	62
2.6. Makedonya Cephesi.....	65
BÖLÜM 3:OSMANLI DEVLETİ VE CEPHELERİ.....	69
3.1. Genel Durum.....	69
3.2. Osmanlı Cephesi.....	73
3.2.1. Irak Cephesi.....	74
3.2.2. Arabistan Cephesi ve Arap İsyanı.....	75
3.2.3. Filistin Cephesi.....	78
3.2.4. Kafkasya Cephesi.....	81
SONUÇ.....	84

KAYNAKÇA.....	85
EKLER.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

A.VRK	: Bab-1 Ali Evrak Odası Saderet Evrakı Evrak Kalemi
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DH. ŞFR	: Bab-1 Ali Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi Evrakı
kıs.	: Kısım

Tezin Başlığı: Birinci Dünya Savaşı'nın 1917 Yılı	
Tezin Yazarı: Adem PAZARBAŞI	Danışman: Doç. Dr. Haluk SELVİ
Kabul Tarihi: 2 Ağustos 2008	Sayfa Sayısı: V (ön kısım) + 94 (tez)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
<p>Birinci Dünya Savaşı 20. yüzyılın başında meydana gelmiş ve tüm dünyayı etkilemiş bir savaştır.1914 yılında başlayan bu savaş dört sene gibi uzun bir süre devam etmiş, savaştan ve savaşmayan devletleri derinden etkilemiştir.</p> <p>1917 yılı Birinci Dünya Savaşı için savaşın verdiği sıkıntılar nedeniyle tüm cephe ve gerisinde barış isteklerinin arttığı bir dönemdi. Savaştan bıkan halk ile askerler bunu her yerde dile getirmeye başlamışlardı. Seslerini en çok yükselten Ruslar olmuş ve bu yılda gelen iki ihtilal sonucu savaştan çekilmişlerdir.</p> <p>Almanya 1917 yılında İngiltere'yi denizaltı savaşlarıyla yok etmeyi planlamış ancak bunu başaramadığı gibi uyguladığı yanlış strateji sonucunda Amerika'nın savaşa katılmasına sebep olmuş, bu durum da kendisi için yıkım olmuştur.</p> <p>İtilaf devletlerinin amacı, Almanya'yı bir daha savaşamayacak duruma getirmektir. Bu sebepten dolayı 1917 ilk baharından itibaren tüm cephelerde taarruza geçmişler ancak bundan bir sonuç çıkmamış üstelik İtalya büyük bir bozguna uğramıştır.</p> <p>Osmanlı Devleti'ne baktığımızda bu devlet kendi ülke sınırları içinde açılmış cephelerde mücadele etmekle kalmamış müttefiklerine yardım amaçlı seçkin kuvvetlerini Avrupa cephelerine yollamıştır. Ancak bu seçkin askerlerin yokluğunu Filistin ve Irak cephelerinde daha sonra hissedeceklerdir. Kudüs ve Bağdat gibi kendileri için kutsal şehirleri kaybetmişlerdir.</p> <p>1917 yılı tüm gelişmelere rağmen galip tarafın çıkmadığı ve savaşların bir siper savaşı haline geldiği bir yıl olmuştu. Fakat Amerika'nın savaşa girmesi ve İtilaf devletlerine yardımı savaşta İbrenin Müttefik devletlere dönmesine sebep olmuştur.</p>	
Anahtar kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, 1917 yılı, Osmanlı Devleti, Rus Devrimi	

Title of the Thesis: The Year 1917 Of The First World War	
Author: Adem PAZARBAŞI	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Haluk SELVİ
Date: 2 August 2008	Nu. Of pages: V (pre text) + 94 (main body)
Department: History	Subfield: Turkish Republic History
<p>First World war took place at the beginning of the twentieth century and effected the whole world. The war which begun in 1914 had continued as long as four years and effected deeply both the countries in war and out of the war.</p> <p>The year 1917 was the period of increase in the request for peace both at the front lines and behind the front lines as a result of the difficulties of the war. Those people and soldiers who fed up of the war voiced this everywhere. The Russians had been the one who voiced this more and as a result of the two revolutions in that same year, they withdrew from the war.</p> <p>Germany had planned to destroy United Kingdom through submarine attacks, but at the end not only failed in these attempts, as a result of their wrongful strategy they also created reasons for the United States to take part in the war which led to the destruction of Germany itself.</p> <p>The aim of the Allies was to bring Germany in a state that it can not to engage war again. Therefore from the beginning of the 1917 spring the offensive attacks had began in all fronts. No actual success achieved and Italy had faced a major defeat.</p> <p>The Ottoman State on the other hand, not only fought in the fronts around its border, it also send its superior forces to the European fronts to support its allies. In addition the absence of the superior soldiers were later felt in the Palestine and Iraqi frontlines so holy cities such as Jerusalem and Bagdat were lost.</p> <p>Year 1917 had been a year of no winner despite the all developments and it had been a year of defensive fence war. However, with the United States entry to war and support to the allies had been in the favor of the Allies.</p>	
Key Words: First World War, Year 1917, Ottoman State, Russian Revolution.	

GİRİŞ

19. ve 20. yüzyılda başlayan devletlerarası toprak kazanma ve emperyalizm mücadelesi devletleri bloklaşmaya sevk etmişti. İtilaf ve İttifak olarak ayrılan bu bloklaşma 1914 yılına gelindiğinde son haddine gelmişti. İlk büyük savaşa sadece bir gerekçe lazımdı o da 28 Haziran 1914 te Avusturya – Macaristan veliahdının Gabriel Prençip adında bir Sırp tarafından öldürülmesiydi. Bu suikastten dolayı Avusturya Almanlarında desteğini alarak Sırplar'a ağır bir ultiatom verdi ve savaş ilan etti (28 Temmuz 1914) (Yalçın ve diğ., 2004:73).

Savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünen Rusya tüm ülkede seferberlik ilan edince Almanlar seferberliğin durdurulmasını talep etmesine rağmen bu Rus nezdinde kabul edilmesi ve Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya savaş ilan etti. Bunun ardında Almanya ilk önce Fransa'nın işini bitirip daha sonra Rusya ile mücadele etmek isteyip Belçika topraklarına girmek için izin istemiş ancak bu İngiltere'nin güvencesini alan Belçika tarafından kabul olunmaması üzerine Almanya ilk önce Belçika ertesi gün İngiltere'ye savaş ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti ise Avrupa'da başlayan bu savaşa ilk başta sessiz kalmış gibi gözükse de çeşitli arayışlara girişmişti. İlk olarak İtilaf devletlerinin kapısını çalan Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa ile ittifak yapmak istedilerse de bu iki devlet ittifak teklifinin Ruslar tarafından kabul edilmesi şartını koymuşlardı. Bu şart müzakereleri yarım bıraktı. Aslında Osmanlı Devleti'nin ittifaka kabul edilmemesinin asıl sebebi olası bir savaşta bu devletin paylaşılacak bir pasta olarak gözükmesiydi (Yalçın ve diğ., 2004:75).

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi üzerine de Osmanlı topraklarının paylaşımı için İtilaf devletleri kendi aralarında bir takım anlaşmalar yapmıştır. Bunlar; Mart 1915'te İngiltere, Fransa ve Rusya arasında meydana gelmiş olan İstanbul Anlaşması, 26 Nisan 1915 tarihindeki İngiltere Fransa ve İtalya'nın katıldığı Londra Anlaşması, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 1916 yılında gerçekleşen Sykes-Picot Anlaşması, son olarakta 1917 yılındaki Saint Jean de Maurienne Anlaşması (İngiltere Fransa ve İtalya) (Tolon, 2004:39).

İtilaf Devletleri'nin bir ittifaka yanaşmaması sonucunda Osmanlı yöneticileri Almanlara yanaşmak zorunda kaldı. İki tarafın anlaşması üzerine Osmanlı devleti İttifak devletlerinin yanında yer almayı kabul etmiş ve Almanlara ait iki gemiye Türk bayrağı çekip Karadeniz'deki Rus limalarını bombalaması üzerine Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına resmen katılmış oldu.

Savaş başladığı zaman kara kuvveti bakımından İttifak Devletleri daha güçlü gözüküyordu. Buna karşılık İngiltere'nin önderliğinde İtilaf Devletleri denizlerde çok kuvvetli durumdaydı.

20. yüzyılın başında kararlaştırılan Almanlar harp stratejisine uygun olarak büyük kuvvetle Fransa'ya saldıran Alman kuvvetleri Marne cephesini yaramayınca Rusya'ya döndü ve Polanya'da onları iki kere mağlup etti.

Avusturya Devleti ise savaşta bekleneni veremeyerek hem Sırp'lar'a hem de Ruslar'a mağlup olmaktan kurtulamadı (Armaoğlu, 2005:105,106).

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti, sınırlarının genişliğinden dolayı bir çok cephede mücadele etmek zorunda kaldı. Bu cephelere baktığımız zaman ilk olarak Kafkas Cephesini görmekteyiz. Enver Paşa'nın komutasında yapılan Sarıkamış Harekatı'nın amacı 1878'de Ruslara bırakılan Kars, Ardahan ve Batum'u geri almaktı. 3 hafta kadar süren bu hareket (22 Aralık 1914 – 8 Ocak 1915) büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı (Kartal, 199:422,423).

Osmanlı Devleti'nin Sarıkamış hareketinden sonraki hedefi, Mısır ve Süveyş kanalı olmuştur. Almanlar'ın isteği ve Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı geri almak için açtığı Kanal Cephesine (14 Ocak 1915) Bahriye Nazırı Cemal Paşa atandı ise de bu cepheden istenilen sonuç alınamadı (Uçarol, 2000:473).

Kanal hareketinde başarısız olununca bu bölgede İngiliz ilerleyişi hızlandı. İngilizler bir yandan Sina-Filistin-Suriye üzerine hücum için hazırlıklar yaparken diğer taraftan Hicaz Emiri Hüseyin'i kışkırtıyordu. Savaş başladığı vakit Osmanlı Devletine sadakatini bildiren Emir Hüseyin 1916'na geldiğinde krallığını ilan etti. Bu sayede Osmanlı devleti Hicaz Bölgesinin büyük bölümünü kaybetmiş oldu. 1917 yılına geldiğinde ise

İngilizler Araplarla işbirliği yaparak Filistin'e kadar ilerleyip Kudüs'ü ele geçirdiler (Uçarol, 2000:474).

Büyük Savaşta Osmanlı Devletinin mücadele ettiği ve önemli başarılar elde ettiği diğer bir cephe ise Çanakkale Cephesiydi. Rusya'ya yardım amaçlı İngiltere ve Fransa tarafından ilk önce denizden (18 Mart 1915) burada başarısız olunca karaya asker çıkarmasıyla (Nisan – Aralık 1915) devam edilen cephe İtilaf Devletleri açısından kötü sonuçlar doğurdu.

Osmanlı orduların savaştığı cephelerden bir diğeri de Irak cephesidir. Burada Osmanlı Devleti İngilizlere karşı mücadele etmiştir. Bu bölge İngilizler'in Hint Deniz yolu güzergahında bulunduğu daha savaşın başında İngilizler buraya asker çıkardılar ve 21 Kasım 1914'te Basra'yı işgal ettiler. Bununla yetinmeyen İngilizler kuzeye kadar ilerleyerek 11 Mart 1917 'de Bağdat'ı ele geçirdiler (Burak, 2004:164).

Osmanlı Devleti kendi topraklarında mücadele ettiği gibi müttefiklerine yardımcı olmak için Galiçya ve Romanya Cepheleri'nde de mücadele etmişler ve buralarda kahramanca savaşmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yukarıda görüldüğü gibi bir çok cephede mücadele edemeye kalmamış bir de kendi topraklarında bulunan Ermenilerle de uğraşmak zorunda kalmıştır. 19 yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli isyanlar çıkaran Ermeniler, dünya savaşını fırsat bilmişlerdir. Ruslarla işbirliği yapan Ermeniler Van ve çevresine kadar gelmişler ve burada uzun ömürlü olmayan bir hükümet teşkil etmişlerdir. Ayrıca Anadolu'da bulunan bir çok Müslüman Türk'ü de katletmişlerdir.

Osmanlı Devleti, Ermeni tecavüzlerinin başladığı vakitlerde bir de Çanakkale'de İtilaf Devletleri ile uğraşıyordu. Bu olumsuzluklarda kurtulmak için 27 Mayıs 1915 tarihinde "Sevk ve İskan Kanunu" çıkarılarak Ermenilerin cephe gerisine çıkarılması kararlaştırılmıştı. Bu kanuna nazaran 800.000'e yakın insan ikamet ettikleri yerden alınıp çeşitli bölgelere gönderilmişti. Tabi bu göç esnasında o zamanın şartları ve Osmanlı Devleti'nin bulunduğu müşkülattan dolayı çok sayıda insan ölmüştür. Bu tarihten sonra tehcir sırasındaki ölümleri bir propaganda aleti olarak kullanan Ermeniler 1.500.000 kişinin öldüğünü tüm Avrupa'ya yaymışlar ve uluslararası

komuoyunun dikkatini çekmek istemişlerdir. Çeşitli çalışmalar sayesinde bunda başarılı olduklarını günümüzde de görmekteyiz.

Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra İttifak Devletleri'nin Avrupa'da belli bir üstünlüğü bulunuyordu. 1915 yılında İngiliz – Fransız kuvvetleri, Alman cephesine karşı taarruzda bulundularsa da başarılı olamadılar. Bunun aksine Doğu Cephesi'nde Alman – Avusturya ilerlemesi sonucunda Galiçya Ruslar'dan temizlendi. Ayrıca Almanlar Polanya'da Varşova'ya kadar ilerlemişlerdi (Armaoğlu, 2005:105,120).

Savaşın gidişatı tarafsız devletlerini de etkiliyordu. İtalya'nın daha savaş başlamadan önce, Almanya ve Avusturya ile yaptığı anlaşmaya rağmen bu iki devletin yanında savaşa girmeyerek tarafsızlığını korudu. İtalya'nın amacı, diğer devletlerden olabildiğince taviz almaktı. Bunu sağlayan İtilaf Devletleri oluncada bu devletlerin yanında savaşa girmiş (20 Mayıs 1915) ancak savaş boyunca pek bir varlık gösterememiştir.

Bulgaristan'da savaşa katılırken İtalya gibi toprak ihtiraslarını gerçekleştirmek amacı ile hareket etmiştir. Savaşan devletler Bulgaristan'ı yanına çekerek rakiplerine karşı avantaj elde etmek istemişlerdir. Ancak bu meselede Merkezi Devletler avantajlı durumdaydı. Çünkü Bulgaristan'ın istediği Makedonya toprakları Sırbistan'a aitti ve ayrıca merkezi devletlerin Balkanlarda üstünlüğü bulunuyordu. Fakat herşeye rağmen acele karar vermeyen Bulgaristan Çanakkale savaşının sonucunu beklemeye başladı. Çanakkale Savaşı'nda İttifak kuvvetlerin başarı gösterdiğini görünce çeşitli müzakereler sonucunda İttifak Devletleri yanında savaşa girmeye karar verdi.

1916 yılında, cephelerde gelirin bir değişiklik olmamakla beraber, İtilaf güçlerinin özellikle yıl sonuna doğru taarruzları çoğalmıştır. Genel durumun İtilaf Devletleri lehine olması onlara bir müttefik daha kazandırmıştı ki o da Romanya'ydı. Avusturya'ya ait Transilvanya, Banat, Bukovina gibi bölgelerde gözü olmasından dolayı Romanya, 28 Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri yanında savaşa katıldı.

1917 yılına gelindiğinde ise, Avrupa'da savaşçı tarafların durumlarını etkileyen yeni koşullar meydana gelmiştir. Bunlar, Batı Avrupa cephesinde savaş dengesinin

Müttefikler lehine bozulması, Almanya'nın denizaltı savaşını başlatması ve bunun sonucunda Amerika'nın İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesidir.

Tüm bunlarla birlikte iki önemli gelişme daha vardır ki onlardan biri Rus İhtilali'dir. 1917 yılı başlarında Rusya artık savaşa devam edemeyecek duruma gelmişti. Halk ve ordu savaştan bıkmıştı. 8 Mart'ta Petersburg'da başlayan bir grev iki gün sonra bu kentteki askerlerin katılmasıyla bir ihtilal halini aldı (Kurat, 1999:433). Çar tahtan çekilmekle beraber Çarlık Rusyası tarih oldu. Bunun üzerine Rusya'da geçici bir hükümet teşkil edildi (Karal, 1999:504). Ancak bu tarihten sonra Bolşevikler yönetimi ele geçirmek için mücadele edecektir ki bu araştırma konumuzun bir kısmını ihtiva ediyor.

1917 yılındaki diğer biri önemli olay ise İngilizlerin Kudüs'ü işgali ve sonrasında kurulan Yahudi Devleti'dir. Osmanlı kuvvetlerinin Kanal cephesinde başarısız olması üzerine harekete geçen İngilizler, Araplar'ın da desteğiyle Filistin'e kadar yürüdüler.

İlk iki Gazze saldırısında muvaffak olamayan İngilizler, üçüncü saldırı ile Gazze'yi işgal etmişlerdir. Filistin'in İngilizler tarafından ele geçmesiyle birlikte burada bir Yahudi devleti kurulması gündeme gelmiş ve bunun en büyük destekçisi de İngiltere olmuştur (Burak, 2004:169,170).

Bugün hala bir sorun olan Filistin meselesinin başlangıcını ve nasıl geliştiğini de bu çalışmanın konuları içindedir.

BÖLÜM 1: 1917 YILI SİYASİ OLAYLARI

1914'te Avrupa'da başlayan savaşın kısa sürede sonuçlanacağı konusunda herkes hem fikirken, 1916'nın sonlarında birçok insan savaşın ne zaman sona ereceği konusunda karamsarlık yaşıyordu. Cephelerdeki askerler dahi savaşa ve kendilerini komuta edenlere karşı olan inançlarını kaybetmişlerdi (Gülboy, 2004:228).

Savaşın üçüncü yılı olan 1916 yılında bütün cephelerde büyük çarpışmalar meydana gelmiş, ancak bu çarpışmalarda büyük kayıplar verilmiş olmasına karşın, hiçbir tarafın kazanmış olduğu kesin bir zafer ortada yoktu. Hatta 1915'in sonundaki durum çok az değişiklik göstermişti.

Bu yıl ile birlikte savaş, bir yıpratma savaşı biçimini aldığı için 1916 senesinin sonlarında artık anlamını yitirmeye başlamıştı.

1917 yılı geldiğinde, ister İttifak Devletler olsun, ister İtilaf Devletleri olsun savaşın bütün taraflarda, özellikle halkta, bir yorgunluk ve savaşa karşı bir bıkkınlık meydana gelmişti. Üç yıldır yapılan savaş henüz kesin bir yenilgi veya zafer işareti taşııyordu. Çünkü bahis konusu olan zafer bir cephede muharebenin kazanılması değil, düşmanın tam yenilgiyi kabul etmesi idi.

1917 yılında hiçbir taraf için de bunun işareti malesef kesin olarak belirmemişti. Bu durum kamu oylarında savaşın sona ermesi için duyulan arzuyu gittikçe şiddetlendirmekteydi. Aynı zamanda savaş uzadıkça yaşam şartları da güçleşiyordu (Armaoğlu, 2005:137).

İtilaf Devletlerinin başını çeken İngiltere'de 1916 yılının sonlarında bir hükümet değişikliği meydana gelmişti. 9 Aralık 1916'da kurulan hükümetin başbakanı olan Llyod George, dinçlik ve enerjisinin savaş yönetimini değiştireceğine inanarak bu görevi kabul etmişti. Llyod George savaşı bütün olanakları kullanarak en verimli biçimde yürütmek ve askere alınmamış olan herkesi hükümetin en gerekli gördüğü işlerde kullanmayı düşünmüştü. Kısacası bir iş ve sanayi seferberliği yapmak istemiş ancak bu istek ülkede yoğun tepkilere neden olmuştu (Bayur, 1989:117).

İttifak devletlerinde Almanya'ya baktığımızda Ludendorff ve Hindenburg ikilisinin ülkede söz sahibi olduğunu görmekteyiz (Robbins, 2005:71). Her ikisi de 1917 yılının başında Atlantik'teki denizaltı muharebesi ile İngiltere'yi altı haftada dize getirebileceklerinin hesabı ve ümidi içinde idiler (Boğuşlu, 1997:153). Fakat bu ümit Amerika'nın savaşa girmesiyle boşa çıkacaktır.

Geçen yıl göze çarpmaya başlayan harp yorgunluğunun 1917'de bıkkınlığa dönüşmesi halk arasında olduğu gibi millet meclislerinde, sendiklarda, işçiler içinde ve benzeri kuruluş ve topluluklarda da yayılmaya başlar.

Tüm savaşan ve savaşmayan devletlerde olduğu gibi savaştan kesin olarak galip çıkma isteğinin en çok olduğu İngiltere'de dahi 1917 yılına gelindiğinde savaş için eski şevk kalmamıştı. Sosyal hayatında kötüye gittiği İngiltere'de büyük grevler yapılmıştı. İngiliz Tarım Bakanlığı'na göre, 1917'de yiyecek durumu çok kötü olacaktı, Alman ablukası da göz önüne alındığında durumun daha da fenalaşması endişe yaratıyordu. Yine bu bakanlığa göre; ekmek daha da pahalılaşacak, patates üretimi pek düşük, balık avının sonuçları ise geçen senelere göre % 64 eksik olacaktı (Bayur, 1989:113).

İngiltere'deki bu durumun daha da kötüleşmemesi için hükümet 1917 yılı sonlarına doğru bir dizi önlem alarak İsveç, Norveç, Danimarka ve Hollanda Devletleri'ne istisnasız her türlü mal ve eşya ihracını yasaklamıştı (A.VRK., 814/11).

Her ne kadar savaşın uzamasından doğan sıkıntı, işçilerin zorunlu iş hizmeti yoluyla sermaye sahiplerinin buyruğu altına konulmak istenmesi gibi olumsuzluklara rağmen İngiliz halkı, 1917 yılında genel bakımdan ülkelerine bağlı kalmış ve bu yılın en önemli olayı olan Rus İhtilali'nden esen havaya kendini kaptırmamıştı (Bayur, 1989:118).

Genel savaş uzadıkça her yerde yaşam şartları ağırlaşmakta, bu ağırlık çeşitli sıkıntıları doğmaktaydı. Osmanlı Devleti ve müttefiklerinde de durum farklı değildi. Bu ülkelerde kıtlık başgöstermekte, öbür yandan da savaş yüzünden pek aşırı ölçüde zenginleşen bir sınıfın israfları herkesin gözüne batmaktaydı. Bu durum halkta kızgınlık uyandırmakta ve birçoklarını her türlü muhalefete ve hele barış isteyenlerin seslerine kulak vermeye doğru götürmekteydi. Bu devletler daha çok büyük sıkıntılar içinde çırpınmakla birlikte yönetenlerin daha sıkı ve hükümet baskısının daha büyük olması dolayısıyla başlangıçta

kıpırdanmalar daha az olmuştu. Ancak daha sonraları Almanya ve Avusturya'da memnuniyetsizlik, her yerden daha çetin bir biçimde meydana gelmişti (Bayur, 1991:49).

Bu durum o kadar kötüydü ki, tek bir devlet gibi görünen Avusturya - Macaristan Devleti'nde, Macaristan hükümeti kendisini hissetmekte olan kıtlık ve pahalılık hasebiyle Avusturya'ya patates, tereyağı ihracını yasaklamıştı.

Macaristan'ın yasağına karşılık Avusturya'da gazete kağıtlarının, mensucatın, kömür ve diğer sanayi mamüllerinin Macaristan'a ihracının men edilmesi Macaristan'daki ahaliyi pek ziyade kederlendirmiş ve yağ ile patatesin eksikliği dolayısıyla Peşte'de gösteriler meydana gelmişti. Ayrıca Macaristan'da, Avusturya'dan ve Almanya'dan bu ülkenin büyük şehirlerine göç eden binlerce kişiyi barındıracak ev ve otelin olmaması ve bunları geçindirecek kafi erzağın bulunmaması sıkıntı yaratmıyormuş gibi bu ülkede hiçbir işleri olmadığı halde sadece erzak alıp satmak ve kolayca yaşamak üzere Peşte'ye gelen Galiçya Musevileri'nin mevcudiyeti halkın daha çok huzursuzlanmasına neden oluyordu (A.VRK., 814/99).

Müttefikleri gibi bir dizi önlem alan Bulgaristan, altının bir başka ülkeye ihracını yasaklamıştı. Bu yasağı daha sonraları biraz daha genişleterek altının dahili memlekette bir şehirden diğer bir şehre götürülmesini men etmişti. Ayrıca Bulgar paralarının yabancı memleketlere ihracı ve Yunan ve Rumen banknotlarının Bulgaristan'a ithali ile bu devletlerle ticaret yapılması da yasak kapsamındaydı (A.VRK, 813/25).

Savaşan devletlerde durum bu iken, tarafsız memleketlerde de durum aynıydı. Finlandiya'da 1917 yılının sonuna doğru yiyecek sıkıntısı artmaktaydı (A.VRK., 814/71).

Diğer bir tarafsız ülke olan İsveç'te vaziyet karışık olmamakla beraber eski sükunetini kaybetmişti. Ayrıca İsveç bu dönemde iki muharip grubun baskısına maruz kalmıştı. İtilaf Devletleri ve özellikle Amerika, İsveç'in istediği erzağı göndermek için Almanya'ya ihracatın kesilmesini şart koşmuş, ancak İsveç Hariciye Nazırı, merkezi devletlerle eskiden olduğu gibi ticari münasebete devam edeceğini belirtmiş ve tarafsızlık politikasını sürdüreceğini beyan etmişti (A.VRK., 814/73). Aynı zamanda

hayat-ı iktisadiyesi için bir darbe teşkil edecek olan böyle bir talebin hükümet tarafından da olumlu karşılanmayacağını söylemişti (A.VRK., 813/55).

Savaş bir çok değişikliği meydana getirmişti. Bunların belki de en önemlisi kadınların iş hayatına katılmasıydı.

Almanya, Fransa ve İngiltere'deki cephane fabrikalarında ve sanayinin diğer savaş bağlantılı sektörlerinde kadınlara Birinci Dünya Savaşı ile birlikte giderek daha fazla iş çıkmıştı. Örneğin, 1914'de Woolwich Arsenal'de 125 kadın çalışırken bu sayı 1917'de 25 bini bulmuştu. Temmuz 1914'de 3 milyon 250 bin İngiliz kadın istihdam edilirken, savaş sonunda çalışan kadın sayısı 5 milyona yaklaşmıştı.

1918'in sonlarında Fransa'da doğrudan savaş sanayisinde çalışan kadın sayısı yarım milyondur ve yaklaşık 150 bini orduda sekreterlik ve diğer yardımcı görevlerde çalışıyordu. Her iki rakam da, 1914'deki konumun büyük değişikliğe uğradığını gösteriyordu (Robbins, 2005:164).

Aynı durumu Osmanlı Devleti'nde de görmek mümkündür. Bu ülkede kadınların sosyal ve iş hayatında işgal ettikleri faaliyet sahası bu harp esnasında süratle genişlemişti. Bu genişleme ise memleketteki ihtiyacın neticesiydi. Çünkü bütün Avrupa'da meydana gelen insan kaybı Osmanlı Devleti'nde de olmuş, bu da hayat ve faaliyeti sahasında o kadar şiddetli bir baskı ortaya çıkarmıştır ki bu baskı kadınlar tarafından doldurulmaya çalışılmıştı (Tanin, 7 Eylül 1333:3139).

Diğer ülkelerle kıyaslanırsa sayısı çok geride kalmakla beraber ülkede katiplik, muhasebe gibi kalem işlerinde kullanılanların miktarları Eylül 1917'de bini bulmuştur. Savaş devam ettiği sürece de bu sayı artacaktı (Tanin, 10 Eylül 1333:3142).

Savaşın uzaması en çok Rusya'yı vurmuştu. 1916 yılının sonunda başlayan genel huzursuzluk 1917 yılının hemen başında dünya tarihini değiştirecek olaylara sebep olmuştu.

1917 yılı Şubat / Mart ayında Rusya'da bir ihtilal meydana geldi ve Rus Çarı 2. Nikola tahtından çekildi. Çarın çekilişinden sonra, Rusya'da geçici bir hükümet kuruldu.

Bolşeviklerin iktidara gelecekleri Ekim / Kasım ihtilaline kadar geçen 6 aylık süre Rusya için tam bir anarşi dönemi idi.

1917 yılı Şubat / Mart ayından Ekim / Kasım ayına kadar geçen sürede Rus ordusu, Kerenski'nin tüm gayretlerine rağmen, askeri sıfatını yitirmiş yapılan taarruzlar sonuç vermemişti. 25 Ekim / 7 Kasım'daki ihtilal ile iktidar, Lenin'in liderliğindeki Bolşevik partisine geçince Bolşevikler, ihtilalinden bir ay sonra Aralık ayında Brest -Litovsk şehrinde, Almanlarla ateşkes ve barış anlaşması görüşmelerine başlamışlardı. (Boğuşlu, 1997:153).

Rusya'daki ilk ihtilalle birlikte (İtilaf Devletleri'nin baskısı yüzünden) Geçici Hükümetin aldığı savaş kararına rağmen, Rus işçileri, askerleri ve Bolşevikler savaşın durdurulması ve bir an önce sulh yapılması taraftarıydılar.

Rus halkının bu istek ve arzuları diğer ülkelerde de taraftar bulmaktaydı. Örneğin harp karşıtı olanlar en fazla İtalya'daydı. Hububat ve kömür azlığından müteessir olan memleket şerefli bir sulh istemekteydi. İtalyan askerleri ile İtalyan işçileri aynı sloganları atarak harbin lüzumsuzluğunu ileri sürüyorlardı. (Bayur, 1989:115).

Bu dönemde İngiltere dahi kuvvetli bir sulh cereyanı mevcuttu. İşçi partileri İngiltere'nin çeşitli yerlerinde teşkil ettikleri gizli komitelerde sulh fikirlerini yaymaktaydılar. Barış istekleri sadece halk arasında değil siyasi çevrelerde de bu dönemde taraftar bulmaktaydı.

Ekim ayında Lordlar kamarası üyelerinden bazıları, imzalarını içeren bir beyanname yayımlayarak, İngiltere'nin milli menfaatlerini muhafaza edecek bir uzlaşma sulhu için resmi müzakerelere girişmesi yolunda hükümete tavsiyelerde bulunmuşlardır (Tanin, 9 Kanun-i evvel 1333:3230).

Fakat bu girişim, Balfour'un "Avrupa'nın Alman daimi tehdidinden kurtulması, Ermenistan ve Arabistan'ın yeniden Türk boyunduruğu altına girmemesi için çalışacağını" belirtmesi üzerine sonuçsuz kalmıştı (A.VRK., 815/29).

İngiltere'de olduğu gibi 1917 senesinde, hububatın geçen seneye göre nisbeten yüzde kırk derecesinde noksan hasıl olduğu Fransa'da da barış istekleri ön plana çıkıyordu.

Bunu sağlamak için de Fransız sosyalistleri var güçleri ile çalışmaktaydılar. Ancak bu girişim Fransızlar için çok tehlikeli idi. Çünkü böyle bir girişim, cephedeki askeri kuvvetlerin maneviyatını bozabileceği gibi bunun nihayetinde memleketi düşmana teslimine sebep olabilecek dahili kargaşalığın meydana gelmesine de yol açabilirdi. Fakat tüm bu düşüncelere ve Fransız hükümetin engelleyici tüm tedbirlere rağmen bu ülkede barış istekleri gittikçe yayılmaktaydı (A.VRK., 813/70).

İttifak Devletleri'nde de barış talepleri vardı ve ön planda yine sosyalistler bulunuyordu. Örneğin Macaristan'da sosyalistler 25 Kasım 1917 tarihinde ilhaksız ve tazminatsız sulh lehinde bir gösteri tertip etmişlerdi (A.VRK., 815/2) ve bu gösteriye 40 bin amele katılmıştı (A.VRK., 815/15).

Bu sulh istekleri sadece savaşan devletlerinde değil tarafsız devletlerde bile yankı bulmaktaydı. Siyasi çevreler ve işçiler Rusları örnek alıyorlardı (Boğuşlu, 1997:153).

Mesela Ağustos ayında İsveç Devleti, savaşın sona erdirilmesini istemekle birlikte bunu sağlayacak olanın İstokholm'de yapılacak olan sosyalist konferansının değil Rusya'nın olacağını düşünmekteydi (A.VRK., 813/29).

1.1. Barış Girişimleri ve Papa'nın Notası

Savaşın sona erdirilmesi ile ilgili 1917 yılında başlayan ve bu yılın sonunda kısmen de (Brest – Litovsk) olsa gerçekleşen barış girişimleri aslında ilk değildi. Gerçekte ilk girişim 1916 yılının başında ABD'den gelmişti.

ABD Başkanı Woodrow Wilson danışmanlarından Albay Edward House'u, ABD'de toplanmayı düşündüğü bir barış konferansı ile ilgili nabız yoklamak üzere, Avrupa'ya göndermişti. Albay House, Londra, Berlin ve Paris'i ziyaret etmiş ama barış konferansı fikri ile ilgili olumlu bir destek bulamamıştı (Gülboy, 2004:229).

1916'nın sonlarına gelindiğinde savaşın artık çekilmez bir hal alması nedeniyle, bu duruma bir nihayet verilmesi ile ilgili girişimler yeniden gündeme geldi. Nitekim, Brusilov saldırısında savaşma yeteneğinin önemli bir kısmını yitiren Avusturya - Macaristan İmparatoru Karl, olumlu koşullarda Avusturya - Macaristan'ı savaştan çekmek amacıyla müttefikler ile gizlice görüşmelere başladı.

Karl, İtilaf Devletleri'ne Avusturya - Macaristan'ın bir an önce savaştan çekilmek ve varlığının korunması dışında başka bir şey istemediğini bildirmesine rağmen, bu girişimi bir sonuç vermedi. Tersine Karl'ın bu devletler ile görüşmesinden haberdar olan Almanlar, Karl'ı "Avusturya - Macaristan'ın savaş devam ettiği sürece Almanya'ya bağlı kalacağına" dair bir antlaşma imzalamaya mecbur ettiler. Bu anlaşma sonucunda da Avusturya-Macaristan, Almanya'nın bir uydusu konumuna gelmiş oldu (Gülboy, 2004:230).

18 Aralık 1916 tarihinde yine Amerika Cumhurbaşkanı Wilson, bir barış anlaşması yapmak için savaşan devletlere gönderdiği genelge biçiminde bir tel ile savaş amaçlarını tüm devletlerin açıklamalarını istemişti (Bayur, 1989:108).

Yalnız Almanya bu durumdan rahatsız olmuştu. Çünkü Almanya savaş amaçlarını resmen açıklamakta isteksizdi. Buna karşılık 10 Ocak 1917'de Müttefikler ABD'ye verdikleri yanıtta, barış için şartlarını açıkladılar. Bunlar, "Belçika, Sırbistan, Karadağ'ın restorasyonunu, Fransa, Rusya ve Romanya'nın işgal edilen topraklarının boşaltılması, yabancı bir yönetim altındaki İtalyan, Çek, Slovak ve Romenlerin bağımsızlaştırılması, Türklerin egemenliği altındaki ulusların bağımsızlıklarının kazandırılması" idi.

Müttefiklerin amaçlarını açıklamalarından sonra, ocak ayının sonunda Amerikan'ın baskılarına fazla dayanamayan Almanya da şartlarını açıkladı. Buna şartlar: "Belçika'nın, Almanya'nın güvenliğini göz önüne alan özel garantiler verilmesi karşılığında restorasyonunu, bazı ödentiler ve düzeltmeler karşılığında Fransa'nın işgal edilen bölgelerinin geri verilmesini, Polonya'nın bağımsızlaştırılması ve Almanya'nın kolonilerinin kendine iadesini" kapsamaktaydı (Gülboy, 2004:232).

Ne var ki Wilson'un bu aracılık girişimleri, Almanya'nın amansız bir denizaltı savaşı başlatmak konusundaki kararına çarpmış ve sonuçsuz kalmıştı (Karal, 1999:507).

Amerika Cumhurbaşkanı'nın barış için çabalarda bulunması yalnız Katolikliğin değil bütün Hristiyanlığın bile başı olmak amacındaki Papayı ilgisiz bırakmazdı ve bırakmadı. O, esasen daha önceleri de sonuçsuz kalan bir kaç barış aracılığı denemesinde bulunmuştu (Bayur, 1991:602).

Papa XV. Benoit'in bu seferki barış girişimleri 1917 yazında meydana gelmişti. Fakat Benoit bunu yapmadan önce, daha Haziran ayında, Almanya ve Avusturya Hükümetleri'ni gizlice yokladı. 26 Haziran 1917'de Münih'teki Papa temsilcisi Almanya'nın ne gibi koşullarla barış yapabileceğini öğrenmek istedi. Yapılan görüşmeler sonucunda Kayser dahil Alman ricalinin sulha meyilli olduğunun saptanması üzerine 24 Temmuz'da Papa temsilcisi Paçelli, Papa'nın 14 Temmuz günlü notasını Alman Hükümeti'ne verdi. Buna benzer 1 Ağustos günlü bir nota da Ağustos'un 9'unda İngiltere'ye verilecektir (Bayur, 1991:602).

Papa'nın savaştan devletlere verdiği barış önerisinde; "Denizlerin serbestisi, savaş ödeneği istenilmemesi, sınırların savaştan önceki gibi kalması, Fransa ve İtalya'nın istekler üzerinde bir uyuşmaya varılması, Belçika'nın tam bağımsızlığının onaylanması" öğütleniyordu (Bayur, 1989:109).

Papa XV. Benoit'in tarafların tazminat ve toprak taleplerinden vazgeçerek savaşı bir an önce sona erdirmeleri çağrısını yapmasına karşılık, bu çağrı bundan öncekiler gibi muharip devletler tarafından ciddiye alınmamıştı.

İngiltere'de Papa'nın bu girişimi tepki ile karşılanmıştı. Özellikle İngiliz basınında bu notaya tepki vardı. Times gazetesi notanın, "Almanya'ya eğilimli ve bağlaşıklara karşı" olduğunu, reddedilmesi gerektiğini yazıyordu. Bu gazeteye göre, Papa'nın öteden beri Avusturya ile gizli münasebette olduğunu ve bu defa ki teşebbüsün de Avusturya'nın tavsiyesi ile olduğu aşikar bulunduğunu beyan ediyor ve devamla İtilaf devletlerinin Papa'nın sulh teklifini reddetmesi gerektiğini belirtmekteydi (Tanin, 17 Ağustos 1333:3118).

Fransa'da ise Fransız Başbakanı Ribo, sadece notanın alındığını bildiren bir karşılıkla yetinilmesi isterken, Fransız matbuatı notayı pek kötü surette tenkit ve tefsir etmişti. Ancak Fransa'da Papa'nın notası zaten muharebeden bıkmış olan halk üzerine ve bilhassa vilayatta büyük bir tesir ile sulh taraftarlarını günden güne arttırmıştı (A.VRK., 813/98).

İtalya'nın bu notaya tepkisi Müttefiklerinden daha sert olmuştu. İtalyan Dışişleri Bakanı Sonnino hiç karşılık verilmemesini istemiş, İtalya hükümeti ise, Papa'ya sulh lehindeki

teşebbüslerini İtalya hükümeti aleyhinde bir hareket olarak telakki edeceğini ve bundan dolayı ahvale karşı Papalık makamına asla teminat veremeyeceğini bildirmişti (Tanin, 17 Ağustos 1333:3118).

Diğer bir müttefik olan Rusya'da durum genel görüşten farklı değildi. Rusya Dışişleri Bakanı, notanın Alman eğilimli olduğunu düşünmekte ve Müttefiklerin topluca karşılık vermelerini doğru bulmaktadır.

İtilaf devletleri, 23 Ağustos'ta Papa'ya isteklerini belirten notayı verirler. Belçika'nın tam bağımsızlığının yeniden sağlanması onlar için öncelikli amaçtır (Bayur, 1991:605). Bu notadan ayrı olarak Amerikan cevabi notası ise 25 Ağustos günlüdür. Times gazetesine göre, Wilson bu cevapta; Almanya yeni bir harbe hazırlanmak imkanı bulamayacak şekilde silahlarını terk etmedikçe bir sulh konferansının gerçekleştirilemeyeceğini belirtmişti (Tanin, 1 Eylül 1333:3133).

Sonuç olarak ise İtilaf Devletleri, Papa teklifini gayr-i müsaid bir surette yorumlamışlardı (A.VRK., 813/20).

İttifak güçlerine döndüğümüzde bu devletlerde daha farklı bir hava esmekteydi. Viyana'da, Papa'nın notası kemal-i hürmetle kabul edilmiş, fakat Avusturya'nın asırlardan beri kendisine ait olan ve İtalyan ihtiraslarına karşı müdafaa edilen arazisi hakkında müzakereye girişilmeyeceği beyan edilmişti. Denizlerin serbestisi meselesine gelince, bu hususta Avusturya hükümeti, İngiltere'nin Cebelitarık ve Kıbrıs gibi yerleri terk etmesini talep etmişti (Tanin, 23 Ağustos 1333:3124).

Viyana gazetelerinde Papa'nın notasına yorum yapılmamakla beraber Tireste'nin İtalya'ya teslimi hakkında her ne suret ve şekilde olursa olsun gelecek olan bir teklifin Avusturya hükümeti için katiyen kabul olamayacağını hemen beyan ediliyordu.

Balkan ve Şark meselelerine gelince, bazı gazeteler notada, bu meselelere diğerlerinden daha az önem atfedildiğini beyan ediyorlar. Alman Muhafazakar gazeteleri ise İtilaf emellerine uygun olan notayı tenkid etmekte ve bu notada ne Irak ne Arabistan ve ne de Filistin meselelerinden bahsedilmediği için genel bir sulhun akdine bu notanın asla bir esas teşkil edemeyeceğini ilave etmekteydiler (A.VRK., 813/20).

Papa'nın barış için çabaları henüz bitmemişti. İngiltere'nin, Belçika ile ilgilenen 23 Ağustos günlü kararını aldıktan sonra Papa, 30 Ağustos'ta Nons vasıtasıyla Almanya'ya bir nota verdirerek şu yönler üzerinde durur; "İmparatorluk Hükümeti'nin Belçika'nın bağımsızlığı ve savaş dolayısıyla uğradığı zararların ödenmesi, bu devletin siyasal, ekonomik ve askerlik bakımından bağımsızlığının sağlanması" (Bayur, 1991:605).

Bu nota üzerinde Almanya'da sonsuz tartışmalar ve toplantılar olur, ancak emellerinden vazgeçmek istemeyen Almanya tarafından 24 Eylül'de atlatıcı bir karşılık verilir. Bu notada, Papa'nın girişimi övülür, uygun bir barışa hazır olduğu açıklanır, Belçika için istenilen güvenceleri vermeğe ilke bakımından karşı olunmadığı, ancak durum ve koşulların böyle bir açıklamada bulunmak için yeter ölçüde aydınlanmadığı bildirilir. Devletlerarası çekişmelerde zorunlu hakemliği, denizlerin özgürlüğü konularında Papalıkla düşünce birliğinde olduğu yazılır. Bu genel ifadeler neticesinde Almanya, Belçika işinde istenilen güvenceleri vermemiş ve sonuç olarak barış görüşmeleri kapısını bir kere daha kapamıştır (Bayur, 1991:606).

1.2. A.B.D.'nin Birinci Dünya Savaşı'na Katılması

1917'nin baharında savaşın gidişatına büyük bir değişiklik getirecek olan en önemli gelişme ABD'nin İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesi olmuştu. ABD'nin müttefiklerin tarafında savaşa girmesi aslında sürpriz bir gelişme değildi.

Almanya, ABD'nin tarafsızlığının savaşın gidişatı süresince devam etmeyeceğinin farkındaydı. Bununla birlikte Almanya, ABD'nin seçimini müttefiklerden yana yapacağını da biliyordu.

19. yüzyılın sonlarına yaklaşılırken dünyanın ekonomik anlamda en hızlı gelişen iki devleti ABD ve Almanya idi. Bunun doğal bir sonucu olarak da iki devlet uluslararası pazarlarda ciddi bir rekabet içine girmişlerdi.

Diğer yandan bu iki devlet arasındaki rekabet yalnızca ekonomik alanla sınırlı değildi. İki devlet de emperyalist yayılmaları çerçevesinde Pasifik ve Latin Amerika'da sık sık karşı karşıya gelmekteydiler. Bu karşılaşmalar diplomatik krizlere dönüşürken; 1900 yılında ABD, Almanya'yı muhtemel düşmanlar listesine almış ve Siyah Savaş Planı

(War Plan Black) çerçevesinde, Almanya ile Karayipler’de olası bir savaş durumunu göz önünde tutarak hazırlanmaya başlamıştı (Gülboy, 2004:252).

1910’lara gelindiğinde ABD, ayrıca Alman Donanması’nın büyümesini kendi ülkesinin stratejik güvenliği için en ciddi dış tehdit olarak algılamaktaydı. Bu nedenle ABD, donanmasının büyük bir kısmını da Atlantik’e kaydırmıştı.

ABD’nin Almanya’yı potansiyel bir düşman olarak kabul etmesinde en önemli etken, Almanya’nın 19. yüzyılın sonlarındaki yükselişinin dünya güç dengesini değiştireceği ihtimaliydi. ABD, Avrupa’da devam eden durumun kendi güvenliği için gerekli görmekteydi ve Avrupa’nın kontrolünün tek bir devletin eline geçmesi ABD için kabul edilemez bir durumdu. Bu nedenle de ABD, Almanya’nın statükoyu değiştirmek için girişeceği bir mücadelede karşı cephede yer almaya kararlıydı

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasının ardından ABD tarafsızlığını ilan etmişti. Ama ABD kamuoyunda müttefiklere karşı büyük bir sempati vardı. ABD ile İtilaf Devletleri arasındaki ticari ilişkiler İtilaf devletleri için büyük bir ekonomik destek yerine geçiyordu. ABD, ticaretinin beşte üçünü İngiltere, Fransa ve diğer İtilaf Devletleri ile yapıyordu (Boğuşlu, 1997:162).

Bu ticari ilişki Birinci Dünya Savaşı ile birlikte doruk noktasına ulaşmıştı. Amerika’nın savaş başından 1917 yılına kadar İtilaf Devletleri’ne sattığı çeşitli savaş mamülleri gittikçe artmaktaydı. 1914’te 924 milyon dolar, 1915’te 1.991 milyon, 1916’da 3.213 milyon dolarken, İttifak Devletleri’ne satışı ise,1914’te 1.069 milyon dolar, 1915’te 1.100 milyon, 1916’da da 1.159 milyon dolar tutarındaydı.

Amerika’nın savaşçı taraflara verdiği borç paraya gelince, 1917 Nisan’ında toplam olarak İtilaf Devletleri’ne 2.300 milyon dolar, Almanya’ya ise sadece 27 milyon dolardan ibaretti. Bu rakamlar arasındaki orantısızlık Almanlar’ın hiç hoşuna gitmiyordu (Karal, 1999:506).

Savaşı başladığı zaman Woodrow Wilson, ABD’nin dünya güç politikasında daha etkin bir rol üstlenmesi taraftarıydı ve savaş sonrasında oluşacak yeni düzenin şekillenmesine ABD’nin liderlik etmesini istemekteydi.

Wilson temelde, Avrupa diplomatik geleneklerinin mevcut savaşa neden olduğunu düşünmekteydi. Bu nedenle yeni düzende, Avrupalılar'ın yerine, ABD'nin liderlik edeceği bir uluslararası örgütün barışı koruyacağını hesaplamaktaydı. Bu düşüncenin uygulanması da ancak savaşa girmekle mümkün olabilirdi.

Ancak Amerika'nın Dünya Savaşı'na girmesi, esas olarak Almanlar'ın 1915'ten itibaren başlattığı denizaltı savaşı sonucudur. İngiltere, savaşın başından itibaren, güçlü donanması ile Almanya'yı abluka altına almış, böylelikle bu ülkenin diğer memleketlerle ticaret yapmasını engelleyerek savaş gücünü kırmak istemişlerdi. Almanlar ise bu İngiliz ablukasına, karşı bir abluka ile, denizaltı savaşı ile cevap vermişti.

Almanlar'ın başlattığı denizaltı savaşı sonucu olarak, 1915 Mayıs'ında Lusitania, Ağustos'ta da Arabic adındaki İngiliz gemileri batmış ve batan gemilerde birçok ABD vatandaşı ölmüştü. Bu iki olay Alman-Amerikan ilişkilerini gerginleştirmeye neden olmuştu (Boğuşlu, 1997:162).

Bununla beraber, 1916 Martında Sussex adlı bir Fransız yolcu gemisinin batırılması ve bazı Amerikan vatandaşlarının ölmesi, iki devletin münasebetlerine yeni bir gerginlik getirdi. Tam bu sırada meydana gelen başka bir olay ise Amerika için yakın bir Alman tehlikesini ortaya koyuyordu.

Amerikan askerleri Meksikalı isyancı çetenin meydana getirdiği sınır hadisesi nedeniyle 1916 Temmuz'undan beri Meksika topraklarında bulunuyordu. Bu nedenle Meksika ile Amerika'nın münasebetleri iyi değildi (Renouvin, 2004:513). Bundan faydalanmak isteyen Almanya, Amerika'ya karşı harekete girişmek istedi. Bu harekete göre, Amerika, Almanya'ya karşı savaşa katılırsa, Meksika Almanya ile ittifak yapacak, ayrıca Almanya Meksika'ya ekonomik yardımda bulunacak ve Amerikan toprakları olan Teksas, Yeni Meksiko ve Arizona eyaletleri de Meksika'ya verilecekti. Buna karşılık Meksika, Japonya ile Almanya arasında aracılık yaparak Amerika'ya karşı bir Japonya - Meksika - Almanya ittifakının kurulmasını sağlayacaktı.

Alman Dışişleri Bakanı Zimmermann'ın bu tasarımı ihtiva eden ve Washington'daki Alman büyükelçisi Bernstorff'a çekilen ve *Zimmermann Telgrafı* adını alan telgrafı,

İngiltere tarafından ele geçirilerek, şifresi çözüldükten sonra hemen Amerika'ya bildirildi. Amerika Almanya'nın komplosu ile karşı karşıya kaldığını düşünerek bu telgrafı Amerikan halkına açıkladı. Amerika'nın güvenliği bir Avrupa devleti tarafından tehdit ediliyordu ki, Monroe Doktrinine göre artık Amerika hareketsiz kalamazdı (Armaoğlu, 2005:133).

Her şeye rağmen Amerika hemen savaşa girme taraftarı değildi. Bu nedenle bir süre daha tarafsız kalmayı denedi. Ama Almanya'nın uyguladığı politikalar, Amerika'yı savaşın içine sokmaya mecbur etmişti. Nitekim Şubat 1917'de Almanlar'ın denizaltı savaşı kararı alması üzerine ABD, Almanya ile ilişkilerini kesti. Bunun ardından iki ABD gemisinin Alman denizaltıları tarafından batırılması ise bardağı taşıran son damlaydı (Boğuşlu, 1997:163).

1917 yılının başındaki tüm bu gelişmeler, Wilson'un ABD Kongresi'ni savaşa girmek için ikna etmesine fırsat vermişti. Wilson 2 Nisan'da Kongre'yi toplantıya çağırarak Almanya'ya savaş ilan edilmesini istedi. 6 Nisan'da Kongre savaş ilanını onayladı. Böylece ABD müttefiklerin yanında savaşa girdi (Gülboy, 2004:256).

Amerika Birleşik Devletleri 6 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmekle beraber, Almanya'nın müttefiki olan Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemiştir. Buna karşılık, Osmanlı Devleti, Almanya'nın baskısı karşısında ve Almanya'nın müttefiki olmak hasebiyle, 20 Nisan 1917'de Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik münasebetlerini kesmiştir. Bunu yaparken, Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey Amerika'dan özür dilediği gibi, münasebetlerin kesilmesinden sonra da, Anadolu'daki ve diğer Osmanlı topraklarındaki Amerikan okullarına ve Amerikan misyonerlik müesseselerine hiç dokunulmamıştır (Armaoğlu, 1991:19).

Ancak Aralık ayında Amerika, Avusturya - Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında harp durumunu mevcut olduğunu ilan etmiştir (Tanin, 8 Kanun-i evvel 1333:3229).

Amerika Nisan ayında savaşa girmesine rağmen faal olarak harbe girmesi epey zaman almıştır. Çünkü Amerika'nın savaşa hazırlanması zahmetli bir işti. Ancak Amerika harbe girmek için tüm gücüyle de çalışıyordu.

Bu hazırlıklara baktığımızda, Amerika ordusu askerlerini Eylül'ün sekizinde kıtalarına davet etmişti. Buna göre 815.000 kişi silah altında bulunacaktı (Tanin, 9 Eylül 1917:3141). Diğer bir kısım Amerikan askeri ise Kanun-i evvelde (Aralık) silah altına alınmıştı (Tanin, 21 Teşrin-i evvel 1333:3181).

Ayrıca Amerika, savaş için gemiler inşa ediliyor, fabrikalar büyük bir gayret içinde top ve mühimmat yetiştirmek üzere geceli gündüzlü çalışıyordu (Tanin, 12 Eylül 1333:3144). Tüm bu çalışmalar Müttefiklere yardım içindi. Çünkü Rusya'nın bıraktığı boşluğu doldurması gerekiyordu. Bunun sonucunda ABD'nin Avrupa'daki asker sayısı, 1917 yılı sonuna doğru 100-150.000, 1918'de de 1.500.000 kişi olmuştu (Boğuşlu, 1997:163).

1.3. Yunanistan'ın Savaşa Katılması

1917 yılında Yunanistan'ın savaşa katılması, Kral Konstantin ile Başbakan Venizelos arasındaki uzun bir mücadelenin sonunda ve zaferi Venizelos'un kazanmasıyla mümkün olabilmişti.

İkinci Balkan Savaşı'ndan Yunanistan iki komşusu ile münasebetleri bozuk olarak çıkmıştı. Bulgaristan'dan Kavala'yı aldığı için bu devletle ilişkisi iyi değildi. Midilli, Limni ve Sakız adalarını da işgal altında tuttuğundan ve ayrıca Anadolu'ya da göz dikmeye başladığından Osmanlı Devleti'yle de arası açıldı. Buna karşılık, Sırbistan ile İkinci Balkan savaşının başlangıcında imzalanmış bir ittifakı vardı. Fakat bu ittifaka rağmen Yunanistan, Avusturya'nın Sırbistan'a saldırmasına seyirci kalmış, müttefikinin yanında yer alıp savaşa katılmamıştı (Armaoğlu, 2005:134).

Yunanistan savaşa girmemesine rağmen ülkede bazı kesimin İtilaf Devletleri yanında savaşa girilmesi yönünde istek ve arzuları vardı. Bunu en çok düşleyen Başbakan Venizelos'tu. Buna karşın tarafsız bir politika izlemek isteyen safın başında Kral Konstantin bulunuyordu. Venizelos'un İtilaf Devletleri tarafları olmasına karşılık Alman İmparatoru II. Wilhelm'in eniştesi olan kral, İttifak Devletleri'ne sempati duyuyordu. Bu iki karşıt düşünce 1914'ten 1917 yılına gelene kadar Kral Konstantin ile Başbakan Venizelos arasında siyasi uyumsuzluk ve uyuşmazlığa sebep olmuştu (Boğuşlu, 1997:168).

Yunanistan savaşa girmemesine karşılık İngiltere ve Fransa savaşın yükünü hafifletmek düşüncesiyle 1915 yılı başından itibaren Yunanistan'ı kendi yanlarında savaşa sokmak için girişimlerde bulundular. Buna karşılık toprak ödünü olarak da Batı Anadolu'yu önerdiler. Venizelos, bu durumdan yararlanarak hemen savaşa girmek istedi. Fakat Kral ile Yunan Genelkurmayı buna karşı çıktı. Bu sıralarda Yunanistan Başbakanı, İtilaf Devletleri'nden Finike'den Edremit Körfezi'ne kadar olan yerleri, yani Antalya, Burdur, Kütahya, Balıkesir illerinin bir kısmıyla, Muğla, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa illerinin bütününi istemeyi düşünmekte ve bunları almayı ummaktaydı (Uçarol, 2000:502).

1915 Ekim'inde Bulgaristan savaşa katılıp, Sırbistan'a karşı harekete geçince Venizelos, Balkanlar'da kuvvet dengesinin Yunanistan aleyhine bozulduğunu ileri sürerek yine savaşa katılmak istediye de yine muvaffak olamadı.

Venizelos da başbakan olarak Bulgaristan'ın savaşa girmesi üzerine İngiltere ile Fransa'nın Selanik'e asker çıkarmalarına hiç itiraz etmedi. Bunun üzerine kral Venizelos'u başbakanlıktan uzaklaştırdı.

1915 ile 1917 arasında kral, Venizelos'u iki sene süre ile başbakanlıktan uzaklaştırmıştı, Ancak Selanik şehrine kaçan Venizelos, orada krala karşı ayaklanma çıkarmıştı.

Venizelos'a bu ayaklanmada en büyük desteği ise, bu bölgede serbestçe hareket eden Fransa hükümeti vermekteydi. Bu serbestliği de Fransa, müttefiklerinden almıştı (Adamof, 2001:243). Bu yönde Fransa ilkin, Venizelos etrafında Selanik'te krala karşı bir geçici hükümet kurulmasına yardım etmişti. Sonra, Yunanistan'ı aç bırakarak dize getirmek için abluka altına almıştı.

Kuzey Yunanistan ile adaları da Venizelos'u destekliyordu. Ayrıca Venizelos, Yunanistan'ın Müttefikler yanında savaşa katıldığını da ilan etmişti. Bu çok garip bir durumdu. Ancak Müttefikler Venizelos'un teşebbüsünden hoşnut kalmakla beraber kral hala müttefikler için bir sorun teşkil ediyordu.

Bu sorunu biraz olsun gidermek için Fransız hükümeti, 1916 Aralık ayında, Kral Konstantin üzerinde baskı yapabilmek amacıyla Atina'ya bir deniz müfrezesi gönderdi. Bundan çok önceleri ise Atina'da demiryolları, telgraf ve polis üzerinde İtilaf Devletleri denetimlerini arttırmıştı.

Ancak yine de Almanlar ile ilişkisinden dolayı Konstantin'den den korkuluyordu. Bunu endişeyi gidermek ve bir an önce Yunanistan'ı savaşa sokmak için Fransız ve İngilizler Krala karşı bir tutum izleyerek, Pire'ye asker çıkardılar. Bundan sonraki hareket ise Kral'ı tahtından indirmek olmuştur.

11 Haziran'da kraldan, ikinci oğlu Aleksandr'ı yerine bırakarak tahttan çekilmesi istendi. Bu istek de iş olsun diye kralın Anayasa'yı çiğnemiş olduğu iddiasına dayandırıldı. Kral, istenileni yerine getirmediği takdirde, cumhuriyetin ilan edilmesinden kuşkulularak memleketi terk etti ve yerine oğlu Aleksandr getirildi (12 Haziran) (Karal, 1999:508).

Taht değişikliğinden sonra Venizelos Atina'ya döndü ve yeni hükümetini kurdu. Bir gün sonra Venizelos kendisi için yapılanın ücretini ödemekte gecikmedi (Robbins, 2005:79), Atina'ya gelir gelmez İttifak Devletleri ile münasebatı kesti ve savaşa girdiğini ilan etti. Bununla beraber Yunanistan faalen Osmanlı Devleti ile harp halinde olmamıştı (Tanin, 31 Ağustos 1333:3132).

Venizelos İttifak Devletleri'ne harp ilan ettikten sonraki işi, mevkisini tehdit edecek kişilere karşı tedbir almak olmuştur. Orduda bulunan ve ekseriyet itibarıyla kendisine aleyhtar olan unsurları, kısmen kendi emirleri altına bulunan divan-ı intikamlarda birer bahane ile muhtelif cezalara mahkum ettirmiş ve kısmen de hudut haricine çıkarmıştı.

1.4. Saint Jean de Maurienne Anlaşması

Birinci Dünya Savaşı'na giren tüm devletler bu savaş sonunda galip gelmeyi ve bu galibiyet neticesinde göz diktiği ülkelerdeki toprakları ele geçirmeyi amaçlamışlardı. Bu amaçla rakiplerinin saf dışı bırakılmasından sonra bu toprakları nasıl paylaşacaklarını kararlaştırmak için bir dizi konferans yapmışlar ve konferanslar sonucunda bir takım anlaşmalar vücuda getirmişlerdi.

İtilaf Devletleri açısından paylaşılacak en önemli toprak, Osmanlı Devleti'ne aitti. Bu ülke hem kendilerine rakipti hem de doğal zenginlik bakımından önemli bir yer teşkil ediyordu. Bu sebepten dolayısıdır ki en fazla bu devletin topraklarının paylaşımı üzerinde kafa yorulmaktaydı.

Savaş boyunca paylaşım sorunlarına çözümler üretmek için, aralarında anlaşma yolunu seçen İngiltere ve Fransa, Çanakkale Harekatı'ndan önce, İstanbul Boğazı ve çevresini Rusya'ya bırakmayı kabul etmişlerdi.

1915'teki Londra Antlaşması ile ise kendisine Osmanlı ve Avusturya - Macaristan toprakları vaat edilen İtalya, müttefikler safında savaşa girmişti.

Ocak 1916'da bu sefer İngiltere ve Fransa Ortadoğu'daki Osmanlı topraklarını paylaşmak üzere Sykes - Picot Antlaşması'nı imzaladılar. Bu antlaşma ile Adana, Antakya, Lübnan ve Suriye, Fransa'nın, Musul hariç olmak üzere Irak'ın İngiltere'nin kontrolü altına girmesi taraflarca onaylanıyordu. Ayrıca Suriye'nin bir kısmı, Musul ve Ürdün'ü kapsayan bölge içinde bir Büyük Arap Krallığı kurulacak, ama bu krallık Fransa ve İngiltere'nin koruyuculuğu altında bulunacaktı. Filistin'de ise Rusya ve diğer müttefiklerin onayı ile uluslararası bir yönetim kurulacaktı.

Sykes - Picot Antlaşması, Mart 1916'da Rusya'ya bildirildi ve Rusya'nın da antlaşmayı onaylamayı kabul ettiği St. Petersburg Protokolü yapıldı. Bu antlaşma bazı değişiklikler yapıldıktan sonra Ekim 1916'da kesin halini alarak yeniden imzalanmıştı (Gülboy, 2004:233).

1917 yılında paylaşım anlaşmalarından St. Jean de Maurienne Anlaşması'nın yapılmasını sağlayan olay ise, Doğu'nun paylaşımı konusunda İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılan Sykes - Picot Anlaşması'na, İngiltere'nin Başbakanı M. Asquith'in 9 Mayıs 1916 tarihinde bir toplantıda, "Bizim ittifaklarımızın en mutlu sonuçlarından birisi de doğu sorunları hakkında Rus ve İngiliz Hükümetleri arasında varılan tam anlaşmadır" demek suretiyle üstü kapalı bir şekilde değinmesidir.

Bu konuşma üzerine orada bulunan Londra'daki İtalyan Büyükelçisi, hükümetinden aldığı talimata binaen İngiltere Hükümeti'ne Türkiye hakkında Rusya ile gerçekten bir anlaşma yapılıp yapılmadığını sormuştu, İngiltere ise Londra'daki İtalya Büyükelçisi İmperiali'ye; "Şayet İtalyan Hükümeti müttefikler arasında olup bitenlerin hepsini öğrenmek istiyorsa, o halde bir Müttefik sıfatıyla Almanya aleyhine derhal savaşa katılmalıdır" cevabını vermiş, İtalya'da bu cevap üzerine 28 Ağustos 1916 tarihinde Almanya'ya karşı savaşa girmişti

Böylece İtalya, Müttefiklerin kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmaları kendilerine de açıklanması konusunda Almanya aleyhine savaşa girme şartını yerine getirmiş olduğundan, şimdi bu gizli anlaşmaların kendilerine bir an önce bildirilmesi için İngiltere, Fransa ve Rusya her birine ayrı ayrı müracaat etmesi üzerine, İngiltere Dışişleri Bakanı Grey tarafından daha önce üç müttefikin kararlaştırdığı şekilde İtalya'nın Londra Büyükelçisi Imperiali'ye söz konusu gizli anlaşmaların belgeleri verilmiştir. Bu sayede İtalya, İngiltere ile Fransa ve Rusya'nın Türkiye Asya'sını kendi aralarında paylaştıkları gizli anlaşmaların muhteviyatını öğrenmişti (Tolon, 2004:75).

İtalya, 19 ve 20 Kasım 1916 tarihlerinde üç müttefikine birer nota vererek, gerçekleştirilen anlaşmaların dışında bırakıldığı için üzüntüsünü bildirdi ve onlardan bazı isteklerde bulundu. Nitekim bu istekleri belirten notada; Antalya ile birlikte Aydın Konya ve Bursa ilinin güneyinin de kendisine bırakılmasını; Rusya'ya verilen Boğazlar bölgesinde İngiltere ve Fransa'ya tanınacak bütün hakların kendisine de verilmesini; Araplarla yapılacak ve Kızıldeniz ile ilgili olacak bütün görüşme ve anlaşmalara davet edilmesini istedi (Uçarol, 2000:498).

İtalya'nın bu istekleri ilk başta Fransa tarafından olumsuz karşılanmıştı. İngiltere ise İtalya'nın bu istekleri konusunda çekimser kalarak herhangi bir görüş belirtmemişti (Tolon, 2004:77). Bunun üzerine aradaki anlaşmazlığı çözmek ve emperyalist gayelerine bir an önce ulaşmak için İtalya, dörtlü bir konferans yapılması görüşünü ileri sürmüş, İngiltere bu isteği kabul etmiş ve diğer müttefiklerine de kabul ettirmişti. Fransa ve Rusya'nın isteği üzerine de konferansın Londra'da yapılmasına karar verilmişti (Adamof, 2001:370). Konferansın ilk ayağı, 29 Ocak 1917 yapılmış olup A. Balfour, P. Kambon, Imperiali ve Nabokof, hükümetleri adına bu konferansa katılmışlardı (Adamof, 2001:374).

Konferansın başlangıcında Fransız Büyükelçisi, İtalya'nın Adana, Mersin ve buraya bitişik olan Anamur Burnu'na kadar olan sahayı istemesine karşı çıkararak, ve Konya için, Mersin'den daha fazla Antalya Limanı'nın denize bir mahreç teşkil ettiğini, Adana bölgesinin de tarihi bağlarla Suriye'ye bağlı bulunduğunu belirterek, İtalya'nın kendi arazi kazançları arasına sokmak istediği Güney - Batı Anadolu'nun çok verimli ve tabii servetlerle zengin bir bölge olduğunu, bu servetlerin de kolaylıkla işletilebileceğini,

Fransa, Rusya ve İngiltere'ye bırakılan arazinin, genişlik bakımından daha büyük olmasına karşılık, İtalya'nın alacağı sahanın da bunlardan önemli derecede küçük olmadığını beyan etmişti (Tolon, 2004:78).

Fransız temsilcisinden sonra söz alan İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour ise yaptığı konuşmada, konferansın gerçek amacının üç Müttefik devlet arasında daha önce yapılmış gizli anlaşmalarla kesin bir şekilde kararlaştırılmış bulunan arazi taksim ve tahdidini konusuna dokunulmadan İtalya için de değeri üç müttefik devletin kazandıkları arazinin değerine denk olabilecek bir bölgenin tayin edilmesi olduğunu ifade etmişti.

Balfour daha sonra Fransız ve İtalyan bölgelerinin sınırlarını tayin edecek bir plan hazırlanarak, Rus ve Fransız Hükümetleri'ne verilmesini ve söz konusu planı Rusya ve Fransa'nın da uygun bulması halinde bu planın İtalya'ya yapılacak karşı teklifin esasını teşkil etmesini önermişti. Balfour'un bu önerisinin kabul edilmesi üzerine konferans, söz konusu plan yapıncaya kadar çalışmalarına ara vermiştir.

Sözü geçen tasarı hazırlanınca Londra Konferansı'nın ikinci birleşimi 12 Şubat 1917 tarihinde açılmıştı. Bu birleşimde bir önceki toplantıda alınan kararlar gereğince, İngiltere Dışişleri Bakanlığı uzmanlarınca hazırlanan ve İtalya'nın kazanacağı bölgeyi gösteren bir harita üzerinde durulmuştu (Tolon, 2004:79).

Bu haritada İtalyan bölgesinin sınırı; Yeni İskele'nin kuzey kıyısından başlayarak düz bir çizgiyle doğuya, Erciyes Dağı'na kadar gidiyor ve oradan güneye dönüp Fransız bölgesi boyunca Anamur Burnu'na ulaşıyordu.

İtalya'ya teklif edilen bölgenin sınırı, nüfusu, maden v.s. mahalli zenginlikleri, demiryolu ve şaseleri, göl ve nehirleri, ticaret ve zanaatı, limanları hakkında yapılan tarafsız inceleme sonucu belirtildikten sonra, her iki bölge arasında yapılan kıyaslamadan, arazinin taşıdığı değerler itibarıyla İtalyan sahasının Fransız bölgesine denk olduğu vurgulanmıştı. Ayrıca İzmir'in Türkiye'ye bırakılması için Rusya tarafından ileri sürülen gerekçelerin göz önünde tutulduğu ve Fransız çıkarlarının da korunduğu İtalyan temsilcisine belirtilmişti (Adamof, 2001:380).

Ancak İtalyan temsilcisi, kendisi tarafından münasip görülmeyen bu tasarı üzerinde tartışmayı reddetmiştir. Bu durum karşısında üç müttefik devlet temsilcisi, İtalyan

sahasının Fransız bölgesine denk olduğunu savunan bir muhtırayı Roma'ya göndermiş ve böylece konferansa tekrar ara verilmişti (Tolon, 2004:81).

İngiltere Devleti, İtalya'ya bu dönemde pek ılımlı yaklaşmaktaydı. Müttefiklerle bu devlet arasında adeta bir arabulucu görevindeydi. Bunun nedenini ise Rusya'da meydana gelen olaylarda aramalıyız. Şubat / Mart 1917 İhtilali sonucunda Rus Çarlığı'nın yıkılması İngiltere'nin, Rusya'ya bakış açısı değişmişti.

İç meselelerle uğraşmaktan cephelerde bir varlık gösteremeyen ve savaş gücü gittikçe zayıflayan Rusya'ya karşı İngiltere artık daha soğuk bir politika izlemeye başlamıştı. Rus kuvvetlerinin Alman ve Avusturyalılar üzerindeki baskısının zayıflaması sebebiyle İngiltere'nin İtalya ile olan ilişkilerini daha sıcak tutmaya gayret ettiği, bu yüzden İtalya'nın Türkiye'nin taksim planında İzmir bölgesinin kendisine verilmesi ile ilgili isteklerine bile daha olumlu yaklaştığı görülmekteydi.

Zayıflayan Rus gücüne karşılık, İtalya'nın savaş gücünden daha fazla yararlanmak amacıyla Türkiye Asya'sının taksim planı ile ilgili İtalya'nın isteklerini İngiltere tekrar değerlendirmek zorunda kalmıştı.

Tüm bu gelişmeler üzerine İngiltere'nin de desteğiyle İtalya'nın sağlayacağı haklar ve elde edeceği yerler hakkında İtalya ile İngiltere ve Fransa arasında 19 Nisan 1917'de Saint-Jean de Maurienne (Fransa'da Savoie'de) bir konferans yapıldı (Uçarol, 2000:498).

İngiltere, Fransa ve İtalya devletlerinin temsilcileri Saint Jean de Maurienne'de yaptıkları konferansta, Türkiye Asya'sının taksimi meselesini görüşmüşler ve sonuçta bir uzlaşmaya varmışlardı. Aslında Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri arasında yapılan müzakerelerin sonuçlarını kapsayan ve yürürlüğe girmesi Rus Hükümetinin onaylaması şartına bağlı olan Saint Jean de Maurienne Anlaşması diye bilinen metin; 18 Ağustos 1917'de Londra'da, 21-22 Ağustos 1917'de Paris'te (sadece İtalya ile Fransa arasında) ve 2 Eylül 1917'de yine Londra'da Fransız Büyükelçiliğinin 18 Ağustos tarihli ilk mektubunun, Paris'te Başbakan'a da ulaştığını bildiren son bir mektuptan oluşan bir mektuplar alışverişidir.

Saint Jean de Maurienne Anlaşması'nın ilk mektubu Londra'daki İtalyan Büyükelçisi İmperiali tarafından 18 Ağustos 1917 tarihinde İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Balfour'a gönderilmişti. Söz konusu mektupta İmperiali; Hükümetinden aldığı emre uygun olarak Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri arasında, Saint Jean de Maurienne konferansında, Türkiye Asyası hakkında yapılmış olan görüşmelerin sonucunu oluşturan hükümleri İtalya Kralı'nın kabul ettiğini belirttikten sonra bu hükümlerin gizli kalması gerektiğine işaret etmekteydi (Tolon, 2004:82).

Bu mektuba Balfour tarafından verilen cevapta; Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri arasında Saint Jean de Maurienne konferansında Türkiye Asyası hakkında yapılmış olan görüşmelerin sonucunu oluşturan hükümleri Ruslar'ın da kabul etmesi şartıyla İngiltere Hükümeti'nin de kabul ettiğini belirtilmiştir. Ayrıca verilen cevapta bu hükümlerin gizli kalması gerektiği de vurgulanmıştı.

İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour tarafından verilen cevaba karşılık, İtalya Hükümetinin Londra elçisi İmperiali'nin verdiği cevaba göre, Saint Jean de Maurienne ve daha sonraki konferanslarda Türkiye Asyası hakkında yapılmış olan görüşmelerin sonucunu oluşturan hükümler şu şekilde belirtilmektedir: "İtalyan Hükümeti, 9 ve 16 Mayıs tarihli bağımsız bir Arap devleti kurulması hakkındaki Fransız - İngiliz anlaşmalarının hükümlerini kabul edecektir" (Tolon, 2004:82).

İtalya, 1916'da İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılmış olan anlaşmaları kabul ediyor, Buna karşılık Mersin hariç, Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgeleri İtalya'ya bırakılıyordu. İngiltere ve Fransa İzmir'de birer serbest liman kurabileceklerdi. Keza İtalya'da Mersin, İskenderun, Hayfa ve Akka'da serbest limana sahip olacaktı (Armaoğlu, 2005:136).

Hemen akabinde Fransa da İtalya'nın 21 Ağustos 1917 tarihli bu mektubuna 22 Ağustos 1917 tarihinde olumlu cevap vermiştir.

Ancak tüm bu hedeflerin gerçekleşmesi ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi Rusya'nın rızasına bağlıydı. Çünkü Rusya bu görüşmelere iç meselelerinden dolayı katılamamıştı. Bunun için anlaşma metninin Rus Hükümeti'ne bildirilmesi için uygun bir zaman bekleniyordu (Adamof, 2001:428).

Fakat bu uygun zaman hiç bir zaman gelmediği gibi 1917 Ekim / Kasım'ında Rusya'da yeni Bolşevik rejim, Çarlık yönetiminin bütün uluslararası taahhütlerini tanımadığını ilan edince, Saint-Jean de Maurienne antlaşması da yürürlüğe girmemişti (Burak, 2004:83).

1.5. Filistin Meselesi

Birinci Dünya Savaşı'nın günümüze miras bıraktığı ve hala çözülemeyen en büyük problem İngiltere'nin Kudüs'ü işgali sonucunda Kudüs ve çevresinde Yahudi yerleşimini serbest bırakarak burada bir Musevi devletinin kurulmasına göz yummasıdır.

İngiltere 19. yüzyıldan itibaren Ortadoğu bölgesiyle yakından ilgilenmeye başlamıştı. Özellikle İngiltere'nin 1882'de Mısır'ı işgalinden sonra burayı ve Süveyş bölgesini Osmanlı Devleti ve diğer güçlere karşı savunmak öncelikli hedefi olmuştu. Çünkü bu sayede sömürgelerine giden yolları açık tutabilecekti. Bunu yapmak içinde çeşitli toplulukları kullanmayı amaçlamışlardı.

Tüm bu durumlar 20. yüzyılın başlarında Filistin'in İngiliz siyasi planlarının odağına yerleşmesini beraberinde getiriyordu. Bu çerçevede İngilizler'in geliştirmekte olan Siyonist hareketini yakından takip etmesi kaçınılmazdı. Belki bu sebepten dolayı 1902'de kendi elinde bulunan Sina'nın bölgesinde bulunan el-Ariş bölgesinde bir Yahudi yerleşimini kabul etmiş, 1903'te de Doğu Afrika'da hakimiyeti altında bir yerde Yahudiler'in topluluk halinde yaşaması için toprak vermeyi amaçlamış bunun için de Siyonistlere teklif götürmüştü. Fakat bunlara rağmen Dünya Savaşı başlamadan önce İngiliz yönetiminin önde gelenlerinin pek çoğunun kafasında bir Yahudi yurdu probleminin bulunmadığı söylenebilirdi (Karaman, 1991:26).

İngiliz politikasında Yahudi yerleşimi gibi bir problem ve bunu sağlamak için bir girişim olmamasına rağmen Yahudiler'de bir vatana sahip olma faaliyetleri, bir başka deyişle Siyonizm hareketi, 1880'li yıllarda Rusya'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığı karşısında Rusya'da yaşayan Yahudiler'in binlercesinin İstanbul'a ve Filistin'e göç etmek zorunda kalmaları ile başlamış ve Fransa'da cereyan eden "Dreyfuss Olayı" ile doruk noktasına ulaşmıştı.

Dreyfuss davasını baştan sona kadar izleyen Budapeşteli Yahudi bir gazeteci olan Dr. Theodor Herzl Yahudiler'e yapılanlardan çok etkilenmiş ve Yahudiler'in dünyanın her yerinde ezildiklerini düşünmüştü. Bunun üzerine 1896'da "Yahudi Devleti" (Judenstaat) adlı kitabını yayınlamış ve 1897'de de Dünya Siyonist Teşkilatı'nın kurulduğu İsviçre'nin Basel kentinde ilk Dünya Siyonist kongresini toplamıştı.

Birinci Dünya Siyonist Kongresi sonunda yayınlanan Basel Deklarasyonu'na göre, Yahudiler tarafından kutsal sayılan ve kendilerine vaad edilen yer olarak gösterilen Filistin'de bir yurt edinilmesi için çalışılacak, bunu yaparken de devletlerin desteğini almak için çaba sarfedecekti. (Yılmaz, 2004:31).

Bu siyonist düşüncelerin gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel ise Osmanlı Devleti idi. Bahsi geçen topraklar bu devletin bir parçası olmakla beraber burada Yahudi yerleşimine izin verecek olan Osmanlı Devletiydi. Osmanlı Devleti ise bu yerleşim isteklerine sıcak bakmıyordu. Çünkü bu bölge sadece Yahudiler için değil Müslümanlar ve Hristiyanlar için de kutsal sayılıyordu. Her üç dine ait kutsal mekanlar bulunuyordu. Bu bölgenin Yahudiler'e bırakılması bu nedenlerden dolayı Osmanlı Devleti için uygun görülüyordu. Osmanlı Devleti'nin amacı, Filistin'de bu üç ilahi dine mensup toplulukların kendi himayesi altında rahat ve barış içinde yaşamalarını sağlamaktı.

Osmanlı Devleti, Yahudiler'in Filistin'deki emellerini bildiği için bir takım önlemler almıştı. Mesela Yahudiler'in Filistin'e giriş çıkışları kontrol altında tutmaktaydı. Bunlar için Kırmızı Tezkere denilen bir izin belgesi düzenlenmişti. Yahudiler hac için Filistin'e girmeden önce bu tezkereyi almak zorundaydılar. Ayrıca Yahudiler azami bir ay bu topraklarda kalabilirlerdi. Bu topraklara girdikleri zaman bir güvence parası yatırırlardı ve çıkışlarında bu parayı geri alırlardı.

Ancak Osmanlı Devleti'nin tüm engellemelerine rağmen Yahudi nüfusu bu bölgede gittikçe artıyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesi de durum aynı idi. Yahudi nüfusu 1881 'de 14.731, 1901'de 23.662 ve 1914'te 38.754 idi. Buna karşılık 1880 yılında nüfusun %87'sini, 1890'da %85'ini ve 1914'te %83'ünü Müslümanlar oluşturmaktaydı (Tezkan, 2004:20).

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması Siyonizmi siyasal olarak öne çıkarmıştı. Milletlerarası nitelikte çalışan Siyonizm örgütünün İngiltere'de tesir ve nüfuzları özellikle savaş yıllarında kuvvetli bir şekilde artmıştı. Öte yandan Siyonistler, İngiliz Hükümeti'ni de hararetle desteklemekte ve bu hükümetin yüksek kademelerindeki üyeleriyle sıkı ilişkiler kurmaktaydılar. Bunların maksadı, Filistin'de kurulacak olan Yahudi devleti'ni ilk zamanlar büyük bir gücün mandası altına sokmaktı.

Ancak bir Yahudi toplumunun kurulmasıyla beraber Filistin üzerinde büyük devletlerden birinin himayesi kararlaştırılırsa bu devlet İngiltere olacaktır. Yahudi liderleri, Fransız kültürünün bağlı bulunduğu Katolik ilkelerinden korktukları için, Fransız himayesine karşı çıkıyorlardı (Adamof, 2001:445).

Dünya Savaşı sürerken Dünya Siyonist Teşkilatı, Osmanlı Devleti'nin yıkılma durumunu görerek, İngiltere nezdinde ısrarla Filistin için teşebbüste bulunuyordu. Dünya Siyonist Teşkilatı'nın başkanlığını üstlenen Chaim Weizmann, İngiliz hükümeti üzerindeki nüfuzundan yararlanarak Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulması fikrini İngiltere'ye kabul ettirmişti (Yılmaz, 2004:38).

Sadece İngiliz hükümeti değil, İtalyan ve Fransız hükümetleri ile Vatikan'da Filistin'deki Yahudi emellerini tasvip ediyorlardı. Yahudi emelleri 1917 yılında şöyle belirlenmişti: Yahudi milliyetinin onaylanması, Filistin'de, diğer milliyetlerin siyasi durumlarıyla ilişkisi olmamak üzere Yahudilere bağımsızlık verilmesi, Yahudi göçmenlerinin Filistin'e gelmelerine müsaade edilmesi (Adamof, 2001:442).

1917 Mart'ında İngiltere Filistin'i işgal etmek, Osmanlı Devleti'ne büyük bir darbe vurmak ve Yahudi emellerini gerçekleştirmek amacıyla harekete geçmiş, ancak Birinci Gazze saldırısında muvaffak olmamıştı. 17-20 Nisan 1917 tarihleri ikinci defa bir saldırı daha düzenlemişse de bunda da başarı sağlayamamış ve Yahudi emellerini gerçekleştirmekte biraz ertelenmişti.

İngiltere Filistin'i ele geçirmek için bu teşebbüslerde bulunurken diğer müttefikleri onu yalnız bırakacak değillerdi. İngilizler'in Filistin'e yapacakları bir çıkarma hareketine destek için Fransızlar bir kuvvet hazırlamışlardı. Hemen akabinde İtalyan hükümeti de

bir İtalyan asker birliği vücuda getirerek Filistin'deki Müttefik ordulara katılmak istediğini bildirmiş ve bu istek kabul edilmişti (Adamof, 2001:405).

Memleketin dahili karışık olmasına rağmen Rusya da birinci derecede önemli çıkarlarının bulunduğu Kudüs ve kutsal beldelerin milletlerarası işgaline askeri birlik göndermek istemişti.

İngilizler sonbaharda kesin bir saldırı ile Gazze cephesini tutan Osmanlı ordusunu bozup Kudüs'ü ve elden gelirse Filistin'i de aşarak Suriye'yi ele geçirmeyi kararlaştırmışlardı. Ekim ayının başından beri bu konu ve Filistin'de tesis edilecek olan Musevi devletinin şekli hakkında İngiltere ile İtilaf Devletleri arasında görüşmeler yapılmaktaydı (A.VRK., 815/5). İngilizlerin beklenen saldırısı 1917 yılının sonunda (31 Ekim) olmuştur. Zaten cephedeki hazırlıklar bunu gösteriyor, Kudüs'ün kısa zamanda işgal edileceği düşünülüyordu. Daha önce belirtildiği gibi İngilizlerle birlikte katılmak üzere Fransız Hükümeti de bir savaş gücü hazırlamıştı (A.VRK., 815/44).

31 Ekim'de başlayan Müttefik saldırıları kısa sürede sonuç vermeye başlayınca 2 Kasım 1917'de İngiliz hükümeti, Balfour Deklerasyonu yayınlamaktan memnuniyet duymuştur. Bu Deklerasyonda; "Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Museviler için bir milli yurt kurulmasını uygun karşılamakta ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin'deki mevcut Musevi olmayan toplumların sivil ve dinî haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır" denilmekteydi (Tezkan, 2004:19).

31 Ekim 1917'de General Allenby komutasındaki İngiliz orduları Birrüsebi'yi ve Kasım başlarında Gazze'yi aldıktan sonra Kudüs'e yönelmişti. 9 Aralık 1917'de Kudüs şehri düştü. 11 Aralık 1917'de Kudüs'e giren Allenby, Haçlı Seferlerinin artık şimdi bittiğini söylüyordu (A.VRK., 815/69).

Ancak asıl mesele bundan sonra başlıyordu. Çünkü Filistin'deki Yahudilerin adedi diğer milletlerden fazla değildi. Bu tarihte 14 milyon Yahudi'den ancak 14 bini Filistin'deydi. Halbuki buna mukabil 600 bin Arap Filistin'de yaşıyordu. Ayrıca Yahudi olmayan milletlerin her türlü mağduriyetine sebebiyet verilmesini engellemek de lazımdı

(A.VRK., 815/52). İngiltere bu yönde hemen açıklama yaparak Filistin'deki Musevi olmayan unsurların hukuk ve dinlerine saygı göstereceğini beyan etmişti (A.VRK., 815/22).

Kudüs'ün İngilizler tarafından işgali tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştı. Bu olay Museviler tarafından sevinçle karşılanmıştı. Amsterdam'da bu işgali kutlamak için Musevi havrasına Yahudi bayrağı asılmış (A.VRK., 815/68), İskandinavya ülkeleri de Filistin arazisinde Musevilerin milli emellerini sağlamak için bütün kuvvetleriyle çalışacaklarını belirtmişlerdi (A.VRK., 815/36). Yahudilere yerleşim yeri sağlayan İngiltere'de ise 2 Aralık'ta bir miting yapıldı. Bu mitinge Lord Robert Sesil, Herbert Samuel, Sir Mark Sykes gibi ünlüler katılmış ve bunlar Yahudiler lehinde konuşmalar yapmışlardı.

İngilizler işgalin ardından Gazze ve Yafa'da birer İngiliz askeri liman kurmaya karar vermişlerdi. Filistin'in durumunu ve düzenlenmesini ise savaşın bitimine bırakmışlardı.

Kudüs'ün, İngilizlerin eline geçişinden sonra zaman içinde Osmanlı ordusu bölgeden ayrıldı. Muharebe alanını dahi kutsal topraklardan uzakta yapmaya özen gösteren ve dört yüz yıl barış içinde bu bölgeyi yöneten Türkler artık bu bölgeden çekiliyordu. Türklerin çekilmesiyle de barışın yerini günümüzde de dinmeyen kan ve gözyaşı alacaktır.

1.6. Bolşevik İhtilali Ve Rusya'nın Savaştan Çekilmesi

1917 senesinin kuşkusuz en önemli olayı, birincisi Şubat / Mart ayında ikincisi de Ekim / Kasım ayında Rusya'da meydana gelen ihtilallerdir. Bunlardan birincisiyle Romanov Hanedanlığı tarih olmuş, ikinci ihtilalle de Bolşevikler iktidara gelmiştir.

Bu ihtilallerin Rusya'da meydana gelmesinin çeşitli sebepleri vardı. Bunların en önemlileri işçi ve köylü meseleleriydi. Bu durum 20. yüzyıla girilirken bir türlü çözülememişti. Bununla beraber Rusya'nın siyasi durumu da 20. yüzyılın başından itibaren kötüye gitmekteydi.

Rusya, 1904 yılında Japonya ile bir savaşa girişmiş, çok kısa zaman zarfında yenik bir duruma düşmüş ve bunun neticesinde 1905'de ülkede ayaklanmalar başlamıştı. 1904'de

25.000 kadar işçi grev yapmışken savaşın getirdiği problemler sonucunda 1905’de bu sayı 1.843.000’e yükselmişti (Bayur, 1991:127).

Birinci Dünya Savaşı’na girerken Rusya’nın sıcak denizlere inme gibi hedefleri vardı. Bunu sağlamak için de İtilaf Devletleri yanında savaşa girmişti. Harbin başlaması ile birlikte Rusya halkındaki 1905’te beri süre gelen huzursuzluk bir anda durulmuştu. Şehirlerde, kasaba ve köylerde harbin kazanılması ve hükümete yardım edilmesi yolunda gösteriler yapılmıştı. O sıralarda başlamış olan bazı grevler hemen durduruldu. Rus ameleleri dahi Almanya’ya karşı harbi destekleyeceklerini açıkça beyan ediyorlardı (Kurat, 1999:412).

Ancak bu iyimser hava kısa sürede yerini endişeye bırakacaktır. Çünkü daha harbin ilk yılında Rus ordusunun teçhizat eksikliği meydana çıkmış, cephane noksanlığı kendini göstermişti. Rusya’da 14 milyon kişi silah altına çağırılmıştı. Bunları giyindirmek, beslemek ve silahlandırmak için muazzam paraya ihtiyaç vardı. Ayrıca köylülerin ve amelelerin en verimli yaştakileri askere alınmıştı. Bunun neticesinde mahsülât ve fabrika imalatı süratle düşmüştü. Rusya tüm bu sorunları çözmek için İngiltere ve Fransa’dan çok miktarda borç aldı; Rus hükümeti yalnız İngilizler’den 3 milyar ruble borç almıştı (Kurat, 1999:423).

Rusya’nın bu kadar zor duruma düşmesinin en büyük nedeni, diğer devletler gibi harbin kısa zamanda son bulacağını tahmin etmesiydi. Tüm planlarını buna göre hazırlamıştı. Örneğin ordunun stokları üç aylık bir sefer için düzenlenmişti. Ancak bu tahmin edilemeyen durum neticesinde 1914 yılının sonunda Rus birliklerin çoğunun ne topu ne de obüsü kalmıştı.

Savaş başlayınca bütün fabrikaların savaş koşullarına uygun biçimde çalışması iç pazarın düzenini bozmuş, fazlasıyla merkezileşmiş iktidar durumu denetleyemez olmuştu (Werth, 2003:16). Rusya’nın başındaki Çar II. Nikola ise eşi Aleksandra’nın ve oğlunu iyileştiren Rasputin’in etkisi altına girmişti. Bunların tavsiyeleri üzerine 1915’te ordunun başkumandanlığını bıraktığı gibi daha sonra ülke yönetimini de elden bırakmıştı. 1916 yılına gelindiğinde ise Rusya’da iktidar dağılmış gibiydi.

1916 yılı Ruslar için daha kötü bir yıl olmuştu. Brusilov saldırısının başarısızlığı ve Rus Ordusu'nun vermiş olduğu ağır kayıplar gerek askerlerde gerekse de sivillerde savaşa karşı büyük bir tepkinin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Savaşın başından beri verilmiş olan kayıpları karşılamak için pek çok çiftçinin askere alınması sonucu tarım üretiminin düşmesi ile ortaya çıkan açlık nedeniyle de ülke içindeki huzursuzluk daha da büyümekteydi.

1916'da savaş malzemesinin üretimi için hükümet sendikalarla işbirliği içine girmiş ve işçi ücretlerinde düzeltmeler yapılmış olmasına karşılık, 1900'lerin başından beri etkili olan sosyalist fikirler yaşam şartlarının hızla kötüleştiği Rus toplumu içinde daha fazla yaygınlaşıyordu. Ülke 1905'te sosyalist bir devrimin eşiğinden dönmüştü, ama bu sefer Çarlık rejiminin reform yapacak gücü ve imkanı bulunmamaktaydı. Tersine sivillerin yiyecek için yaptığı gösteriler Çar'ın kolluk kuvvetleri tarafından şiddetle bastırılmaktaydı. Bu şartlar altında ortaya çıkmış olan öfke ve hoşnutsuzluğun yönü Çarlık rejimine dönmeye başlamıştı. Cephede de firarlar artmış 1916-1917 kışının gelmesiyle bir milyondan fazla asker cepheden geriye kaçmıştı (Gülboy, 2004:245).

1916-1917 kışı Rusya'da hoşnutsuzlukları iyice ortaya çıkarmıştı. 1917 yılına girerken, büyük şehirlerde yiyecek sıkıntısı başgösterdi. Birçok fabrika kapanmış, halkın günlük ihtiyacını karşılayan temel maddeler piyasadan kaybolmuştu. Karaborsacılık büyük boyutlara ulaşmış, paranın kıymeti azalmış ve hayat pahalılığı her geçen gün hızla artmaya başlamıştır. Bu sıkıntılar içinde savaş zenginleri ise lüks hayat sürmekteydiler (Şahin, 2002:17).

1917 yılı başlarında Rusya, savaşın ağırlığını taşıyamayacak duruma gelmişti. Ocak ve Şubat aylarında tüm Rusya'da greve giden işçilerin sayısı 670 bini bulmuştu. Bununla beraber siviller ve asker yanında itibarını yitiren Çar hükümeti de iyiyce zayıflamıştı (Karal, 1999:503).

Şubat ayının ikinci yarısı Rusya'nın durumu dayanılmaz bir hal almıştı. Ekmek kuyrukları artık siyasal gösterilere dönüşüyordu. Kadınlar, işçiler, öğrenciler yani kısacası tüm halk sokaklardaydı. Çar ise hala gerçeklerin farkında değildi ve olası bir kargaşada Duma'nın dağıtılacağı tehditinde bulunuyordu (Kocabaşoğlu ve Belge, 2006:43).

Rusya'daki sıkıntılar 20 Şubat / 5 Mart günü doruğa çıktı. Petrograd'da başlayan ekmek sıkıntısı büyük olaylara neden oldu. Aynı gün, Petrograd'ın en büyük şirketi Putilov silah fabrikası malzeme ikmali yapamayınca binlerce işçi sokakta kaldı (Werth, 2003:26).

Olaylar bununla da bitmedi. 23 Şubat / 8 Mart 1917 sabahı Dünya Kadınlar Günü'nü kutlamak için dokuma fabrikalarında çalışan bir kısım kadın işçiler, grev yapıp sokaklarda dolaşmış, buna müteakip ağır sanayi işçilerine başvurup onları da greve kışkırtmış ve ihtilal için ortalığı ateşe veren ilk kıvılcımı atmışlardı.

İlk önceleri yaşanan olaylar ile ilgilenmemiş olan Bolşevik ve Menşevik örgütleri bu gelişmeleri gördükten sonra işçileri desteklemeye koyulurlar ve 24 Şubat / 9 Mart'ta bu örgütlerin katılımıyla kargaşa daha da büyümüş olur. 25 Şubat / 10 Mart'ta 250 bin işçi grev ve gösteri yapar ve bunların arkasından büyük kalabalıklar ve üniversite gençleri de gösterilere katılırlar (Bayur, 1991:59).

İlk ihtilale sebep olan bir mesele de Petrograd garnizonunda bulunan ve cephelerdeki boşlukları doldurmak için bekleyen 120 bin kişinin disiplini bozuk hareketleri, savaştan bıkmış ve barış isteyen işçilerle olan bağıydı. Yani kısacası bu ordu anarşi ve ayaklanmalar için adeta bir kaynaktı.

Kentte olan olaylara bu Garnizon'da sessiz kalamazdı ve kalmadı. 25 Şubat / 10 Mart'ta St. Petersburg Garnizonu'nun da isyanı ile Rusya'da devrime giden süreç başlamış oluyordu. Tüm bu olaylar olurken Rus cephelerini ziyaret etmekte olan Çar II. Nikola'da durumu kontrol altına almak için St. Petersburg'a geri döndü. Fakat durum giderek kontrolden çıkmıştı ve durdurulamıyordu (Gülboy, 2004:245).

26 Şubat / 11 Mart'ta tarihinde artık Petrograd'ın Viborg kısmı, ayaklanan ameleler tarafından işgal edilmiş durumdaydı. Çar, Petrograd'daki karışıklıkları bastırmak için cephe arkasından bazı alayların harekete geçirilmesini emretmiş ancak bundan bir netice çıkmamıştı (Kurat, 1999:433).

27 Şubat /12 Mart 1917 tarihi, önceki günlerde yapılan gösterilerin devrimci bir isyana dönüştüğü belirleyici gündür. Askerler ve gösteri yapan işçiler bir silah fabrikasını ele geçirerek buradan yüz bin silah alarak postaneyi, garları ve telefon santralini işgal

ederler. Ayrıca bunlar hükümete sadık kalan polis güçleriyle de gün boyu çarpışılar. Bundan başka Çarlık rejiminin en ünlü siyasi suçlularını kapattığı “*Rus Bastille*’i” Petropavlovsk Kalesi’ni alan isyancılar, kalenin tepesine kızıl bayrağı dikmişler ve buradaki tutukluları salıvermişlerdi (Werth, 2003:33).

27 Şubat günü, isyancılar başkentte bu zaferleri kazanırken, Çar, Petrograd Askeri Bölge Kumandanı Habalov’u görevden alarak yerine General Ivanov’u getirir ve ona da ayaklanmaları bitirmesi emrini verir. Ertesi gün de Çar, Petrograd’ın birkaç kilometre ötesindeki Tsarskoye Selo Sarayı’na geçmeye karar verir. Ancak demiryolu görevlileri imparatorluk treninin yolunu keserek Pskov’a yönlendirir, 1 Mart boyunca, bütün gün yol aldıktan sonra Çar, isyancıların kusursuz başarısının haberini alır. Bu durum sonucunda yapacak pek bir şeyi kalmayan II. Nikola, Genelkurmayın ve Duma’nın baskısı üzerine tahtan feragat ederek yerini kardeşi Grandük Mihail’e bırakmıştır. Ancak Çarın tahttan bir başka Romanov için çekildiğinin duyulması Petrograd’da müthiş bir protesto dalgasına yol açacaktı.

Geçici hükümetin bakanları, imparatorluk tahtını kabul edecek olursa ülkeyi dalga dalga kuşatacak anarşiyi ileri sürerek Grandük Mihail’i de tahttan vazgeçirmeyi başarırlar. Nihayetinde 3 Mart 1917 günü o da feragat belgesini imzalamasıyla birlikte Rus tarihinde büyük önem taşıyan Romanov ailesi tarih oluyordu (Werth, 2003:45).

İsyancıların başkentteki ordunun da yardımıyla çarlığı yenmesi ortaya yönetim sorununu çıkarmıştı. İlk olarak Duma’nın yönetimi ele alması düşünülür. Bu düşünceyle ortaya Duma’nın muvakkat komitesi diye bir kurul ortaya çıkar ve devlet işlerini ele alır. Ancak asıl güç, çeşitli işçi temsilcileriyle daha sonra ayaklanmış askerlerin temsilcilerinin katıldığı İşçi ve Askerlerin Soviyeti adını alan kurulun elindeydi (Bayur, 1991:61).

Sözde bir geçici hükümet biçiminde olan Duma’nın Komitesi dış politikayı az çok yöneltmeye çalışmaktaydı. Bunun yanında Petrograd’daki işçi ve askerlerinin temsilcileriyle kurulmuş olan İşçi ve Askerlerin Soviyeti ise iç işlerde her şeye karışmakta ve son söz sahibiydi. Bu böyle olmakla birlikte hükümeti doğrudan doğruya ele almak istekleri yoktu. Kısacası bu dönemde iki başlı bir iktidar mevcuttu (Bayur, 1991:62).

Bu iki örgütün anlaşması üzerine 2 Mart'ta kurulan Geçici Hükümetin başına Prens Georgiy Lvov getirildi, onun çevresinde Dışişleri'nde Pavel Milyukov, Ulaştırma Bakanlığı'nda Nikolay Nekrassov, Tarım Bakanlığı'nda ise Andrei Chingarev bulunuyordu.

Hatırlıktaki ustalığı, siyaset arenasında sol taraftaki konumuyla Adalet Bakanı Aleksey Kerenski ise bakanlık makamını kabul eden tek önemli Sovyet temsilcisiydi, Sovyet ve Geçici Hükümeti biraraya getirmiş olmasında hükümette ayrıcalıklı bir yeri vardı (Werth 2003:43).

Geçici Hükümet ilk iş olarak, ırk, din ve sosyal ayırım gözetilmeksizin vatandaşlar arasında kanun önünde tam eşitlik ilkesini kabul etti. Sosyal reform konusunda da Çarlık hanedanı emlakına, kilise topraklarına el konulacağı, köylülere toprak dağıtılacağını vaat etti.

Geçici Hükümetin ikinci işi ise müttefiklerinin yanında savaşa devam edeceğini belirten bir açıklamada bulunmasıydı. Halbuki başkentteki işçi ve asker temsilcilerinin kurmuş oldukları komite, toprak kazancı amacını kollamayan, savaş tazminatı hükümlerini kapsamayan genel bir barış yapılmasından yanaydılar (Karal, 1999:504).

Zaten Rus Ordusu'nun disiplini son gelişmelerin ardından tamamen yok olmuştu. Rus askerleri verilen emirleri dinlemezken, disiplinin korunması için önlem almak isteyen subaylar da askerleri tarafından öldürülmekteydiler. Bu arada Rus sosyalist kanadının en ucunda yer alan Bolşevikler, Sovyetleri kontrolleri altına almaya başlamışlardı. Bolşeviklerin savaşı bir an önce sona erdirmek, çiftçiye toprak dağıtmak gibi öne sürdükleri fikirler sayesinde kolayca taraftar buluyorlardı.

Bolşeviklerin, Sosyalistleri etkilemesi ve kısa zamanda çok sayıda taraftar bulması sürgündeki Bolşevik liderlerini cesaretlendirmiş, ihtilalden kısa süre sonra bir çoğunun ülkeye geri dönmesine neden olmuştu. Bu geri dönenlerinin en önemlisi ve etkilisi Lenin'di. Lenin'in Nisan 1917'de İsviçre'den Rusya'ya dönmesi başkent Petrograd'da sevinçle karşılanmıştı (Şahin, 2002:75).

Lenin'in ülkeye gelmesiyle ayaklanmış kitleler, olaylara yön verecek bir öndere kavuşmuş oluyorlardı (Kocabaşoğlu ve Belge, 2006:59). Lenin'de beklentileri boşa

çıkarmayarak ülkeye ayak basar basmaz Nisan Tezleri ile devrimin genel stratejisini açıklayan bir program yayınlayacaktır. Bu programda, Geçici Hükümete ve parlamenter cumhuriyete karşı olduğunu bildiren Lenin, ayrıca güvenlik güçlerinin, ordunun ve devlet bürokrasisinin tamamının ortadan kaldırılması, büyük özel mülklerin müsadere edilmesi, arazilerin millileştirilmesi ve işletmelerde denetimin işçilere bırakılmasını da istiyordu. Tüm bunlarla birlikte üç parola önerir: “*Kahrolsun Savaş*”, “*Kahrolsun Geçici Hükümet*”, “*İktidar Sovyetlerin*”.

Bu tezler ilk başta Bolşevik yöneticilerinde dahi şaşkınlıkla karşılanmasına ve karşı çıkmalara rağmen yavaş yavaş Rusya’da yaygınlık kazanmıştı.

Lenin’in bu taleplerine, Sovyetlerin ilhaksız ve tazminatsız sulh isteklerine ve de Rus halkının savaşmak istememesine rağmen Geçici hükümet, Mart ayında müttefiklerine söylediği savaşa devam kararını Nisan ayının 18’inde tekrarladı. Ancak bu karar pek hoş karşılanmadı. Rusya bu tarihte tekrar karıştı ve bunun sonucunda hükümette değişiklikler meydana geldi. İlk Geçici hükümetten farklı olarak sosyalistler altı bakanlığa sahip oldular (Werth, 2003:68).

Yeni kurulan hükümet için de temel sorun barıştı. Bu sorunu halletmek için işe koyulan hükümet, müttefiklerin ilhaksız bir barış formülüne iştirakını sağlamak ve Stokholm’de, ülkelerinin yöneticilerine genel bir barış planını dayatmaları için bütün sosyalist partilerin katılacağı, Eylül ayının dokuzunda başlaması hedeflenen bir konferans düzenlemek ister (A.VRK., 814/54). Fakat İtilaf devletleri’nin kendi ülkelerindeki sosyalistlerine pasaport vermemesi nedeniyle bu istek gerçekleşemez (Tanin, 18 Ağustos 1333:3119; Bayur, 1991:120).

Hükümet, bir taraftan yukarıda belirtildiği gibi barış görüşmeleri için yollar ararken bir taraftan da müttefikler tarafından bir an önce doğu cephesinde saldırıya geçmesi için sıkıştırılıyordu. Müttefikler tarafından bu yoğun baskılara maruz kalan Savaş ve Denizcilik bakanı Kerenski büyük bir saldırı kararı almaya mecbur kalmıştı.

Ancak ortada büyük bir sorun vardı. Daha saldırı başlamadan ordudan firarlar başlamış bu firarların sayısı yüzbini geçmişti. Buna rağmen taarruzdan vazgeçilmez ve 18 Haziran’da, Rus ordusu yüzlerce kilometrelik bir cephede saldırıya geçer. Avusturya -

Macaristan askerlerine karşı başlarda birkaç başarı elde edilmişse de 2 Temmuz'da başlatılan Alman karşı saldırısında Rus ordusu geri püskürtülmüş, iki hafta içinde dört yüz bin kişi öldürülmüş, yaralanmış, tutsak edilmişti.

Birinci Dünya Savaşı'nda son Rus saldırısının başarısız olması Rusya'daki endişeleri ve hoşnutsuzluğu daha da artırmıştı. Haziran ayının son günlerinde Bolşevik askeri gücünün gerçek kalesi, işçi semti olan Vyborg'da konaklayan 1. Topçu Birliği'ni cepheye gönderme kararı alması Rusya'da yeni bir isyana daha sebep olmuştu. Ancak bu isyan kısa zamanda bastırılmış ve bu isyana Bolşeviklerin sebep olduğu düşünülerek birçok Bolşevik yakalanmış, Lenin ise Finlandiya'ya kaçmıştı (Tanin, 29 Ağustos 1333:3130).

Bu isyanın bir sonucu da başbakan Lvov'un çekilip yerine Kerenski'nin başbakan olmasıdır. (21 Temmuz) Kerenski hükümetin başına geçince, kendisine hem soldan (Bolşevik), hem de sağdan (kapitalistler, subaylar, kazaklar) gelen tehlikeleri önlemek için her işte kesin bir yetki tanılır, kısacası Kerenski diktatör yapılır (Bayur, 1991:87).

Ağustos 1917'den itibaren Kerenski'nin başbakan olduğu bu geçici hükümet, libareller ile liberallerin karşıtı askerlerin ve işçilerin bir koalisyon hükümeti idi. Bu hükümet, orduyu hem demokratlaştırmaya ve hem de müttefiklerin baskısıyla da olsa düşmana saldırmaya çalıştı (A.VRK., 813/62).

Rus devriminin Bonaparte'ı olmaya ve Bolşevikler'in kökünü kazımaya kararlı Aleksandr Kerenski orduya çeki düzen vermek için cephede ölüm cezasının yeniden uygulamaya koydu. Asker komitelerinin haklarının kısıtlanması, kırsal alandaki isyanların bastırılması için askeri birliklerin gönderilmesi gibi sert önlemlerin sayısını artırdı. General Brussilov'ün yerine başkomutanlığa General Kornilov'u atadı.

Kornilov, eski rejimin tüm generalleri arasında alaydan yetişme ve ordunun demokratikleşmesinden yana olduğunu ilan eden tek kişiydi. Ayrıca Sovyetlerle bağlantıları ve ılımlı da olsa devrimci geçmişinden dolayı muhafazakarların gözünde saygınlığını yitirmiş Kerenski'nin karşısında asker Kornilov, kısa zamanda yüksek rütbeli askerler, işveren çevreleri, Rusya'da anarşinin giderek yaygınlaşmasından

kaygılanan müttefikler için güvenilecek tek adam olarak görülmekteydi (Werth, 2003:86).

Arkasına bu büyük desteği alan Kornilov kısa bir süre sonra Rusya'yı anarşiden kurtarmak istediğini belirtir ve bu yönde kendi programını açıklar. Bu programda; Bütün devrim komitelerinin dağıtılması, ekonomik ve sosyal alanlarda her türlü devlet müdahalesine son verilmesi, demiryollarının ve silah fabrikalarının silahlandırılması, cephe gerisinde ölüm cezasının yeniden uygulanmasını talep eder. Ayrıca Kornilov'un iktidarın tamamını istemesi askeri bir hükümet darbesini andırıyordu. Bunun üzerine Kerenski acil olarak Bakanlar Kurulu'nu toplantıya çağırır ve fesatçı başkomutana karşı durmak için iktidarın tamamını talep eder. Fakat kuşkucu bakanlar, Kerenski'yi desteklemektense istifa etmeyi tercih ederek teklife karşı çıkarlar. Kerenski ise Kornilov'u tüm yetkilerinden azleder ve kendi kendini başkomutanlığa atar (Werth, 2003:87).

İsteklerinden vazgeçmeyen Kornilov'da buna karşılık Rusya'yı kurtarmak üzere Krimov ait içinde 6 islam alayının da bulunduğu Kazak tümeninden birlikleri Petrograd'a göndermeye karar verir (Tanin, 16 Eylül 1333:3148). Bundan başka Kornilov Petrograd'ta bir silahlı ayaklanma beklemekteydi. Fakat bu gerçekleşmediği gibi Kornilov birlikleri hiç bir ilerleme kaydedemez ve böylelikle bu darbede neticesiz kalır, akabinde Krimov intihar eder, General Kornilov ise tutuklanır.

Eylül ayındaki Kornilov'un bir askerî diktatörlük kurmak için ayaklanması, Sosyalistleri, Menşevikleri ve Bolşevikleri korkutmuştu ve bu yüzden darbe girişimi esnasında adı geçen gruplar hükümeti desteklemişlerdi (Tanin, 20 Eylül 1333:3152).

1917 yazı boyunca ordudaki bu gelişmeler ortamın hızla bozulduğunu ortaya koymaktadır. Firarilerin sayısı doruğa ulaşır. Her gün on binlerce asker kaçar. Artık Rusya kış esnasında harbe devam edebilecek bir halde olmayacağı kesindi. Çünkü Rusya'da İngilizlerden nefret edildiği gibi Kerenski'de eski itibarını kaybetmiş ve daima ölüm tehditleri alıyordu (A.VRK., 813/80). Rusya'daki iç durumda iyice karışmıştı (A.VRK., 813/60).

Kerenski'nin 14 Eylül 1917'de cumhuriyeti ilan etmesi bile Rusya'nın kötü gidişini durduramıyordu. Ülkenin durumu karmakarışıktı. Ne orduda disiplin kalmıştı, ne idarede otorite. Köylü, zenginlerin çiftliklerine hücum edip her tarafı yağma ediyordu ve ateşe vermeye başlamıştı (Armaoğlu, 2005:132).

Ekim ayına gelinmesiyle birlikte Bolşevikler askeri darbeye karşı tavır aldıkları için eski itibarlarını kazanmaya çalışmışlar. Hatta Petrograd ve Moskova'da duruma hakim olmaya başlamışlardı. Yakın bir zamanda Bolşeviklerin iktidara gelmeleri ve o vakit derhal sulh yapacakları aşıkardı (A.VRK., 814/63;Tanin, 8 Teşrin-i sani 1333:3199). Zaten ordunun hali perişandı. Ekim ayının ilk günlerinde iki milyondan fazla asker, ordudan firar etmişti. Bolşevik fikirlerin hızla yayıldığı ordu artık savaşmak istemiyordu (A.VRK., 814/50).

Bolşeviklerin halk arasında ve orduda nüfuz kazanmasıyla, Ekim ayının başında Lenin gizlice tekrar Petrograd'a gelecektir. 10 Ekim'de Lenin, Bolşevik Parti'nin yirmi bir üyesini başkentteki bir apartman dairesinde toplar. On saat süren tartışmaların ardından mevcut üyeleri, partinin o güne dek aldığı en önemli karar konusunda oy vermeye ikna eder. Bu karar, en kısa vadede silahlı bir ayaklanma gerçekleştirme kararıydı. Bu karar orada bulunanlarca kabul edilir (Werth, 2003:105).

Kerenski ise hükümetiyle birlikte Kış Sarayı'nda her şeyden uzak tutuluyordu. Gerçeklerle ilişkisi kesildiğinden, Bolşevik tehdidini küçümsüyordu. Ancak gerçek öyle değildi. Bolşevikler hükümeti ele geçirmek için çok hızlı ve planlı hareket ediyorlardı.

Bolşevikleri ihtilale taşıyacak olan hareket 22 Ekim'de, Petrograd devrimci askeri komitesinin, garnizon kumandanlığına bundan böyle genalkurmayın emirlerinin ancak komitenin imzasını taşıdığı takdirde uygulanacağını tebliğ etmesiyle başladı. 23 Ekim / 5 Kasım boyunca ordugahların her biri tehdit edici açıklamalarda bulundu. 24 Ekim /6 Kasım sabahında, Bolşevik tehdidini hala küçümseyen ve garnizondaki birliklere hiç mi hiç güvenmeyen hükümet, kentin stratejik noktalarına askeri okul öğrencilerinden oluşan taburlar yerleştirdi (Werth, 2003:109).

Bu önlemlere karşın 25 Ekim'de / 7 Kasım Petrograd devrimci askeri komitesine bağlı müfrezeler başkent'in stratejik merkezlerinin, köprüler, postaneler, bankalar ve garların

denetimini zorlanmadan ele geçirirler. Düştüğü müşkül durumdan kurtulmak isteyen Kerenski bütün gece cephedeki kumandanlardan boş yere destek isteyip durmuştu. Ertesi gün sabahın erken saatlerinde bir Sırp subayı kılığında Kış Sarayı'ndan çıkıp cepheye giderek asker toplamaya çalışan Kerenski yeni bir ihtilal yapmak için hazırlansa da bunda başarılı olamayacaktır. Çünkü bütün ordu ve donanma Rusya'nın tüm bölgeleri, Bolşevikler lehine tavır almışlardı (Tanin, 11 Teşrin-i sani 1333:3202).

26 Ekim / 8 Kasım tarihi Bolşeviklerin yönetimi tam olarak ele geçirip Geçici Hükümet'in bakanlarını tutukladığı tarihtir. Lenin ise Rusya'nın yeni hakimidir.

Lenin ülkenin başına geçer geçmez ilk işi savaşa bir nihayet vermektir. Bunun içindir ki hemen bir beyanname yayınlamıştır. Bu beyannamede; kayıtsız şartsız bütün muharıpleri mütareke yapmaya davet ediyordu. Çünkü artık Rusya'yı felaketlerden kurtarmak için yapılacak başka bir şey görünmüyordu (Tanin, 12 Teşrin-i sani 1333:3203).

Yeni Rus hükümeti sulh teklifini yaparken de bunu hükümetlere değil doğrudan doğruya ahaliye yapmaktaydı. Nedeni ise kendisinin ahaliyi temsil etmesiydi. Müzakerelerin başlaması için de Rus hükümeti, Aralık ayının birine kadar zaman vermişti (Tanin, 1 Kanun-i evvel 1333:3222). Bu tekliflerinde de samimi olduklarını göstermek amacıyla Müttefikleriyle olan gizli anlaşmaları açıklamışlardı (Tanin, 30 Teşrin-i sani 1333:3221). Ayrıca Rus Başkumandanı bütün cephelerde çatışmanın durdurulmasını emretmiş ve yalnız düşman tarafından saldırı olduğu takdirde mücadeleye başlanması için emir vermişti (Tanin, 3 Kanun-i evvel 1333:3224).

Bolşevik hükümetinin sulh teklifi İttifak Devletleri tarafından kabul edilmiş ancak İtilaf Devletleri, Bolşevikler tarafından teklif olunan sulh konferansına murahhas göndermeyi katiyen kabul etmemişlerdi (Tanin 14 Teşrin-i sani 1333:3205).

Rusya'nın çağrısını olumlu karşılayan İttifak Devletleri murahhaslarıyla Rus heyeti derhal genel bir mütareke anlaşması için Brest-Litovsk'ta müzakerelere girişmişlerdi (Tanin, 6 Kanun-i evvel 1333:3227). Bunun neticesi olarakta 15 Aralık 1917 tarihinde imza edilen on bir maddeden ibaret olan bir mütareke imzalanmıştı (Tanin, 20 Kanun-i evvel 1333:3241). Bu mütarekeye göre; Baltık denizinden Karadeniz'e kadar olan bütün

Rus cephelerinde ateşe son veriliyordu. Bu anlaşmanın diğer önemli bir maddesi de tarafsız İran Devleti'nde bulunan iki taraf askerlerinin geri çekilmesini öngörüyordu (Tanin, 22 Kanun-i evvel 1333:3243).

Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli muhariplerinden Rusya'nın savaştan çekilmesi bu devletin müttefiklerinde büyük bir şok etkisi yaratmıştı. İlk başarda Rusya'daki duruma sessiz kalan ve gelişmeleri izleyerek Rus milletinin arzusuna muhalefet etmek istemeyen İtilaf Devletleri (Tanin, 13 Kanun-i evvel:3234), Bolşeviklerin hükümeti ele geçirmesi ve akabinde sulh için girişimlerde bulunması üzerine bu devlete karşı tutumlarını değiştirmişlerdir (Tanin, 24 Kanun-i evvel 1333:3245).

İtilaf hükümetleri, yeni Rus hükümetini tanımak istememiş, daha sonrasında da İngiltere hükümeti, Rusya'ya her türlü ihracatı yasaklamıştır (Tanin, 16 Kanun-i evvel 1333:3237;Tanin, 28 Teşrin-i sani 1333:3219). Bununla da yetinmeyen bu devletler Rusya'ya savaş sırasında verdikleri ödünç paraları geri alamayacaklarını öğrenince kendi ülkelerinde bulunan Ruslar'a ait mallara el koymuşlardı (Robbins, 2005:75).

BÖLÜM 2: 1917 YILINDA CEPHELERDE DURUM

1915 yılındaki çetin savaşların ardından cephelerde savaş yavaş yavaş duraklamaya başlamıştı. Her iki tarafın verdiği kayıplar böyle bir durumu mecbur kılıyordu. Buna karşın 1916 yılında şiddetli savaşlar oluyordu. Ancak iki tarafta mevcut durumdan bir adım ileriye gitmeye muvaffak olamamışlardı. Bu durum en çok Batı cephesinde kendini göstermekteydi. Almanlar 1916 Şubat'ında Verdun'a bir saldırı düzenlemiş, on ay süren bu saldırılarda Fransızlar Almanlar'ı savunma yaparak durdurmuşlardı. Birinci Dünya Savaşı'nın en kanlı çarpışmalarından biri olan Verdun Savaşı'nda iki tarafta 300 bine yakın asker kaybetmelerine rağmen herhangi bir başarı sağlayamamışlardı.

1917 yılında Avrupa cephelerinde savaşçı tarafların durumlarını etkileyen yeni koşullar meydana geldiği görülmüştü. Bunlar, Batı Avrupa cephesinde savaş dengesinin İtilaf devletlerinden yana bozulması, Almanya'nın denizaltı savaşını başlatması, Doğu Avrupa cephesinde Rusya ile Romanya'nın silinmesiydi.

2.1. Batı Cephesi

Birinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda batı cephesinde Alman ve Fransız kuvvetleri aşağı yukarı birbirine eşitti. Almanlar'ın 45 tümeni, Fransa'nın 44 tümeni bulunmaktaydı, İngiltere'nin kara ordusuysa savaşın birinci yılında ancak altı tümen kadardı. 1917 yılının başlarında ise Alman kuvvetlerinin sayısı Fransız kuvvetlerinin sayısından daha fazlaydı. Fakat İngiliz kuvvetleri tümen sayısını altıdan altmış yedi tümene çıkarmıştı. Kaldı ki, Almanya'nın silah altına çağıracağı askerlerinin sayısı da hayli azalmıştı. Kuvvetler arasında bu denge değişikliği savaşın gidişatını da değiştirecektir.

Alman orduları başkomutanlığına atanan Hindenburg (Ağustos 1916) ve yardımcısı Ludendorf, önceki yıllarda olduğu gibi kesin zafer sağlamaya yönelik fakat çok insan kaybına mal olan bölgesel saldırı metodunu bırakmışlardı. Kesin zafer için bütün ümitlerini denizaltı savaşına bağlamışlardı. Buna karşılık Fransa ve İngiltere, 1917 yılının başında batı cephelerinde büyük bir saldırıya geçmek için anlaşmışlardı (Karal, 1999:502).

İtilaf Devletleri Batı Cephesinde büyük bir zafer bekliyorlardı. Fransızlarla İngilizler 1916 Aralık ayındaki müttefiklerarası askeri konferansta kararlaştırılan büyük ilkbahar saldırısını hazırlıyorlardı. Plana göre, aynı anda iki saldırı gerçekleşecekti. Bunlardan biri İngiliz cephesinde, Somme çarpışmasının meydana geldiği kesimde, öteki ise Fransız cephesinde, Aisne bölgesinde yapılacaktı.

İtalyanlar aynı zamanda, Isonza cephesinde bir hamle yapmak sözünde bulundular. Ruslar da Çarın devrilmesinden önce buna benzer sözlerde bulunmuşlardı. Romanya da Selanik ordusuyla aynı zamanda harekete geçecekti. 1916 yılında bütün cephelerde saldırıya uğrayan Avusturya - Alman orduları o dönemde güçlüklerle dolu bir dönemden geçmişlerdi. Şimdi 1917 ilkbaharının daha ilk günlerinde onları yine aynı duruma sokmak söz konusuydu. Ama bu sefer, yapılması tasarlanan Almanlar'ı yıpratma savaşı değildi. Bu bir yarma savaşı olacaktı.

Genel plana göre; Ruslarla İtalyanlar'ın hareket amacı, düşmanı olduğu yerde tutmaktı. Asıl kesin sonuçlu hareketi İngiliz ve Fransız kuvvetleri yapacaktı. İki ordunun, bağlantılı olarak girişecekleri saldırı sonunda Alman mevzileri arasında kendilerine yol açabilirlerse düşman cephesinin Noyon bölgesindeki çıkıntısına yüklenerek bu çıkıntıdaki tümenleri kuşatacaklardı (Renouvin, 2004:505).

İtilaf orduları başkomutanlığı bu saldırıdan büyük stratejik sonuçlar bekliyordu. General Joffre'un görevden alınıp yerine general Nivelle'in getirilmesinden sonra Fransız büyük karargahında cesaret ve güven havası esiyordu. 1917 saldırısı, öncekilere benzemeyecekti. Yeni taktik yöntemleriyle yürütülecek olan saldırı, kesin başarılar sağlayacaktı. Fransız Başkomutanı bu inancını, kendisiyle birlikte çalışanlarına da aşılama çalışıyordu. Fakat bu komutanlar bu geniş tasarılar karşısında biraz hayrete düşmüş gibiydiler.

Fransız komutan, 1916'da Verdun'da yarma harekatinde maruz kaldığına göre, emrine büyük kuvvetler verildiğinde aynı şeyi kendisinin yapamaması için de bir sebep yok gibiydi. Bazı yeni stratejiler de düşünülmüştü, ancak gerçekte plan sürat ve büyüklük üzerine yeni bir vurguyla Nivelle'in Verdun'da kullandığı hareketli topçu barajının yaygın kullanımından başkaca bir şey değildi (Robbins, 2005:72).

Robert Nivelle bu taktiğin daha geniş çapta uygulanması ile Alman Cephesi'nin kırk sekiz saat içinde yarılacağı fikrindeydi. Aralık 1916'da, Nivelle bu fikrini uygulamak için İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin katılacağı iki saldırı planlamıştı. Saldırının ağırlığı Somme ve Oise arasındaki bölgeye saldırarak olan Fransız kuvvetlerinde olacaktı. İngiliz kuvvetleri ise Somme'un kuzeyindeki Arras bölgesinde bulunan Alman hatlarına saldıracaktı. Bu saldırı süresince İngiliz kuvvetlerinin komutasının Nivelle'de olması İngiliz Hükümeti tarafından onaylanmıştı. Ancak Mart ayında, Nivelle, planlarını daha uygulamaya fırsat bulamadan Somme'daki Alman birlikleri kendiliğinden geri çekilmeye başlamışlardı (Gülboy, 204:248).

Alman birliklerinin Hindenburg Hattı'na çekilmesi Nivelle'in planlamış olduğu büyük saldırı öncesinde cephe hattının değişmesine neden olmuştu. Ayrıca ordu komutanları ve üst rütbeli subaylarda Nivelle'in planı ile ilgili kuşkular bulunuyordu. Üstelik Almanlar çok güçlü yeni hatlara çekilmişlerdi ve saldırının gereksiz yere can kaybına neden olma ihtimali fazlaydı. Aynı zamanda ABD'nin savaşa girme ihtimali de kuvvetlenmişti ve zaten çok yıpranmış olan Fransız Ordusu'nun tek başına böylesine büyük bir saldırıya kalkışması yerine, ABD'den gelecek taze takviye kuvvetlerin beklenmesi daha doğru olacaktı (Gülboy, 204:249).

Bununla birlikte General Nivelle'in planları İngiliz Genelkurmayı'nda da kaygı yaratmıştı. İngiliz kuvvetleri başkomutanı Mareşal Haig, Almanların geri çekilişinden sonra saldırının, "havaya kılıç sallamak" olacağını söylemekten geri kalmıyordu.

Bununla birlikte Nivelle durumunu bozmuyordu. Ona göre, düşman cephesi kesinlikle yarılacaktı. İngilizlerle Fransızlar üç günde Şerre hattında birleşeceklerdi. Nivelle'nin planı hükümet tarafından benimsenmemişti. Bundan dolayıdır ki Compiègne'de, Cumhurbaşkanı'nın da katılımıyla, bir çeşit olağanüstü savaş kurultayı toplanmasına karar verildi. Toplantı 6 Nisan günü yapıldı. General Nivelle, karşı çıkmalara sert bir karşılık verdi: "Zaman İtilaf bloku aleyhine çalışıyor, sonra Rus ihtilali batı devletlerini bir an önce harekete geçmeye zorluyor" dedi.

Ordu komutanları, hazırlanmış olan planı bir kenara itme konusunda düşünce birliğine varmayınca, konferansın öteki üyeleri, bu sorumluluğu yüklenmek istemediler. Böylece kurultay, başkomutana hareketin serbestliğini tanımış oldu.

4 Nisan 1917 günü İtilaf Devletleri hazırlıklarını tamamlamıştı. Saldırı hareketleri zorunlu olarak iki aşamada gerçekleşecekti. Saldırıya geçen ordular önce düşman cephesini yaracaklar, cephe yarıldıktan sonra, yedek ordu grupları zaferi sona erdirecekti (Renouvin, 2004).

Alman tarafına baktığımızda, Ludendorff, 1917 başında güçlerinin Müttefik Devletler güçlerinden sayıca önemli ölçüde geride olmasından dolayı batıya saldırmama kararı aldı. Nivelle'in Noyon çıkıntısında bir hazırlık yaptığının ortaya çıkmasından bile önce bu bölgede geri çekilmeye karar verdi ve Müttefik Devletler'in Hindenburg hattı dedikleri hattın ötesine yerleştiler (Robbins, 2005:73).

Hindenburg ve yardımcısı Ludendorff, 1916 yılında Fransa'daki çarpışmaların Alman Ordusu'na ağır kayıplar getirdiğinin farkındaydılar. Bu nedenle 1917 yılında Verdun benzeri yıpratıcı saldırı hareketlerini bir kenara bırakarak, bu cepheyi savunmaya daha uygun bir hale getirmenin planları üzerinde çalışmaya başladılar. Hindenburg ve Ludendorff 1916 yılında Rus Ordusu'nun yeterince yıprandığını düşündüklerinden, Doğu Cephesi'nde de herhangi bir saldırıya girişmek niyetinde değildiler. Büyük saldırı planları yerine, Almanya'nın 1917'deki stratejisi, savunma üzerine kurulacaktı.

1917'nin başında Mihver güçlerinin, cephelere sürebileceği asker sayısı azalmıştı. Batı Cephesi'nde 2.5 milyon Alman askerine karşılık, 3.9 milyon müttefik askeri bulunmaktaydı. Bu olumsuz oran karşısında Almanya'nın savunmaya çekilmekten başka seçeneği de bulunmamaktaydı. Buna rağmen Alman Genelkurmayı İngiltere'nin müttefiklerin lokomotif gücü olduğunun farkındaydı ve bu nedenle İngiltere'yi yıpratılmak için 1915'te başarıyla uygulanmış olan denizaltı savaşına yeniden ağırlık verilmesi niyetindeydi. Eğer denizaltılar beklenen başarıyı gösterebilirse İngiltere'nin barış masasına oturması sağlanabilirdi.

1917'nin başında ana hatları belirlenen yeni Alman stratejisi Almanya'nın savaşı daha ileri götürme yeteneğinin tükenmiş olduğunu göstermekteydi ve bu anlamda Almanya bu zamana dek kazandıklarını elinde tutmayı ve savaşı bu şekilde sonuçlandırmak için müttefikleri zorlamayı düşünüyordu (Gülboy, 2004:236).

Alman Genelkurmayı, Nivelle'in saldırının planları ile ilgili bazı belgeleri ele geçirmişti. Bu nedenle bu saldırıya hazırlanmak için, Somme Savaşı'nın ardından Alman hatları savunmaya pek müsait olmayan bir alana yayıldığı için, cephe çizgisinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili çalışmalar başlatıldı. Alman mühendisler 1916-1917 kışının ilk aylarında Anas ile Rheims arasında yeni ve kuvvetli bir siper hattı inşa ettiler. Daha sonradan müttefikler tarafından Hindenburg Hattı, Almanlar tarafından ise Siegfried Hattı olarak adlandırılacak olan bu hat Şubat 1917'ye gelindiğinde tamamlanmış durumdaydı. Mart ayının ortasında Ludendorff bu bölgedeki Alman birliklerinin yeni siper hattına çekilmesini emretmişti (Gülboy, 2004:248).

Batı cephesindeki büyük Fransız - İngiliz saldırısının sonucu dokuz günde öğrenildi. 9 Nisan günü Arras ile Şans arasındaki kırk kilometrelik bir cephe üzerinden ilk kez İngilizler, hücumla Vimy tepesi alındı, ama düşmanın savunma düzeni yıkılmadı. Ayın 12'sinde Franchet d'Esperay'in birlikleri, düşmanın çekildiği kesimde Saint-Quentin yönünde, düşmanın yeni mevzisinin sağlamlık derecesini yoklamak üzere ileri atıldı, iki gün sonunda Alman hatları çok güçlü olduğundan hareket durduruldu.

16 Nisan'da ise Reims ile Soissons arasındaki hatta yerleşmiş olan Fransız kuvvetleri, Nivelle'in planlamış olduğu asıl büyük saldırıyı başlattılar. Hedef Hindenburg Hattı'nın güneyinde yer alan Chemin des Dames'di. Nivelle bu saldırı için Verdun'da kendisini başarıya ulaştırmış olan taktikleri uygulamaya karar vermişti. Saldırı boyunca hızlı bir ilerleme öngörülmüştü. Topçu barajı, saldırıya kalkan piyade hatlarının hemen önünde kurulacak ve piyade ilerledikçe bu barajda ilerleyecekti. Ayrıca bu saldırıda tanklar da kullanılacaktı (Gülboy, 2004:250).

Fransızlar aslında, hemen hemen rakiplerinin iki katı olan 1 milyon 200 bin kişilik dört ürkütücü orduyu bir araya toplamıştı. Ancak Almanlar güçlü bir şekilde takviye ettikleri üstün doğal konumlara yerleştirilmişti

16 Nisan günü, 5. ve 6. Fransız ordularınının 30 tümeni, Oise'dan Reims dağına kadar, yetmiş kilometrelik bir cephe üzerinden Alman mevzilerine saldırıya geçti. Öğleden önce saldırının hızı kesildi. Birlikler, Aisne'in kuzeyindeki Chemin des Dames ve Kanal cephesinde Berryau Bac ve Reinis'deki ilk Alman mevzilerini ele geçirdilerse de bun-

ları aşamadılar. Yalnız, Caronne ile Berryau Bac arasında açılmış olan çöküntüde, ikinci mevziye adım atarak düşman hatlarından üç kilometre içeriye girdi; fakat ilk günün sonunda bu işin başarılamayacağı anlaşılmıştı. Ayın 19'unda yeniden ileri harekete başlamak üzere yeni atılımlara girişildikten sonra, hücumun durdurulması emri verildi. Böylece büyük saldırı başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Kuşkusuz Almanlar, İngilizler'e 18.000, Fransızlar'a da 21.000 tutsak vermişlerdi.

Fransız ölülerinin sayısı ise ilk birkaç günde 40 bine çıkmıştı. Doğal olarak felaket haberleri çok geçmeden Paris'e ulaştı ve Nivelles'i değiştirmeye yönelik girişimler yapılmaya başlandı fakat yine de çarpışma devam etti ve 5 Mayıs'ta Fransızlar Chemin des Dames Tepesini ele geçirdilerse de devamı gelmedi. Fransızlar bu saldırıda 150 bin kişi kayıp vermişlerdi (Robbins, 2005:74).

Nivelles saldırısının sona ermesi ile beraber Fransız Ordusu'nun savaş başladığından bu yana verdiği kayıplar 3 milyonu aşmış bulunmaktaydı. 1917'nin Nisan ayı sona ererken Fransız Ordusu'nun savaşma şevki ciddi biçimde kırılmıştı. Bundaki en büyük etken Joffre ve Nivelles gibi kişilerin kendi askerlerinin hayatını hiçe sayan cüretkar planları uygulamaya sokan askeri liderlerin tutumlarıydı. Çoğu zaman küçük bir toprak parçası için çok büyük miktarda asker kaybedilmişti. Cephe şartları da Fransız askerleri için olumlu değildi. Fransız siper hatları Alman siper hatlarının lüksüne sahip değildi. Cephedeki birlikler çok uzun süre yedeklerle değiştirilmediklerinden fazlasıyla yorgun düşüyorlardı. Cephe gerisinde ise dinlenme ve ilk yardım tesisleri ilkel, aynı zamanda yetersizdi. Doğal olarak bu olumsuzluklar askerlerin moralleri üzerinde yıkıcı etkiler yaratmaya başlamıştı.

Nivelles saldırısının başarısızlığa uğraması ve son çarpışmalarda verilen büyük kayıplar, moral çöküntüsünün zirveye ulaşmış olduğu Fransız Ordusu'ndaki disiplinin tamamen yok olmasına yol açtı. 29 Nisan'da cephedeki birlikler subaylarının emirlerini dinlemeyi reddettiler. Fransız birlikleri savaşmayı bırakırken, büyük bir karışıklık ortaya çıktı. İsyan genelde verilen emirleri uygulamamak şeklindeydi. Disiplin tamamen ortadan kalkmıştı. Askerlerin öfkesi genelde kendilerini ölüme yollamakla sorumlu tuttıkları, üst rütbeli subaylara yönelikti.

Orduda isyanın açığa çıkması ile beraber hükümet, ayaklanmanın ortaya çıkmasından sorumlu tutulan Nivelles'in yerine General Henri Petain'i göreve getirdi. 15 Mayıs'ta resmen görevine başlayan Petain, ilk olarak Nivelles'in kadrosunun yerine kendi görüşüne yakın olan subayları atadı. Bunun ardından da ordunun isyanı ile ilgilendi. Petain cephedeki birlikleri ziyaret ederek şikayetleri dinledi ve bu ziyaretler sonucunda isyanın nedenlerini saptayarak bunları düzeltti. Petain'in emirleri ile cephede savaşan askerlerin izinleri düzenli bir hale getirilirken, cephe gerisindeki dinlenme ve ilk yardım tesisleri de askerlerin istekleri doğrultusunda düzenlendi. Haziran ayının başına gelindiğinde ordunun isyanı büyük ölçüde kendiliğinden sona erdi (Gülboy, 2004:251).

Fransız ordusundaki bunalımın tam boyutu İngilizlerden gizlense de ordunun ciddi olarak yara aldığı açıktı (Robbins, 2005:75).

Nisan ayında müttefiklerin askeri durumu hiç de iç açıcı değildi. Nivelles saldırısının ardından Fransız Ordusu isyan halindeydi; Rusya savaşma gücünü yitirmişti ve İtalyanlar İsonzo'da hala herhangi bir başarı gösterememişlerdi. Bu durumda müttefiklerin tarafında savaşma yeteneğini koruyan tek askeri güç İngiliz Ordusu'ydu. Fransa Cephesi'ndeki İngiliz kuvvetlerinin komutanı Haig, bu durum karşısında inisiyatifin kendi elinde olduğunun farkındaydı ve bu inisiyatifi 1916'da Somme saldırısına alternatif olarak öne sürmüş olduğu Flanders saldırısı için kullanmak istiyordu. Gerçekte Haig'in bu saldırısı için stratejik bir ihtiyaç da ortaya çıkmıştı. Sınırsız denizaltı savaşının ilanının ardından Alman denizaltılarının saldırıları büyük oranda artmıştı ve Flanders saldırısının başarısı durumunda cepheye çok yakın mesafede olan ve Almanlar'ın denizaltı üssü olarak kullandıkları Brugges'un ve ardından da diğer limanların ele geçirilmesi de mümkün olacaktı.

Haig, Flanders saldırısını başlatmadan önce, cephenin saldırıya uygun bir yapıya kavuşturulmasını istiyordu. Bu amaçla Messines Bölgesi'nde Almanlar'ın elinde olan yüksek noktaların ele geçirilmesi için sınırlı bir saldırı planladı. Haziran ayının başında İngiliz ve Anzak birlikleri bu saldırıyı başarı ile gerçekleştirdiler. Messines'deki başarı Haig'i planladığı saldırının başarı ile sonuçlanacağına inandırmıştı. Alman hatlarını yarararak İngiliz Ordusu'nu zafere götüreceği olan saldırı Ypres yönünde yapılacaktı ve Fransız Ordusu da harekate sınırlı da olsa destek verecekti. Alman savunmasının

kırılması için cepheye tanklar da getirilmişti. 22 Temmuz'da hazırlıkların tamamlanmasının ardından on gün süren bir topçu bombardımanı başladı. 31 Temmuz'da ise İngiliz kuvvetleri saldırılarına başladı.

Saldırının başlaması ile beraber İngilizlerin hiç de hesaba katmadığı bir sorun ortaya çıkmıştı. On gün süren yoğun bombardıman saldırının geliyeceği araziye kraterlerle doldurmuş ve kısa süre için de başlayan yağmur bölgeyi bataklığa dönüştürmüştü. Daha saldırının başında İngilizler'in ellerindeki tanklar çamura saplanmış ve ilerlemeyi başaranlar ise Alman topçusunun ateşi ile etkisiz hale gelmişti. İlerlemeye başlayan İngiliz piyadeleri ise Alman karşı saldırıları ile siperlerine geri dönmek zorunda kalmışlardı. İlk gün İngilizlerin verdiği kayıplar 32.000'i aşmaktaydı.

16 Ağustos'ta Haig saldırının yeniden başlatılmasını emretti. Buna karşılık sürekli yağmurlar bölgeyi tamamen bataklık haline getirmişti. Almanlar ise bölgeye takviye kuvvetleri kaydırarak savunmalarını kuvvetlendirmişlerdi. Bu şartlar altında İngiliz saldırısı ufak ilerlemeler dışında bir kez daha başarısızlıkla sonuçlandı.

Eylül ayının sonunda Haig son bir kez daha saldırı emri verdi. İngiliz birlikleri siperlerini bir kez daha terk ettiler ve oldukça kanlı çarpışmaların ardından 6 Kasım'da Kanadalı birlikler Passchendaele'i ele geçirmeyi başardılar. Çarpışmalar Kasım ayının sonuna değin devam etmesine karşın, Haig yeniden büyük çaplı bir saldırıya girişmedi.

Üçüncü Ypres Savaşı olarak da adlandırılan ve Temmuz - Kasım ayları boyunca devam eden çarpışmalar müttefikler için yine büyük bir başarısızlık olarak sonuçlandı. İngiliz birlikleri ne Alman Cephesi'ni yarmayı başaramış, ne de denizaltı üslerini ele geçirebilmişti. Cephe hattı aşağı yukarı eskisinin aynıydı. Ufak toprak kazançlarına karşın Haig'in planladığı saldırı tam bir fiyasko olmuştu. Saldırının bedeli iki taraf için de ağır olmuştu. Pek çok İngiliz askeri bataklık haline gelen arazide yok olup gitmişti. 90.000'e yakın asker kayıp olarak bildirilmiş ve bunlardan 40.000'den fazlasının izine bir daha rastlanmamıştı. Bunun yanında İngilizlerin çarpışmaları boyunca verdiği ölümleri 300.000 yakındı. Almanlar'ın kayıpları da 260.000'i bulmaktaydı.

2.2. Denizaltı Savaşları

1914'ten önceki on yılda denizcilik yarışı giderek önem kazanmıştı. On dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başındaki teknolojik ilerlemeler büyük denizci güçlerin denize ilişkin kapasitelerini ve planlarını değiştirmişti.

İngiltere bir ada gücü olarak 65 savaş gemisi ve 120 kruvazör ile dünyanın en büyüğüdü. Kraliyet donanması, Alman İmparatorluk Donanması'nın hızla gelişmesi üzerine gemi yapımını hızlandırılmıştı. Almanya'ya baktığımızda ise 1914'te 40 savaş gemisi ve 57 kruvazörden oluşan bir donanması bulunmaktaydı (Robbins, 2005:96).

Diğer Avrupalı güçler bu yıllarda donanmalarını inşa ediyor ya da yeniliyorlardı. Rusya bir düzine savaş gemisi ve bir düzine kruvazörle savaşa girdi. 1914'te Fransa'nın 14 savaş gemisi ve 34 kruvazörü vardı. Çoğu kez bir deniz gücü olarak görülmesine de Avusturya – Macaristan, Rusya'dan sadece biraz daha küçük bir donanmaya sahipti. Japonya, denizcilikte ön sırayı tutma konusunda kararlılığını sürdürüyordu. İtalyan donanması yarışın dışında kalmıyordu.

Birleşik Devletler de geri kalmıyor donanması bu dönemde hızla gelişerek hem Atlantik hem de Pasifik'te hareket edebilecek büyük bir filo haline bu dönemde geliyordu (Robbins, 2005:99).

1915'te Almanya sınırsız denizaltı savaşını başlatmış ve sekiz ay sonunda ABD baskısı ile durdurulmuş bu savaş sonucunda Alman denizaltıları İngiliz ticaret gemilerine karşı başarılı saldırılar yapmışlardı. 1915'teki denizaltı savaşının İngiltere'ye etkisi beklendiği kadar yıpratıcı olmamasına karşın umut verici olmuştu.

1917'nin başında cephelerdeki asker sayısının Almanya'nın aleyhine olması Alman Ordusu'nun müttefikleri barışa zorlamak için Avrupa cephelerinde bir zafer kazanması ihtimalinin zayıflamasına neden olmuştu. Bu olumsuz durumun farkında olan Alman Genelkurmayı da cephelerde savunmaya çekilmeyi ve Atlantik'te başlattıkları şiddetli bir denizaltı savaşı ile altı haftada İngilizler'i dize getirebilecekleri ve bunun ardından da Birinci Dünya Harbi'ni kazanabilecekleri hesabı ve ümidi içinde idiler.

Ayrıca bu abluka ile Büyük Britanya'nın hem yiyecek hem de ham madde gereksiniminin karşılanması felce uğramış olacaktı. Kanada'dan ya da Arjantin'den buğday getirmek olanaksızlaşacaktı. Açlık tehlikesi karşısında kalan İngiliz halkının bir bölümü işsiz kalacaktı. Çünkü fabrikalara Amerikan pamuğu ya da Avustralya yünü getirilemeyecekti. Bunun neticesinde İngiltere'nin gücü tükeneceği için barış isteyecekti.

1916 ortalarından beri, Alman Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetlerinin de desteği ile denizaltı savaşını yeniden başlatmaya hazırlanıyordu. Abluka bölgesinde rastlanan bütün ticaret ve yolcu gemilerini, tarafsızların bile olsa önceden haber vermeden, hiçbir ayırım yapmadan torpillemeye karar vermişlerdi (Renouvin, 2004:485).

9 Ocak 1917'de İmparator II. Wilhelm, Genelkurmay Başkanı Hindenburg ve yardımcısı Ludendorff, ile Savaş ve Donanma bakanlıklarının temsilcilerinin yer aldığı bir toplantıda, 1 Şubat tarihinden itibaren sınırsız denizaltı savaşının yeniden başlatılması kabul edildi. Bu toplantıda sınırsız denizaltı savaşının ABD'yi müttefiklerin yanında savaşa iteceği ihtimali uzun uzun tartışıldı. Hindenburg ve Ludendorff, ABD'nin askeri gücünün abartılmaması gerektiğini ve ABD'nin savaşa girmesi durumunda Avrupa Cephesi'ne asker yollamak için Kuzey Atlantik rotasını kullanacağını ve denizaltıların bu taşımayı rahatlıkla engelleyeceğini ileri sürerek hükümettekilerini ikna etmeyi başardılar (Gülboy, 2004:237).

9 Ocak'taki toplantının ardından İmparator II. Wilhelm, Donanma Komutanı Amiral Scheer'e 1 Şubat'tan itibaren sınırsız denizaltı savaşının başlatılması emrini gönderdi. İngiliz Kanalı, İskoçya, İrlanda, İngiltere ve Fransa sahillerinin 400 mil batısını kapsayan bir bölgede Alman denizaltıları rastladıkları bütün müttefik ve tarafsız gemileri herhangi bir uyarı yapmadan batıracaklardı. Akdeniz'de de tarafsız ülkelerin karasuları dışında kalan bölgelerde aynı uygulama yapılacaktı.

Şubat ayından Nisan ayının sonuna kadar Alman denizaltıları toplam ağırlığı 1.945.243 tonu bulan 977 ticaret gemisini batırarak, büyük bir başarı elde etmişlerdi. Alman denizaltılarının başarıları tarafsız ülkelerin İngiltere'ye düzenledikleri seferleri iptal etmeye başlamalarına da neden oldu. İngiliz tersaneleri saldırılar sonucu yara alan

gemileri onarmak için yeni gemi yapımına ara vermek zorunda kalırken, İngiliz limanlarında bulunan tarafsız devletlere ait ticaret gemileri de denize açılmayı reddetmeye başladılar.

Alman denizaltılarının başarısı, İngiliz Hükümeti'ni endişelendirmişti. Alman denizaltı saldırılarının ilk üç aydaki başarısı aynı hızda devam etmesi durumunda, 1917'nin sonuna gelindiğinde İngiltere'de ciddi bir yiyecek sıkıntısının başgösterme olasılığı büyüktü. Diğer taraftan verilen kayıplar sonucu, İngiltere müttefiklerine olan yardımında ciddi bir azalma göstermişti. İngiltere'nin Fransız silah sanayisinin devamı için bu ülkeye yolladığı kömür miktarı yüzde 39 azalmıştı (Gülboy, 2004:238).

Londra Amirallik Dairesi'nde büyük bir kötümserlik havası hakimdi. Denizdeki savaş kaybediliyor gibiydi. Deniz kuvvetleri birinci Lordu olan Jellicoe, gemilerin durumuna çare bulmak için zamanın neredeyse geçtiğini düşündü. Gemi inşa programını hızlandırmak ve yiyecek istihkakını artırmak bile felaketi engellemeyecekti. Alman denizaltıların üslerinden ayrılmalarını engellemek muhtemelen mümkün olmadığından ya batırılmaları ya da ticari gemilere koruma sağlanması gerekti. Konvoy fikri pek anlamlı değildi. Refakatçi eşliğinde bile ticari gemiler grubunun büyük kayıplar vermesi ihtimali vardı ve böyle bir filoya yol göstermek gecikmelere neden olacaktı. Ayrıca, buharlı gemilerin konvoyda duramayacağı da ileri sürüldü. Son olarak yeterli refakatin sağlanamayacağı söylendi.

Ancak Lloyd George'un Amirallik Dairesi'ne ünlü bir ziyarette bulunması ve muhtemelen Amirallik Dairesinin de düşündüğü konvoy sisteminde bir deneme yapılması yönündeki fikrinde ısrar etmesi sonucunda deneme konvoyu, yanlışlıklara ve güçlüklerle karşı Mayıs ayında Birleşik Devletlere gitmek üzere denize açıldı. Yaz ortasında sistemin başarılı olduğu ortaya çıktı (Robbins, 2005:102).

Ağustos ayından itibaren müttefiklerin uygulamaya başladıkları savunma önlemlerinin etkileri görülmeye başladı. Bu durum Alman denizaltılarının batırdıkları gemi sayısında büyük bir azalma meydana gelmesine ve buna karşılık denizaltı kayıplarının artmasına neden oldu. İngiliz Donanması tarafından denizaltıların açık denize çıkış güzergahları üzerine döşenen mayınlar ve denizaltılara karşı silahlarla donatılmış savaş gemileri tarafından korunan konvoy sisteminin yaygın hale gelmesi, Alman denizaltılarının

büyük kayıplar vermesine yol açtı. Ayrıca Amerika'nın savaşa girmesine neden olan denizaltı savaşı Almanlar için felaket olmuştu. Almanya'nın zararı sadece denizaltı yönünden değil savaşın kaybedilmesi yönünden çok büyüktü. Bununla beraber Müttefiklerin savunma önlemlerinin etkisini arttırması ile sınırsız denizaltı savaşı ilerleyen aylarda etkisini yitirmeye başladı ve önemini tamamen kaybetti.

2.3. İtalya Cephesi

Sırbistan'ı işgal ederek ilk savaş hedefine ulaşmış olan Avusturya - Macaristan için şimdi başlıca düşman İtalya idi. Bu ülkeye karşı Viyana'nın resmî çevreleri kin ve nefret besliyorlardı (Renouvin, 2004:578).

1915'in baharından beri İsonzo'da Avusturya - Macaristan kuvvetleri ile savaşmakta olan İtalyanlar, kendilerinden sayıca az olan, ama dağlık arazinin yüksek kesimlerine yerleşmiş Avusturya - Macaristan güçleri karşısında kayda değer bir başarı gösterememişlerdi. 1915'ten 1917'nin sonuna kadar bu İsonzo Cephesi'nde on büyük çarpışma olmuş olmasına rağmen, bu çarpışmalar sonuçsuz kalmıştı. Cephe, iki devlet arasında sınır oluşturan Alp Dağları boyunca uzamaktaydı ama taraflardan birinin cepheyi yarması durumunda galip olan tarafın Alpler'in ötesindeki düzlüklere ulaşması ve bu cephede savaşı sona erdirmesi mümkün görünmekteydi (Gülboy, 2004:259).

İtalyanlar 1917 baharında, Müttefiklerin tüm cephelerde taarruza geçme planını uygulamaya söz verdikleri için Isonzo cephesine bir saldırı düzenledi. Ancak Haziran bitmeden önce Avusturyalılar bir çok mevkiyi ele geçirmişlerdi. İtalyan Cephe komutanı Cadorna, bu kötü durumdan sıyrılmak için Trentino Dağları'nda bir saldırı yapmayı denedi. Fakat müttefik güçlerinin baskısı altında Cadorna, Isonzo cephesine geri dönmeye mecbur oldu. Sonrasında büyük bir kuvvet topladı, ancak Ağustos ortasından Eylül ortasına kadar süren bir aylık bir çarpışmada, İtalyanlar büyük bedellere karşı küçük başarılar kazanmaktan daha fazlasını yapamadı (Robbins, 2005:77).

İtalya'nın en büyük başarısı, Eylül ayında on birinci büyük çarpışmada stratejik önem taşıyan Bainsizza Platosu'nu ele geçirmesiydi ve İtalyanlar'ın bu ilerlemesine karşılık Avusturya – Macaristan Devleti, Almanya'dan yardım istemek zorunda kalmıştı.

Avusturya – Macaristan’ın yardım çağrısına 1 Eylül 1917’de Hindenburg ile Ludendorff hazır olduklarını bildirdiler. Alman ve Avusturya - Macaristan genelkurmayları tam bir anlaşma içinde İtalyanlar’a karşı büyük saldırıyı hazırlamaya koyuldular. Plan Eylül ayında tamamlandı. Dağlık Isonza bölgesinde yapılacak şiddetli bir atılım ile İtalyan hatlarının çökertilebileceği umuluyordu. Udine üzerine yürüyecek Avusturya ve Alman birlikleri İtalyanlar’ı genel çekilmeye zorlayacak ve sonra da Venedik ovalarında bir hareket savaşına girişecekti. Ludendorff, Avusturyalılar’a yedi tümen sözü verdi. Yedi Avusturya tümeni ile birlikte hücum grubunu meydana getirecek olan bu güce Alman generali Otto von Below komuta edecekti.

24 Ekim’de hazırlıkların tamamlanmasının ardından saldırı, Alman ve Avusturya - Macaristan topçularının hazırlık bombardımanı ile başladı. Bombardımanın ilk aşamasında hardal gazı ile dolu top mermileri İtalyan hatlarına atılmış ve İtalyan askerlerinin gaz maskeleri bu gaza karşı etkisiz kaldığından büyük bir panik ortaya çıkmıştı. İkinci gün bombardımanın tamamlanması ile beraber Mihver güçleri kalın bir duman altında ilerlemeye başladılar. Avusturya - Macaristan birlikleri 26 Ekim’de, bir ay evvel kaybetmiş oldukları Bainsizza Platosu’nu geri almayı başararak ilerlemeye devam ederken, İtalyan Cephesi çökmüş durumdaydı. Mihver güçlerinin ilerlemesi ile Caporetto bölgesinde kısıp kalan iki İtalyan Kolordusu kısa süre sonra teslim olmuştu.

Cephenin yarılmasının ardından İtalyan Ordusu’nun tamamı büyük bir karmaşa içindeydi. Yer yer direnme gösterilmesine rağmen, İtalyan birlikleri çoğunlukla hiç karşı koymadan Mihver güçlerine topluca teslim olmaktaydılar. 28 Ekim’de Below’un birlikleri Fruli’ye ulaştılar. İtalyan Ordusu’nun işi bitmiş gibi gözükmekteydi (Gülboy, 2004:260).

Mihver güçleri 2 Kasım’da Tagliamento hattı zorlanmaya başladı. İtalyan birlikleri şimdi Piave’ye doğru çekiliyordu. Avusturya - Macaristan ordusu saldırıyı Tirol cephesine kadar uzatabilirdi. Ancak ordunun biran duraklaması üzerine 10 Kasım günü İtalyan birlikleri Piave cephesinde tekrar toparlanmışlardı. Bunun üzerine takip durdurulmuştu. Avusturya - Macaristan ordularıyla İtalyanlar’ı bir ırmak ayırıyordu ve bu engel aşılmaz gibiydi. Bununla birlikte Avusturya - Alman Komutanlığı 25

Kasım'da Asiago'yu ele geçirdi. Fakat daha fazla ilerleyemedi. Büyük hareket böylece sona ermişti (Renouvin, 2004:582).

Caporetto ya da On İkinci İsonzo Savaşı olarak adlandırılan İttifak saldırısı, müttefikler için büyük bir yenilgi olmuş ve büyük zararlarla kapanmıştı. İtalyan ordusu düşmana geniş topraklar bırakmıştı. Özellikle Bainsizza yaylasının terk edilmesi İtalya'da büyük tesir yaratmıştır. İttifak devletlerinin yaptığı taarruz 1917 yılının belkide en mükemmel taarruzdu (Tanin, 30 Teşrin-i evvel 1333:3190).

İtalyanlar'ın İsonzo ordusu bu taarruzla adeta perişan olmuştu. Ordu ağır veya hafif, ucuz veya pahalı nesi varsa hepsini muharebe meydanında terk etmişti (Tanin, 31 Teşrin-i evvel 1333:3191). Pek çok İtalyan askeri esir edilmişti. Bu esirler o kadar çoktu ki toplandıkları yer bir İtalyan karargahını andırıyordu (Tanin, 1 Teşrin-i sani 1333:3192). Bununla birlikte askerden kaçanların sayısı da 300 bini bulmuştu (A.VRK., 815/47).

İtalyanların kısa sürede hezimete uğraması çok büyük şaşkınlık yaratmıştı. Ruslar'dan sonra diğer bir müttefik olan İtalyan'ın savaştan çekilmesi de an meselesiydi. Bunu önlemek için İngiliz ve Fransız askerleri hemen bu cepheye gönderildi (Tanin, 8 Teşrin-i sani 1333:3199). Kısa zamanda gelen yardıma koşan İngiliz askerinin sayısı 90 bine, Fransız askerinin sayısı ise 120 bini geçiyordu (A.VRK., 815/47). Hatta aynı dönemde gazetelerde Amerika'dan mühim miktarda askerin İtalya'ya gönderileceği yazılmıştı (Tanin, 7 Teşrin-i sani 1333:3198).

Yalnız Müttefikler tarafından gönderilen bu askerler hemen cepheye sürülmediler. Bunlar cepheden uzak bir yerde tutulmaktaydılar (Tanin, 19 Teşrin-i sani 1333:3210). Bunun sebebi ise, bu kuvvetlerin Alman ve Avusturya – Macaristan taarruzunu durduracak güçte olmaması ve İtalya'da olası bir karışıklık sırasında cephe gerisini düzene sokmak için bu kuvvetlerden yararlanılmasının düşünülmesiydi (Tanin, 26 Teşrin-i sani 1333:3217).

Cephedeki hezimet haberleri ve hala bu hezimetin daha iki gün evveline kadar Harbiye Nazırının “İtalya ordusu her şeye hazır ve daima mukavemete muktedir bulunduğunu” söylediği bir zamana tesadüf etmesi büsbütün memleketi hayrete sokmuştu. Bununla

birlikte ülkenin her yerinde karışıklıklar zuhur etmişti (A.VRK., 814/84). Eylül ayında çıkan olaylarda 600 kişi ölmüş her tarafta çıkan isyanların önünü almak için silah mağazalarındaki silahlar toplanmıştı (A.VRK., 814/12).

Bu mağlubiyetle birlikte savaştan bıkmış olan halk, Milano, Bergamo ve İtalya'nın güneyinde savaşın sona ermesi ve barış anlaşmasının yapılması için sokaklara çıkıp gösteriler düzenlemişlerdir (A.VRK., 814/84).

2.4. Romanya Cephesi

19. yüzyıl sonuna doğru Avrupa'da savaş korkusu ile bloklar oluşurken Romanya ilk olarak Mihver devletlerine yaklaşmıştı. Lakin savaş başlayınca onların yanında yer almadı, fakat tamamen de kopmadı.

Savaşmak istemeyen veya bunu geciktirmeye çalışan Romanya ilk başlarda tarafsızlığını ilan etmişti ama konumu olarak savaşın ateşi etrafını sarıyordu. Bunun neticesinde savaşan devletlerin baskısı da artıyordu. Romanya'nın ise bu devletlerden silah, mühimmat ve toprak talepleri vardı.

Savaşın ikinci yılı dolarken, 800 bin kişilik bir orduya sahip ve coğrafi açıdan kritik bir yerde bulunan Romanya hangi tarafa katılırsa ona büyük yarar sağlayacaktı. Bunun farkında olan Romanya da bu devletlerden daha fazla ödün koparmaya ve hazırlık için zaman kazanmaya çalışıyordu.

1916 yılı Haziran ayında Rus orduları, Avusturya - Macaristan ordularına ağır darbeler indirince Romanya, İtilaf devletlerinin yanına geçmişti. Kamuoyunun büyük kısmının İngiltere, Fransa ve Rusya'nın tarafını tutması hükümetin bu kararında etkili olmuştu.

Romanya savaşa iyi hazırlanmıştı. Düzenli bir şekilde yürütülen seferberlik sonunda 830 bin kişilik bir ordu toplayan Romanya'nın, 1914 yılından beri devam eden çetin savaşlarda yorgun düşen Mihver kuvvetlerine karşı zafere ulaşmaması için hiçbir sebep yoktu.

17 Ağustos 1916 günü İtilaf devletleri ile antlaşma imzalayan Romanya, 27 Ağustos'ta İttifak Devletleri'ne savaş ilan etmişti. Savaşın ilanı ile birlikte Rumen Genelkurmayı Rus ve Fransız Genelkurmayları ile birlikte bir hareket planı hazırlamıştı.

Bu hareket planına göre, Rumen ordusu, kuvvetinin büyük kısmı ile Transilvanya ve Karpat Dağları üzerinden Macaristan'a taarruz edecek, Rumen azınlığın yoğun olduğu Transilvanya'yı ele geçirdikten sonra, Budapeşte'ye doğru ilerleyecekti.

Romanya, 27 Ağustos'ta Mihver bloğuna karşı savaş ilan ettikten sonra, üç Romen ordusu Karpat ve Transilvanya Dağları üzerinden sınırları aşarak ilerlemeye başladı. Fakat kuzeyden gelen Rusların geride kalması ve hemen ardından Dobruca kesiminde 3. Bulgar Ordusunun hızla ilerlemesi yüzünden duraklamışlardı (Ertem, 1992:202).

Romanya'nın 27 Ağustos'ta savaşa girmesiyle Balkanlar'da yeni bir cephe açılmış bulunuyordu. Kuvvet ağırlığını batı cephesine vermiş olan İttifak Devletleri için bu cephe ağır bir yük getirecekti. Bu nedenden dolayı cepheyi kısa zamanda tasviye etmek isteyen Mihver devletleri, General Falkenhayn'ın komuta edeceği bir ordu vücuda getirmişlerdi. Alman Genelkurmayı, Selanik'e çıkartma yapmış olan müttefik kuvvetleriyle Romanya kuvvetlerinin ortak bir saldırısına meydan vermemek, Romanya'nın petrol ve tahıl ürünlerine sahip çıkmak ve cephede serbest kalacak kuvvetleri tekrar Rus ve Fransız cephelerine taşımak istediğinden bu cepheyle yakından ilgileniyordu (Karal, 1999:498).

Bu cepheye sadece Alman Genelkurmayı değil Osmanlı Genelkurmayı da ilgi gösteriyordu. Osmanlı Devleti'nin bu cephe ile sınırı veya ilişkisi olmamasına rağmen bu bölgeye 15. ve 25. Tümenler'den oluşan 6. Kolorduyu 1916 Eylülü başında Dobruca'daki İttifak Devletleri karargahına göndermişti (Yalçın ve diğ., 2004:104).

Romanya'ya asker gönderilmesini Osmanlı Devleti'nden isteyen Almanlar ise buna onay veren de Enver Paşaydı. Osmanlı Orduları'nın komutanı olan Enver Paşa'yı bu cepheye asker göndermeye iten siyasal ve duygusal nedenler vardı. Öncelikle Romanya'nın Dobruca bölgesinde büyük bir Türk çoğunluğu yaşamaktaydı. Enver Paşa'nın ailesi de burada yaşayan Gagavuz Türkleri'ndendi. Diğer bir neden de Balkanların yeni haritasının düzenlenmesinde Türkiye, Batı Trakya üzerinde hak sahibi olmak için Romanya'da kazanılacak zaferde pay sahibi olmak istemesiydi (Karal, 1999:499). Bu nedende ötürü 1916 yılında iki tümeden oluşacak bir kolordu kurulması ve Romanya cephesine gönderilmek için hazırlanması emredilmişti. Bu kolordu

Çanakkale’de bulunan 25. Tümen ile Batı Anadolu’da bulunan 15. Tümen’den meydana gelmiş ve Kolordu Komutanlığına da Mirliya Mustafa Hilmi Paşa atanmıştı.

Toplam mevcudu 26 bin olan 6. Kolordu, Enver Paşa’nın talimatıyla seçkin subaylardan, genç doğumlu ve sağlıklı erlerden meydana gelmişti. Ayrıca silah, mühimmat, hayvan yönünden bu kolordunun eldeki olanaklar içinde en iyi şekilde hazırlanması için emir vermiş olan Enver Paşa, hazırlık safhasıyla da bizzat ilgilenmişti. Enver Paşa’nın Avrupa’ya gidecek bu ve diğer ordularla yakından ilgilenmesinin sebebi Osmanlı Ordusu’nun gücünü ve yeteneğini gösterme düşüncesi idi (Ertem, 1992:215).

6. Türk Kolordusundan Romanya cephesine ilk ulaşan birlik 75. Piyade Alayı idi. Türk kuvvetleri cepheye varınca hemen Bulgarlarla bir savunma mevzii hazırlamak için çalışmaya başlamışlardı (Erickson, 2003:206). Çünkü Ağustos ayının sonunda durmuş olan Rumen taarruzunun tekrar başlayacağı yönünde haberler alınıyordu. Nitekim taarruzun 8 Eylül günü yapılması beklenirken Rumenler 7 Eylül sabahı hücumu geçirmiş ancak bir sonuç alamamışlardı.

Ekim ayı geldiğinde Almanlar ve Avusturyalılar, Romanya’ya kuzeyden yüklenirken Türkler de Bulgarlarla birlikte güneyden yüklenmekteydiler. Ekim ortalarında bu birlikler Dobruca’yı ele geçirme hareketlerine katıldılar. 25 Kasım’da İttifak kuvvetleri, Türk çoğunluğu ile meskun Dobruca’da başarılar kazandı ve Rumenlerden pek çok tutsak aldılar. 6 Aralık’ta ise Romanya’nın başkenti Bükreş’e girdiler (Karal, 1999:499).

Bükreş’in düşmesinden sonra 7 Aralık 1916’da mütareke imzalayarak savaştan çekilmiş olan Romanya’yı, Mart 1917’de, Mihver devletleri aralarında paylaştılar. Bu paylaşım göre, Romanya, Dobruca bölgesinden çekilecek, bu bölge Mihver güçleri arasında pay edilecekti. Karpatlar’ın Romanya topraklarında kalan kısımları da Avusturya - Macaristan’ın kontrolüne geçecekti. 7 Mayıs’ta ise Costanza, Romanya’nın kontrolünden alınarak açık liman haline getirildi ve Romanya’nın petrol yatakları da Almanya’nın kontrolüne geçti (Gülboy, 2004:266,267).

Romanya kısa sürede etkisiz hale getirilmişti, fakat Rumen ordusuyla savaşlar 1917 yılında devam edecekti.

4 Ocak 1917 günü 6. Türk Kolordusu Tuna Ordusunun emrine girmişti. Aynı gün taarruza geçen Tuna ordusu Rumen kuvvetlerini Seret nehrinin kuzeyine çekmeye mecbur etmişti. Bu tarihten 15 Ocak'a kadar ufak tefek hareket olmuş, 15 Ocak günü Rumenler Vadeni kasabasına girmişler, ancak daha fazla ilerleyememişlerdir. Bundan sonra kış aylarının da bastırmasıyla birlikte her iki taraf oldukları yerleri tahkim etmeye çalışacaklardır. Aslında bu tarih Romanya Cephesi'nin bir nevi sona erdiği tarihtir (Ertem, 1992:294,296).

Ocak ayı sonunda Rumenler bir taarruz daha gerçekleştirmişler ama başarılı olamamışlardı. Bu ayı takip eden Şubat ve Mart aylarında ise herhangi bir hareket meydana gelmemişti (Birinci Dünya Harbi, c. VII., kıs. 2., s. 152).

Romanya cephesinde artık iki tarafın da mevcut durumu kabul ettikleri görülüyordu. Aynı tarihlerde bazı Rus askerlerinin siperlerin üzerine çıkarak savaş istemedikleri yolunda gösteriler yaptıkları görülüyordu.

Artık Romanya Cephesi'nde herhangi bir faaliyet olmaması ve Osmanlı Devleti'nin Filistin'de İngiliz saldırılarına maruz kalması üzerine, Osmanlı Devleti bölgedeki kuvvetlerini geri çekme kararı almıştı. 26 Mart 1917 günü, 26. Türk Tümeni'nin cepheden çekilerek İstanbul'a dönmek için hazırlık yapması emredildi ve Nisandan itibaren trenlerle Bükreş üzerinden taşınmaya başlayan tümen, ay sonuna kadar İstanbul'a ulaşmıştı (Ertem, 1992:298).

Haziran ayında Romanya cephesinde yine bir hareket yoktu. Yalnız Rusların iç durumlarının karışık olduğu ve Rus askerinin harp etmek istemediği haberleri cephede yayılıyordu.

Temmuz ayına gelindiğinde ise bütün Romanya Cephesi'nde büyük bir değişiklik olmaya başladığı görülüyordu. Rumen birlikleri Rus birliklerinin yerini almıştı. Aynı zamanda Rumen birliklerinin mühimmatı Fransızlar tarafından sağlanmıştı. Ayrıca gelen haberlere göre, Rumen kuvvetleri Fransız subayları tarafından eğitilmişlerdi (Birinci Dünya Harbi, c. VII., kıs. 2., s. 155). Anlaşılan Müttefik Devletler, Rusya'nın savaştan çekilmesini muhtemel görüyorlar ve Romanya Devleti'nin de tamamen

savaştan çekilmesine razı olmadıkları için Rumenler'e yardım etmeye yolunu seçmişlerdi.

Fakat bu çabaları sonuçsuz kalacak Ağustos başında Rumen ordusunun bir taarruz denemesi sonuçsuz kalmış ve Rumenler pek çok kayıp vererek geri çekilmişlerdi. Bahar ile birlikte kendileri için yeni bir hayat doğacağını ümid eden Rumenler, bu taarruz ile bütün umutlarını yitirmişlerdi (Tanin, 15 Teşrin-i sani 1333:3206).

Bu taarruz artık cephede herhangi bir değişiklik meydana gelmeyeceğini de kanıtlamış oluyordu. Bundan ötürü Almanlar'da bu cepheden kısa zamanda ayrılmaya karar vermişler, işgal ettikleri Dobruca şehrinden Varna'ya kadar olan demir yolu hattını Bulgarlar'a teslim etmişlerdi (A.VRK., 813/50).

Romanya, 1916 yılının sonlarında etkisiz hale getirilmiş, ancak her şeye rağmen yine de savaşıma devam etmişti. 1917 yılının sonuna doğru mevcut güçleri de tükenmişti ve her yerde olduğu gibi bu ülkede de savaşa bir nihayet verilmesi fikri ağır basmaya başlamıştı. Rumenleri böyle bir düşünceye sevk eden diğer unsur ise Rusya'da gelişen olaylardı. Çünkü Rumenlerin yaşaması için Ruslar'ın savaşa devam etmesi gerekiyordu. Eğer Ruslar savaşa son verirlerse Romanya Devleti'nin de barış için görüşmelere başlanacağı tahmin ediliyordu. Ve nitekim de beklenildiği gibi de oldu. Eylül ayında Romanya'daki muhafazakar parti reislerinden Markiloma adında bir şahıs Romanya'dan ayrıлып Viyana ve Berlin'e gitmiş, bu şehirlerde sulh için bir takım girişimlerde bulunmuştu (A.VRK., 813/48).

Ancak Romanya Devleti'nin asıl barış girişimi, Rusya'da meydana gelen Ekim / Kasım İhtilali sonucunda Bolşeviklerin İttifak Devletleriyle barış girişimlerine başlaması üzerine olmuştur.

Çünkü Rusya ortadan çekilince Romanya ordusunun kendisini müdafaa edebilmesi imkanı bulunmuyordu. Bunun için yapılacak tek şey mütarakeye karar vermektir (Tanin, 7 Kanun-i evvel 1333:3228). Ayrıca Lenin'in, Romanya ordusuna mühimmat verilmemesini emretmesi üzerine Romanya Devleti mütareke için görüşmelere dahil olmuştu (Tanin, 5 Kanun-i evvel 1333:3226). Fakat Romanya'nın mütareke imzalaması

bir ifade etmeyecek, 1918 yılında İttifak Devletleri'nin savaşı galip bitirmesiyle Romanya mağlup durumdayken galip statüsüne geçecektir.

2.5. Galiçya Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nda iki grubun karşı karşıya geldiği diğer bir cephe, Galiçya Cephesiydi. Bu cephede ilk zamanlar şiddetli çatışmalar olduğu görülmüş ancak 1917 yılı itibarıyla bu çatışmalar yerini sükünete bırakmıştı.

Bir coğrafi bölgenin adı olan Galiçya, bugünkü siyasi hudutlara göre Rusya ve Polonya sınırlarını birleştiği bölgedir. Güney kısmı Karpat Dağları ile kaplıdır, doğusu Dinyester Nehri ile kuzeye ayrılan kollarını içine alır (Boğuşlu, 1997:82).

1. Dünya Savaşı öncesinde Galiçya, Avusturya - Macaristan'ın bir eyaletiydi. Savaşın başladığı 1914 yılı Ağustos ayında ve 1915 yılının ilkbahar aylarında, Ruslar iki defa Avusturya - Macaristan topraklarına girerek Galiçya Bölgesi'nden Karpat Dağlarına kadar ilerlemişler ancak sonra her ikisinde de Alman kuvvetlerinin yardımı ile geriye atılmışlardı.

1916 yılı Haziran ayına gelindiğinde Rusların üstün kuvvetler toplayarak bütün doğu cephesinde genel taarruza geçmişler ve Avusturya - Macar ordularına ağır darbeler indirmişlerdi. Mihver orduları düşman taarruzunu durdurmakta zorluk çekiyor, elden geldiğince direnmeye çalışarak adım adım geriliyordu. Doğu cephesinde bu kesiminin çökmesi Almanların baştan beri en çok korktukları tehlikeli duruma, yani batı cephesindeki büyük kuvvetlerin geriden vurulmasına yol açabilirdi. Bundan ötürü Almanlar cepheyi güçlendirmek ve Rusları engellemek için Türk Ordusundan asker talep etmişlerdi. Bu talep Osmanlı Genelkurmayı tarafından kabul edilmiş ve Galiçya'ya gönderilmek üzere Enver Paşa'nın talimatıyla 15. Kolordu'nun hazırlanması emredilmişti.

Komutanlığına Yakup Şevki'nin getirildiği 15. Kolorduya, Başkomutan vekili Enver Paşa'nın verdiği emir uyarınca, seçkin genç subaylar atanacak, erler de genç olacaktı, 1884 doğumlulardan daha yaşlı (32 yaş) erler bu birliklerine verilmeyecekti. Bu emirden dolayı Kolorduya atanan komutanlar ve askerler özenle seçilmişti. Komutanların hepsi de bu makamlar için çok genç, enerjik, savaşlarda bilgi ve becerileri

ile dikkati çekmiş subaylardı, seçimde askeri yeteneğin yanında genel kültür ve görgü de dikkate alınmıştı.

Türk kuvvetleri Avrupa cephelerine yollanırken temel düşünce, müttefik kuvvetlerin bu cephelerdeki yükünü paylaşmak ve kesin sonucun alınacağı Batı Avrupa cephesi lehine kuvvet tasarrufu sağlamaktı, amaç müttefik kuvvetlerin dayanışmasını sembolik olarak göstermek değil kuvvet yardımı yapmaktı, o nedenle de kolordu düzeyinde büyük birlikler gönderiliyordu.

Hazırlıkların kısa zamanda tamamlanmasının ardından 19. ve 20. kolordulardan oluşturulan XV. Türk Kolordusu 535 subay ve 32.018 er mevcuduyla bölgeye gönderilmiş, 22 Ağustos 1916'da Mihver Kuvvetleri'nin Güney Ordusu safında yer almıştı (Yalçın ve diğ., 2004:104). Osmanlı Kolordusunun geliş tarihi aynı zamanda Rusların bölgede taarruzu yavaşlattığı tarihi. Bu nedenle Türk askerleri tamamen yabancı oldukları cepheyi tanıma imkanı bulmuşlardı.

Eylül ve Ekim 1916'da Ruslar'ın taarruzu tekrar başlamış ancak İttifak Kuvvetlerinin aldıkları önlemler sonucunda önemli bir gelişme olmamıştı. Kasım ve Aralık ayları da sakin ve ciddi savaşlar olmadan geçmişti. Bunun sebebi ise Galiçya'nın kış mevsiminin etkisi altına girmesiydi.

Ocak ve şubat aylarında bölgenin karlarla kaplanmasından dolayı her iki tarafta yine sukunet hakimdi. Cephe gerisinde ise özellikler Mihver kuvvetlerine mensup askerlerin moralinin yüksek tutulması için eğlenceler düzenleniyordu (Yazman, 2008:200).

Baharın gelmesiyle birlikte Rusya'da meydana gelen olaylar bu cepheyi de etkilemişti. Çar'ın düşmesi ve Geçici Hükümetin iktidara gelmesi üzerine Galiçya cephesi iyice sessizliğe bürünmüştü. Bununla beraber Rus Ordusundan kaçanlar da artmıştı (Yazman, 2008:217).

Ancak uzunca bir süredir devam eden sakin dönem 28 Ocak 1917 günü Rusların taarruza geçmeleri ile sona ermiş, ama bu taarruz kısa sürede karşı taarruzla geriye atılmıştı. Ruslar 20 gün kadar sessiz durduktan sonra 17 ve 25 Şubat günlerinde yine saldırıya geçmişler, ikisinde de esir ve kayıplar vererek geri çekilmişlerdi (Boğuşlu, 1997:182).

Galiçya Cephesinde Mart ayı genel olarak hareketsiz geçti, Rusların iki zayıf taarruz girişiminde bulunmuşlarsa da yine bir başarı sağlanmamıştı. Gerçekte Ruslar da hücum etmeye pek hevesli görünmüyorlardı.

1917 yılı Mart ayında Rusyada ihtilalin patlak vermesi cephedeki Rus askerlerini de etkilemiş savaşa karşı isteksizlik artık iyice belirmişti. Rus topçusu ateş etmeyince Almanlar da buna uyuyor, karşıdan topçu ateşi gelmedikçe ateş açmıyordu.

Rusya'daki gelişmeler neticesinde Galiçya Cephesi'nin önemini kaybetmesiyle Türk Orduları'nın tekrar vatanlarına dönmeleri gündeme gelmişti. Çünkü Osmanlı Devleti güneyde Müttefik güçlerinin taarruzuna maruz kalıyordu. Bundan ötürü Galiçya'da hareketsiz kalan ordularını kullanmak isteyen Osmanlı Genelkurmayı 10 Nisan 1917 günü Kolordu'ya bir emir yollayarak Türk Başkomutanlığının 15. Kolorduyu başka bir bölgede kullanmayı planladığı ve Alman Başkomutanlığının bu teklifi uygun gördüğünü bildirilmişti. Bu emir aslında Kolordunun vatana dönmesi için yapılan bir çağrıydı ve ilk başlarda gizli tutulması amaçlanıyordu.

Rusya'daki durumun biraz düzelmesi ve Geçici Hükümetin savaşa devam etme kararı üzerine Mayıs ayı ile birlikte bu cephe yeniden hareketlendi. Mayıs ayı ortasından itibaren Ruslar'ın taarruza hazırlandıkları yolunda bilgiler alınıyordu. Bu sırada Rus Başbakanı Kerenski'nin de Rus birliklerini ziyaret ettikleri öğrenilince, Almanlar da harekete geçmiş, Güney Ordusu'nu yeni kuvvetlerle takviye etmişlerdi. Ciddi olarak taarruza hazırlanan Ruslar'ın Haziran ortalarında saldırıya geçecekleri tahmin ediliyordu.

Beklenildiği gibi Ruslar haziran ayının gelmesiyle birlikte cephedeki durum değişmeye başlıyordu. Cepheye Ruslar tarafından yeni ve savaştan zarar görmemiş kuvvetler getirilmişti. Hatta İtilaf Devletleri'nin de Ruslar'a cepheye gönderdiği haberleri alınıyordu (Yazman, 2008:221).

Ruslar'ın büyük bir taarruza hazırlanacağı günlerde bir önemli olay daha olmuştu. Bu da 15. Kolordunun Türkiyeye dönüşüne dair ikinci emrin alınmasıydı. Kolordu, 12 Haziranda başlamak üzere parça parça cepheden geriye çekilerek yolculuk için hazırlık

yapacak, ilk kademedede 19. Tümen sorumluluk bölgesini bir Alman tümenine teslim ederek geriye alınacaktı (Boğuşlu, 1997:185).

Türk Ordusu geri çekilirken, beklenen büyük Rus taarruzu 29 Haziran sabahı başlamıştı. Evvelce cephenin belirli kesimlerine yönelen Rus taarruzu bu defa bütün bölgelerde harekete geçmişti. Aralıksız iki gün süren savaşlar çok şiddetli ve kanlı oldu. Rus askeri de diğer zamanlara göre daha kuvvetli ve dirençliydi. Ancak Büyük kuvvetlerle 29 ve 30 Haziran günleri birkaç noktada mevziye girmeyi başaran Rus kuvvetleri gece yapılan karşı taarruzlarla tamamen geri atılmışlardı.

Son iki gündeki çarpışmalarda fazla kayıplar vermesine rağmen Ruslar 1 Temmuz sabahı erken saatlerde başladığı topçu ateşinden sonra yine taarruza kalkmışlar, bu taarruz sırasında bir miktarda gaz mermisi kullanılmış ancak pek bir işe yaramamıştı. Ruslar'ın 1 Temmuz saldırısı şimdiye kadar yapılanların belki de en şiddetlisi idi. Ancak bundan da bir sonuç çıkmamıştı (Boğuşlu, 1997:187).

Bu taarruzun da neticesiz kalmasından sonra cepheye bütününe sükûnet hüküm olmuştu. Ruslar artık bu orduyla taarruz hareketi yapamayacaklarını anlamışlar ve sadece müdafaaya karar vermişlerdi (Yazman, 2008:232). Bu tarihten itibaren artık İttifak devletlerinin taarruzu başlamış, Mihver kuvvetleri Zlotalpia Irmağı'na kadar olan bölgeyi ele geçirmişlerdi. Bolşevik ihtilali ile birlikte ise bölgede silahlar susmuş Aralık ayındaki mütareke ile de bu cephenin varlığı sona ermişti.

2.6. Makedonya Cephesi

Makedonya Cephesi, İtilaf Devletleri'nin Çankkale muharebesinden sonra bu bölgeye asker çıkarmaları sonucu açılmış, 1917 yılından itibaren bu cephe de önemini kaybetmiştir.

Çanakkale yenilgisinden sonra İtilaf Devletleri Çanakkale'deki kuvvetlerini Selanik'e çıkartmışlardı. Ayrıca Sırbistan'ın yenilmesi üzerine Sırp ordusunun kalıntıları da Selanik'e taşınmış ve tekrar savaşa girecek duruma getirilmişlerdi (Karal, 1999:499).

Selanik'te böyle büyük çaplı İtilaf kuvvetlerinin bulunması ve halen tarafsız görünen Yunanistan'ın buna karşı ciddi bir tepki göstermemesi İttifak devletlerinde özellikle

Bulgaristan'da büyük endişe yaratmaktaydı. Bu devlet, Yunan hükümetinin de İtilaf cephesine katılmasından ve onlarla birlikte kendisine savaş açmasından kuşkulandı ve daha atik davranarak Yunan sınırlarını aşır 26 Mayıs 1916'da Kavala kuzeyindeki askeri açıdan önemli olan Rupel geçidini ele geçirdi. Yunan topraklarında ilerleyen iki tümenlik Bulgar ordusu buradaki Yunan birliklerine taarruz ederek Ağustos ayı sonunda Struma Nehrine kadar ilerledi. Aynı zamanda Manastır bölgesindeki Bulgar ordusu Yunanistan'a ait olan Florina şehrini ele geçirmişti (Ertem, 1992:308).

Bulgaristan'ın bu atağı neticesinde, bir Fransız, bir İngiliz ve bir Sırp ordusu ile, İtalyan ve Yunan kolorduları karşısında iki Bulgar ordusu, Avusturya - Macar, Alman ve Türklerin birer kolordularının mücadele edeceği Makedonya cephesi tesis edilmiş oluyordu (Boğuşlu, 1997:154).

Bulgaristan'ın cepheyi açmasını sağlayan Mayıs ayındaki hızlı taarruzu kısa sürmüştü. Ağustos ayı sonlarından başlayarak İtilaf Devletleri hakimiyeti ele geçirmişler, Bulgar kuvvetlerini Manastır'ın kuzeyine kadar çekilmeye mecbur etmişlerdi (Birinci Dünya Harbi, c. VII., kıs. 3., s. 47).

Makedonya cephesindeki İtilaf kuvvetlerinin asıl amacı, Sırbistan'a, Romanya'ya veya Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye yürümek gibi büyük planları uygulamak değil, mümkün olduğu kadar fazla miktarda Mihver kuvvetini bu cepheye çekmekti. Bu sayede Batı Cephesinde biraz rahat edebileceklerdi. Bundan dolayı cephenin açıldığı zaman İtilaf Devletleri burada geniş çaplı taarruza kalkışmış ve İttifak Devletleri'nin ilgisini buraya çekmişlerdir. Kısa sürede İttifak kuvvetlerinin buraya asker göndermelerini sağlamışlardır.

İttifak Kuvvetleri, Makedonya cephesine asker gönderirken Osmanlı Devleti'nden de asker talebinde bulunmuş, Almanlar tarafından gelen bu istek Enver Paşa tarafından munasip görülmüştü. Enver Paşa, bu cephe için Çanakkale'den Doğu cephesine gitmek için yolda bulunan 50. Tümen'i uygun görmüştü. Gelen emir üzerine hemen harekete geçen 50. Tümen seçkin personeli ile iyi silah ve mühimmatla kısa sürede cepheye gitmek için hazır hale gelmişti (Ertem, 1992:310).

Müttefik kuvvetlerinin sonbahar mevsiminde saldırılarını attırmalarıyla birlikte 9 Kasım 1916'da İstanbul'daki 46. Piyade Tümeni ile 16. Depo Alayını ve Struma'daki 50. Tümeni emrine almak üzere 20. Kolordu oluşturulmuş ve en kısa sürede Makedonya'ya hareket etmesi emredilmişti.

Aralık ayında Drama'ya ulaşan Kolordunun komutanlığına da Tuğgeneral Abdülkerim atanmıştı. Ayrıca Manastır cephesinde görev almak üzere 177. Piyade Alayının takviye edilmesi suretiyle hazırlanacak bir tugay kuvvetindeki Türk Rumeli Müfrezesi teşkil edilmiş ve bir an önce yola çıkması emredilmişti. Böylelikle Makedonya Cephesine giden asker sayısı 29 bini buldu.

6 Aralık 1916 günü karargahı ile birlikte Drama'ya gelen 46. Piyade Tümenin görev yaptığı Struma kesiminde durum yavaş yavaş sakinleşiyordu. Sonbahar'da gelen 50. Türk Tümeni ise savunma görevine devam ediyordu (Ertem, 1992:315).

1917 yılına gelindiğinde Makedonya cephesi, doğuda Struma nehri ile, batıda Adriyatik denizi arasında kalan geniş bir cephe durumundaydı. Selanik'in kuzeybatısında Manastır ve Ohri'nin güneyinden geçen cephe, Arnavutluk'ta Avlonya'nın kuzeyinde, Adriyatik denizine ulaşıyordu (Boğuşlu, 1997:156).

Türk kolordusu 1917 yılının Ocak ve Şubat aylarını Aralık 1916 tarihinde olduğu gibi beklemekle, mevzilerini düzenlemekle geçirdi. Ortalıkta herhangi bir savaş yoktu. Apar topar emirlerle buraya gönderilen 46. Tümen neredeyse daha düşman yüzü görmemiş, bir mermi atmamıştı, işin garibi daha önce gelen 50. Tümen de burada boş mevzilendirilmişti (Ertem, 1992:317).

Cephelerden düzenli olarak İstanbul'a gönderilen raporlarda, bu cephede ciddi savaşlar olmadığı, düşmanın Mihver kuvvetlerini bağlamak için gösteriş taarruzları yaptığını belirtiliyordu. 1916 Kasım ayındaki İtilaf kuvvetlerinin Manastır'da yaptıkları saldırılardan eser yoktu.

Makedonya Cephesinde Enver Paşa'nın 29 bin kişilik bir kolorduyu boş yere beklettiği dönemde, Türk cephelerinin durumu hiç de iç açıcı değildi. Doğu Anadolu'nun büyük kısmı hala Rus işgali altında bulunuyor, Suriye cephesinde Sina çölünü aşan İngilizler geçen yılın sonunda Elariş'i aldıktan sonra artık Kudüs'e doğru yürüyorlar, Irak

cephesindeki zayıf 18. Kolordu Bağdat'a doğru çekiliyor, üstün düşman karşısında direnmeye çalışıyordu. Türk başkomutanlığı bütün cephelerden gelen takviye isteklerine karşı çaresizlik içinde eline geçen cılız alayları oradan oraya koşturmakta iken Makedonya Cephesinde bu kadar gücün bağlanması da şaşırtıcı bir olaydı.

Halbuki Makedonya'daki 29 bin kişilik seçkin personelden oluşan iyi donatımlı kuvvetler bu cephelerin her birinde tabloyu değiştirebilecek yeterlilikte idi. Tümenleri ardı ardına Avrupa cephelerine gönderen Enver Paşa kendi ülkesinin zor durumda bulunmasından dolayı şimdi bunları geri istiyordu. Birkaç sonuçsuz girişimden sonra ancak 10 Mart 1917 günü Makedonya'daki birliklerin vatana dönmesi için izin alınabilmişti (Ertem, 1992:317,318). Ancak 50. Tümenle 177. Alay bu izinden hariç tutulmuştu. 21 Mart'tan itibaren ülkeye dönen 20. Kolordu kısa süre sonra Filistin ve Irak cepheleri'ne gönderilmiş, 50. Tümen ise bir süre Makedonya'da kalarak düşman taarruzlarına karşı savaşmış Haziran 1917 tarihinden itibaren de vatana dönmeye başlamışlardır (Birinci Dünya Harbi, c. VII., kıs. 3 s. 51). Türk Rumeli Müfrezesinin dönüşü 1918 yılını bulacaktır.

BÖLÜM 3: 1917 YILINDA OSMANLI DEVLETİ VE CEPHELERİ

3.1. Genel Durum

Osmanlı Devleti yaşamının son on yılında felaketten felakete sürüklenmiştir. 1912’te başlayan Trablusgarp Savaşı daha sona ermeden Balkan Savaşı gündeme gelmişti. Bu savaşın bitimi ve kısa bir sürelik barış döneminden sonra ise 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması son günlerinin yaşayan Osmanlı Devleti için adeta bir yıkım olmuştu. Özellikle Birinci Dünya Savaşı bozuk olan Osmanlı ekonomisini daha da bozmuştu. Ekonominin bozulmasıyla Osmanlı ülkesinde enflasyon hızlanmış dolayısıyla hayat, Osmanlı tebası için çok daha pahalılaşmıştı (Çavdar, 2003:125).

Birinci Dünya Savaşı’na geçmişte kaybettiği toprakları tekrar ele geçirmek ve kaybolan prestijini yeniden kazanmak için giren Osmanlı Devleti, bu savaşı Almanya’nın kazanacağını tahmin ederek bu devletin yanında savaşa girmişti.

Genel olarak Osmanlı Devleti 1917 yılına kadar savaşı iyi idare etmişti. Birkaç başarısız harekate rağmen güçlü Müttefik ordusunu Çanakkale’de durdurmuş, 1916 yılında İngilizleri Irak cephesinde bozguna uğratmıştı. Fakat 1917 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti peşi sıra aldığı mağlubiyetle sarsılmıştı.

Bu mağlubiyetlerin olduğu yılda Osmanlı ekonomisinin durumunda da bozulma vardı. Bunun en büyük sebebi ise savaşın ilk iki yılında önemli derecede Osmanlı Devleti’ne yardım yapan Almanya’nın bu yardımları azaltması olmuştur. Bundan dolayı savaşın son iki yılı ve mütareke dönemi Osmanlı Devleti için çok zor geçmiştir.

1917 yılına Osmanlı Devleti bir hükümet değişikliğiyle girmişti. Sait Halim Paşa’nın istifası üzerine 22 Ocak günü Talat Paşa sadrazam olmuş, 4 Şubat 1917’de de kabineyi kurmuştu. Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Bahriye Nazır Cemal Paşa mevkilerini korumayı başarmışlardı. Bunlar ek olarak Ahmet Nesimi Bey Hariciye Nezareti’ne, Şükrü Bey’de Maarif Nezareti’ne getirilmişti. Maliye Nezareti’ne ise 17 Şubat’ta yayınlanan bir iradeyle Cavit Bey atanmıştı (Çavdar, 2004:154). Talat Paşa kabine programında, Dünya Savaşı’nın Osmanlı Devleti için varolma savaşı olduğunu belirterek savaştan asla vazgeçmeyeceklerini beyan etmişti.

Hükümet değişikliğinden başka bu yıl Osmanlı toplumu için bir çok değişikliğin meydana geldiği bir yıl olmuştu. Toplumsal ve kültürel değişimlerin fazlasıyla yaşandığı bu yılın 25 Mart'ında bütün Şeriye Mahkemeleri Şeyhülislamlıktan ayrılıp Adliye Nezareti'ne bağlandı. Bu durum kuşkusuz laikleşme yönünde çok önemli bir adımdı ve İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin çağdaş zihniyetinin bir sonucuydu. Bu yönde bir başka uygulama ise Aile Hukuku Beyannamesiydi (7 Kasım). Kararname, Müslüman olsun veya olmasın bütün Osmanlı tebasının aile hukukunu düzenleyen bir sistem getiriyordu. Bu karar şeriatın dışında sayılamazdı, zira alınan bir fetvaya göre hareket edilerek dört sünni mezhepten çağdaş hayata en uygun kurallar derlenmişti. Bu kararnamede kadını kayıran yeni kurallar da bulunuyordu.

Toplumsal alanda yapılan diğer bir değişiklik, Rumi takvimle Miladi takvim arasında var olan 13 günlük farkın Şubat ayında kaldırılmasıydı. Böylece 1 Mart 1917'den itibaren Miladi ve Rumi takvimin ayları aynı oluyordu, fakat Rumi yıl muhafaza ediliyordu (Akşin, 2006:449).

1 Ocak 1917 tarihinde Osmanlı Devleti için önemli bir olay gerçekleşmiş, ilk büyük yerli bir banka kurulmuştu. Kurucuları arasında M. Cavit, Hüseyin Yalçın gibi İttihad ve Terakki'nin üst düzey yöneticileri bulunuyordu. Bu banka ulusal sermayeyi destekleyecekti. Ayrıca Mart ayında yayınlanan bir kararname ile tüm şirket ve işletmelerde tek dil olarak Türkçe'nin kullanılması kabul edildi (Çavdar, 2003:90).

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne en fazla sıkıntı veren mesele iâşe meselesiydi. Bu sorunu aşmak için savaşın başından beri çeşitli örgütlenme biçimleri denenmiş ancak bundan bir netice çıkmamıştı. Bu yüzden 1917 yılının ortalarında iâşe görevi taşıt araçlarını savaş nedeniyle elinde bulunduran Harbiye Nezareti'ne verildi. 18 Ağustos'ta İâşe-i Umumiyye Kararnamesiyle Harbiye Nezareti'ne bağlı bir İâşe Umum Müdürlüğü oluşturuldu. Bu kararnameyle seferberlik süresince halkın iâşesini Harbiye Nezareti üstleniyordu (Toprak, 2003:143).

Bu kararname çerçevesinde, bakkal ile tüccar mağaza ve depolarında mevcut olan malların miktarlarının 30 Ağustos 1917 tarihinden itibaren beş gün içinde İstanbul Vilayeti'ne bildirmeleri istendi. Bildirmeyenlerin kayıtsız mallarına el konulacaktı. Pastacı, simitçi, börekçi, tatlıcı ve benzer esnafın faaliyetlerini durdurmaları emredildi.

Bunların ellerindeki un stokları satın alınarak Fırınlara İdaresine devredildi. Ayrıca İaşe Umum Müdürlüğü bu arada toplumsal içerikli bir dizi önleme başvurdu. Ağır iş görenlere karne haklarının yanı sıra günde 250 - 750 gram arasında fazladan ekmek dağıtılması uygun bulundu. Bununla beraber Almanya ve Avusturya – Macaristan'daki uygulamalar alınarak nüfus başına eşitlik ilkesi yerine gerçek ihtiyaç dikkate alındı (Toprak, 2003:145).

Tüm bu gelişmelere ek olarak vergi politikasına el atan hükümet, bu yılın sonlarına doğru o sıralarda Almanya, Avusturya – Macaristan ve Fransa'da uygulamaya sokulan savaş kazançları vergileri örnek alınarak bir harp kazançları vergisi kanunu hazırlandı. Bu yasa savaş yıllarında kazanılmış olağanüstü gelirleri vergilemeyi amaçlıyordu.

Ülke içinde en büyük sorun iaşe meselesiye ülke dışından gelecek en büyük tehlike de Rusya idi. 1917 yılı ile birlikte Rusya'da gelişen olaylar Osmanlı yöneticilerini biraz olsun rahatlatsa da bu devlet her an cephelerde taarruza geçebilirdi. Bu Rus tehlikesinin Osmanlı Devleti için sürekli bir sorun teşkil ettiğini düşünen Osmanlı devlet adamları, 11 Ocak'ta ülkenin toprak bütünlüğünü Almanya'ya kabul ettirmişlerdi (Çolak, 2006:72).

Osmanlı Devleti bu dönemde Avrupa'daki ve Dünya'daki tüm gelişmeleri takip ediyordu. Bunun için Bern'de tesis edilmiş Osmanlı Matbuat Dairesi, Fransa, İngiltere, Amerika, İtalya ve İsviçre matbuatlarında çıkan haberlerin özetlerini İstanbul'a gönderiyordu. Osmanlı hükümetine gelen haberlerin genelini 1917 yılında Rusya'da meydana gelen gelişmeler teşkil ediyordu. Çünkü hala Rusya çekinilen bir gücü bu yüzden orada olan olayların dikkatle takip edilmesi lazımdı. Bununla birlikte Rusya'nın kötü durumu Osmanlı Devleti'nde memnuniyet yaratıyordu. Çünkü bu karışıklıklar Rusya'nın ilgisini Osmanlı topraklarından başka yerlere çekiyordu. Ve ihtilallerle birlikte Osmanlı ülkesi bir süre rahat edecektir (Okur ve Ural, 2001:77).

Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devleti'ni meşgul eden önemli bir iç mesele vardı. Bu mesele, Ermeni Tehciri denilen 1915 Mayıs'ında, Geçici Sevk ve İskan Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Ermeniler'in buldukları yerlerden alınarak ülkenin başka taraflarına göç ettirilmesi idi. Bu göç ettirilme esnasında çeşitli sebeplerden dolayı bir çok Ermeni ölmüştü. Bu ölüm olayları, hemen İtilaf Devletleri ve bu

ülkelerde bulunan Ermeniler tarafından propaganda aleti olarak kullanıldı. Ermeni iddialarına göre, bu tehcir esnasında bir milyondan fazla insan ölmüştü. Ancak gerçek çok farklıydı. 1915 yılında olan bu olay, bu tarihten sonra devamlı gündeme getirilmiş ve hala da gündemde tutulmaktadır.

1917 yılında Ermeniler hem 1915 yılındaki olayları akılda tutmaya çalışıyorlar hem de 19. yüzyıl başlarından itibaren yayılan milliyetçi fikirlerden etkilenerek, Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsız devlet kurma çabasındaydılar. Bu Ermeni fikirleri Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan İngilizler tarafından da destekleniyordu. İngiliz Meclis-i Mebusanı'ndan biri Chicago'da beyan ettiği bir nutukta Ermenistan'ın hür ve medeni bir şekilde denize doğru serbest bir bölgede olması gerektiğini söylüyordu (A.VRK., 815/8). Ermeniler için istenilenler sadece bunlarla sınırlı da değildi. Öncelikle uluslararası demokrasiden Ermeni faciasının durdurulmasını talep ediyorlardı. İkinci olarak kurulacak olan Ermenistan'ın sınırı vilayat-ı sitte ile Kilikya'yı içermesinin gerekliliği savunuluyordu. Bunlardan başka Ermenistan'ın tarafsız bir tavır takınması ve göç ettirilen Ermeniler'in eski yerlerine dönmeleri ve zararları için tazminat talep ediliyordu (A.VRK., 815/78).

Bu dönemde sadece bağımsızlık için çalışan Ermeniler değildi. İngiliz desteği altında 1916 yılında isyan bayrağı açan Araplar, 1917 yılında Arabistan'da Osmanlı kuvvetleriyle çarpışarak Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmışlardır.

Fakat Osmanlı hükümeti, bu isyanların tekrar yaşanmaması için gerekli önlemler alıyordu. Özellikle Osmanlı topraklarında bulunan ve isyan etme olasılığı yüksek olan Yunanlılar'ın hangi şehirde ne kadar miktarda oldukları ve ne işle uğraştıkları vilayetler ve mutasarrıflıklar tarafından araştırılıp dersaadete bildiriliyordu (DH. ŞFR., 79A/105).

Osmanlı Devleti içerde bu sorunlarla uğraşırken bu yılda savaştığı cephelerinde de zor durumdaydı. Yılın ilk aylarıyla başlayan İngiliz taarruzu yılın sonuna kadar devam etmiş ve bu taarruzlar neticesinde de iki önemli şehir olan Bağdat ve Kudüs'ü İngilizler ele geçirmişlerdi.

Osmanlı devleti savaşın ilk iki yılında savaşı iyi idare etmişlerdi. Ancak bununla birlikte de en güzide kuvvetleri ilk seneden itibaren kaybetmişlerdi (Kurat, 1966:28). Irak ve

Bağdat'ın kayıpları bununla izah edilebilirdi. Ayrıca Osmanlı ordularının seçkin kuvvetlerinin 1916 yılından itibaren Avrupa cephelerine gönderilmesi de bunda etkindir.

Herşeye rağmen Osmanlı Devleti savaşın gidişatından memnundu ve bu savaşı zaferle bitireceklerinden emindiler. Tüm olumsuzluklara rağmen onlara göre; 1917 senesi iyi geçmiş bir seneydi. Çünkü düşman hücumları neticesiz kalmış, buna karşın İttifak devletlerinin hücumları her tarafta büyük başarılar sağlamıştı. Bilhassa Rusya'daki taarruz, Riga ve Baltık hareketi ve nihayet İtalyan ordusunun vahim hezimete uğramasıyla neticelenen son büyük taarruz, netice itibariyle ittifak kuvvetlerinin kati bir hakimiyet sahibi olduğunu tamamen göstermişti (Tanin, 1 Kanun-i Sani 1334:3253).

3.2. Osmanlı Cepheleri

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girdikten sonra, 1914 yılının sonlarından itibaren açılan çeşitli cephelerde savaşmak zorunda kaldı. Bunların bir kısmında savunma, bir kısmında da hücum hareketi yaptı. Bunlarla beraber müttefiklerine yardım amaçlı Avrupa'ya seçkin kuvvetler de göndermiştiler.

Osmanlı orduları 1916 yılına gelene kadar cephelerde önemli başarılar elde etmişlerdi. Ancak bu tarihten sonra özellikle güney cephesindeki hadiseler Osmanlı Devleti'nin aleyhinde cereyan etmişti. Kanal hareketinin başarısızlıkla neticelenmesi üzerine İngilizler bu bölgede üstünlüğü ele almışlar, Sina, Filistin, Suriye üzerine hücum için hazırlıklara başlamışlardı. Aynı zamanda Araplar'ı da Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmaktan geri kalmıyorlardı.

1917 yılına baktığımızda Avrupa cephelerinde belirsiz bir durgunluk varken, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştığı cephelerde durum bambaşkaydı. 1917 başlarında Türkiye'nin karşısındaki hem umut verici, hem de kaygılandırıcı bir durum vardı. Türk tümenleri Balkanlar'da ve Macaristan'da başarılı seferlerden dönüyorlardı ve Kafkasya'daki durum istikrara kavuşmuş görünüyordu. Türk askerleri İran'ı tehdit ediyorlar ve ayrıca Alman ve Avusturya yardımı kendisini hissettirmeye başlıyordu. Bu olumlu görünüşün diğer tarafında ise Mezopotamya ve Filistin'de giderek kötüleşen bir güçler dengesi göze çarpıyordu. 1917 yılındaki Müttefik orduların taarruzları,

Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmış ve ayrıca büyük ve önemli toprakların elden çıkmasına neden olmuştur (Erikson, 2003:220).

3.2.1. Irak Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen sonra İngilizler Basra'ya asker çıkarmışlardı. İngilizler'in Basra Körfezi'ndeki hedefi Hindistan ile deniz bağlantısını sağlamak, aynı zamanda bölgedeki Alman tehlikesini ve varlığını ortadan kaldırmaktı. Bu bakımdan İngiltere, Mısır ile Hindistan arasında bulunan ve aynı zamanda petrol yönünden zengin kaynaklara sahip olduğu anlaşılan bu önemli bölgeyi bir an önce ele geçirmek istiyordu. Bu suretle, aynı zamanda bölgenin karşısında olan ve İran petrolünün tasfiyehanesinin bulunduğu Abadan'ı güvenlik altına almayı, kuzeye doğru ilerleyerek de Rusya ile birleşmeyi amaçlıyordu.

İngiltere, bu hedeflerine ulaşmak için, 1914 yılı Kasım ayı başlarında Hindistan'dan getirdiği birlikleri ile kısa sürede Bağdat yakınlarına kadar geldiler. Fakat Türk kuvvetleri, 22-24 Kasım 1915'te, Ktesifon'da İngilizleri yenerek geri püskürtmüş, 29 Nisan 1916'da da Kut-ül Amare'deki İngiliz kuvvetlerini kuşatan Türk birlikleri, başlarında komutanları Towshend olmak üzere 18 bin İngiliz askerini esir almışlardı. Böylece Irak'ta düşmanın ilerlemesi 1916 yılında durdurulmuş oluyordu. Ancak kısa zamanda tekrar toparlanan İngilizler Basra'dan yeni kuvvetler çıkararak hedeflerine ulaşmak istemişlerdir (Uçarol, 2000:472). Ayrıca Bağdat üzerine yürüyüş için lojistik bakımdan gerekli tedbirleri sistemli bir biçimde almaya giriştiler. Özellikle yol yapımına ve kuvvetlerini arttırmaya önem verdiler. 1917 yılında Bağdat doğrultusunda saldırıya geçecekleri sırada kuvvetlerinin toplamı 45.000 yaya ve 3500 atlıya ulaşmıştı.

İngilizler Kut-ül Amare yenilgisinden sonra yeniden toparlanmak için çalışırken, Osmanlı Devleti Basra'ya ilerlemeyi düşünmemiş, bununla beraber İngilizler'in tekrar saldıracaklarını bildikleri halde bu cepheden bir kolorduyu İran'a yollamışlar bu da Irak cephesindeki savunma gücünün zayıflamasına neden olmuştur (Karal, 1999: 512).

1916 yılının sonlarına doğru Irak Cephesi'nde hazırlıklarını tamamlayan İngilizler, 1917 yılının başlangıcıyla birlikte taarruza geçmişlerdir. 9 Ocak'ta Kut-ül-Amare yakınlarında İmam Yahya mevkiinde bölgesel bir saldırıya geçip, 12 Ocak'ta 2,5

kilometre genişliğinde bir alanda genel saldırı biçiminde hareket ettiler. Bölgeyi savunmakla görevli Halil Paşa, üstün İngiliz piyade kuvvetleri karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece 25 Şubat'ta Kut-ül-Amare İngilizler'e bırakıldı. İngilizler Kut-ül-Amare'den sonra hemen Bağdat'a yöneldiler.

Bu bölgede geri çekilmekte olan Halil Paşa İran'daki XIII. Kolordu'yu Bağdat'ın savunulması için hemen yardıma çağırır ancak İran'daki bir Rus süvari kolordusunun 13. Kolordunun peşine takılması nedeniyle yardımın çok geç gelmesi sonucunda 11 Mart 1917'de Bağdat İngilizler'e geçmiş oluyordu. İngilizler, General Mod önderliğinde Bağdat'a girer girmez bir beyanname yayınlamışlardı. Bu beyanname, "Biz buraya bir fatih ve düşman gibi değil sizin kurtarıcınız olarak geldik" deniliyordu (Boğuşlu, 1997:179).

Bağdat'ın İngilizlerin eline geçmesi Osmanlı devlet adamlarında büyük hayal kırıklığı yaratmıştı İngilizler'e duyulan tepki nedeniyle Bakanlar Kurulu toplandı ve şartlar ne olursa olsun Bağdat'ın geri alınması sonucuna varıldı. Bu sonuç hemen Meclis'de onaylandı. Bir yıldırım planı hazırlanarak General Falkenhayn'ın komutasında bulunan ve bu planı hayata geçirmek için kurulan Yıldırım Orduları Grubu'na Bağdat'ı geri alması için hazırlık emri verildi. Ancak, IV. Kolordu Komutanı Cemal Paşa Arabistan'daki olan hadiselerden edindiği tecrübeler ışığında, Bağdat'ı geri almaktan ziyade İngiliz saldırılarına hedef olacak Kudüs ve Şam'ın savunulması için Yıldırım Orduları Grubu kuvvetlerinin kullanılmasını önerdi. Bu öneri doğrultusunda Bağdat'ı geri alma planından vazgeçildi.

Saldırı ve işgale devam eden İngiliz kuvvetleri ise, sonbaharda Bağdat'ın kuzeyinde bulunan Ramadiye'yi 29 Eylül'de Teksifi de 6 Kasım 1917'de işgal ettiler (Burak, 2004:164). İngilizler 1918 yılında da ilerlemeye devam edecekler kendileri için önemli olan Musul'u bu tarihte işgal edeceklerdir.

3.2.2. Arabistan Cephesi Ve Arap İsyanı

Arap Yarımadası 16. yüzyıldan beri Osmanlı egemenliğinde bulunmaktaydı ve 1900'lerin başlarına kadar genelde bölgede var olan şehirlerdeki yerleşikler dışında,

dağınık kabileler halinde yaşayan Arapların, Osmanlı yönetimi ile büyük bir sorunları yoktu. Ama 19. Yüzyılla birlikte bu durum değişıyordu.

19. yüzyılın sonlarında Arap milliyetçiliğinin gelişmeye başlamasına karşın, bu gelişme daha çok fikirsel alanda olmuş ve Osmanlı yönetiminden ayrılmak için herhangi bir girişim ortaya çıkmamıştı (Gülboy, 2004:240). Ancak Abdülhamid'in büyük etkinlik kazandırdığı Halifelik müessesesi ile birlikte tüm müslümanları birleştirmek istemesi, bünyesinde büyük müslüman kitlelerini barındıran İngilizler tarafından iyi karşılanmamış ve Abdülhamid'in düşüncesini Araplar arasında tesirsiz kılmak isteyen İngilizler, 1880'lerden bu yana Halifeliğin Araplar'ın hakkı olduğunu ve onların Osmanlı Devleti'nden ayrı kendi himayesinde kurulacak devletlerini destekleyeceklerini onlara telkin etmişlerdi. Bu propagandaların yanı sıra bilhassa XX. yüzyıl başlarında Osmanlı yönetiminin kendileriyle pek fazla ilgilenmemesine ilaveten Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda devletin itibarını azaltan yenilgilere uğraması Araplar'da harekete geçmenin tam zamanı olduğu kanısını uyandırmıştı. Bu yüzden bu cephenin mücadeleleri, İngilizlerin kışkırttığı asi kabile şeflerine ve Mekke Şerifine karşı yapılan savaşlardan oluşmaktaydı (Yalçın ve diğ., 2004:103).

Kabileler halinde yaşayan Araplar'ın büyük bir kısmı Birinci Dünya Savaşı başladığında Osmanlı yönetimine bağlıydılar. Buna karşılık özerk bir yönetime sahip olan Hicaz Bölgesi'nde kontrolünü elinde tutan Şerif Hüseyin, uzun süredir bağımsız bir Arap krallığının kurulmasının hesaplarını yapmaktaydı. Şerif Hüseyin'in kafasındaki bağımsızlık fikri 1914'ün öncesinde temelleri atılmış olmasına karşın, Osmanlı Ordusu'nun gücü ve baskısı karşısında bu fikirler eyleme dönüşmemişti. 1914'ün başlarında Hüseyin, İngilizlerle ilişki kurarak yardım talep etmiş ve 1915 yılı boyunca da İngiliz silahları Kızıldeniz üzerinden Hicaz'a ulaşmıştı.

1915 yılından itibaren isyan için hazırlık yapan Araplar, Haziran 1916'da Şerif Hüseyin liderliğindeki ayaklandılar. İsyancıların ilk hedefi kutsal şehirler olan Mekke ve Medine idi. Mekke üç gün süren sokak savaşları sonunda Arap isyancıların eline geçmesine rağmen, Medine'deki Osmanlı garnizonu isyancıların saldırılarını püskürtmeyi başardı. Diğer taraftan isyancılar, Osmanlı Ordusu'nun Hicaz'a takviye güçler kaydırabileceği yol olan Hicaz demiryolunu kesmeyi başardılar. Ayrıca bölgenin Osmanlı

merkezlerinden uzakta ve Mısır'daki İngilizler'e yakın olması ve Osmanlı ordularının Arap eyaletlerinden çekildiği dönemlere denk gelmesi Araplar için büyük bir avantajdı (Lewis, 2007:427).

İngilizler, Şerif Hüseyin önderliğindeki bu isyana yalnızca silah değil, Arap kabilelerini rüşvetle yanına çekmesi için büyük miktarda altın da yollamışlardı. Bu altınlar sayesinde Hüseyin pek çok kabileyi yanına çekmeyi başarmış, bununla birlikte isyancıların Kızıldeniz kıyısındaki Cidde, Rabeh ve Yenbo limanlarını da ele geçirmesi ve bu saldırılarda İngiliz kuvvetlerinin de aktif yardımlarda bulunması pek çok yeni Arap kabilesinin isyancıların tarafına geçmesine neden olmuştu. Şerif Hüseyin bu erken başarıların ardından hemen kendisini Hicaz Kralı ilan etmişti (Gülboy, 2004:241).

Arap ayaklanması 1916 yazı boyunca etkisini sürdürmüştü, fakat ekim ayında Medine'yi savunan Fahreddin Paşa'nın karşı saldırıları ve Hicaz demiryolunu yeniden ulaşıma açması ile isyancılar Hicaz'ın güneyine çekilmek zorunda kalmışlardı. Fahreddin Paşa'nın başarılı girişimleri isyanın hızını kesmişti. Buna karşılık, Mısır'daki İngiliz Komutanlığı isyanın devamını sağlamak için Thomas Lawrence adındaki bir subayı Hüseyin'in kuvvetlerini örgütlemek üzere Cidde'ye yolladı. Cidde'ye varduktan sonra isyancıların liderliğini yapan Hüseyin'in büyük oğlu Faysal ile buluşan Lawrence, bu buluşmanın ardından Faysal'ın askeri danışmanı olarak atanmıştı (Gülboy, 2004:242).

Lawrence'in gelişi ile birlikte Arap ordusunda çeşitli düzenlemeler yapılmıştı. Ayrıca isyanı bir düzene sokmak için Hintli ve Cezayirli Müslüman uzmanlar getirilmişti (Karal, 1999:513).

Lawrence'in Araplar'a yardım ve çeşitli tavsiyeleri sonucunda 1917'nin başından itibaren Arap isyanı yeniden canlanmıştı. 1917 yılında isyanın büyümesi Osmanlı Ordusu'nu güç bir durumda bırakmış ve bu ayaklanmanın ancak Filistin Cephesi'nden bir kısım kuvvetin Hicaz'a kaydırılması ile durdurulacağı düşünülmekteydi. Fakat savaşın ardından Arabistan'a bağımsızlık verileceği yönündeki İngiliz vaatlerinden etkilenen Faysal, Lawrence ile tam bir işbirliği içine girerek isyanın İngiliz çıkarlarına uygun bir biçimde gelişmesi için, Medine'ye yapılacak büyük bir saldırının hazırlıkları durdurmuş ve bunun yerine isyancı kuvvetlerin kuzeydeki Osmanlı kuvvetlerine saldırmasına karar vermişti. Bunun sonucunda Temmuz 1917'de isyancılar başarılı bir

saldırı ile Akabe'yi ele geçirdiler. Artık isyan durdurulmaz bir hale gelmişti. Araplar bağımsızlıklarını ellerine alana kadar mücadeleyi bırakmayıp kılıçlarını kınlarına koymayacaklarını ve herhangi bir barış teklifini kabul etmeyeceklerini belirtiyorlardı (A.VRK., 814/51). Nitekim Akabe'nin alınmasının ardından da isyancılar daha kuzeydeki Osmanlı ikmal üslerine, Bağdat ve Hicaz demiryolu hatlarına gerilla saldırıları düzenlemeye başladılar. Bu saldırılar sonucunda Osmanlı Ordusu, Filistin Cephesi'ndeki kuvvetlerinin bir kısmını Arap isyancılarla mücadele etmek için geri çekmek zorunda kaldıysa da bir sonuç alamayacaktı (Gülboy, 2004:242). 1918 yılına gelindiğinde Osmanlı Orduları Hicaz bölgesini terk etmek zorunda kalacaktır.

3.2.3. Filistin Cephesi

1915 yılındaki başarısız Kanal Harekatı'nın ardından Osmanlı ve İngiliz kuvvetleri arasındaki mücadele bu cephede bir süre durmuştu. Ama bu durgunluk, 1916'nın baharında Mısır'daki İngiliz Komutanlığı'nın başında bulunan Sir Archibald Murray'ın Süveyş Kanalı'nın savunmasının Sina Çölü'nün kuzeyine doğru genişletilmesi için kuzeye doğru hareketlere başlamasıyla sona ermişti. 1916'nın sonlarında İngiliz kuvvetleri El Ariş'e kadar ilerlemiş bulunuyorlardı (Gülboy, 2004:243). İngilizler El Ariş'e ilerlerken bu doğrultuda yapımına giriştikleri tren yolu ile kendilerinin ihtiyacı olan su borusunu da El Ariş'in 20 kilometre yakınına getirmişlerdi.

Osmanlı Ordularının durumu ise bu dönemde pek iç açıcı değildi. Hicaz'da Şerif Hüseyin'in ayaklanması, Türk kuvvetlerinin ikmal işlerinin iyi gitmemesinin verdiği sıkıntı, askerlerin yiyeceksiz olması, Anadolu'dan gelmekte olan destek kuvvetinde hiç eğitim görmemiş olması, bir kez olsun kurşun atmamış kimselerin bulunması ordu başındakileri endişeye sokuyordu. Ayrıca Osmanlı cephe komutanlığı, cephede bir alay kuvvet bırakarak kuvvetlerini Kudüs dolayına çekmiş bulunuyordu. Bu durum İngilizler'in çok işine yaramış, çok üstün kuvvetlerle saldırıya geçerek 21 Aralık 1916'da Elariş'i ve Magadaba'yı (22 Aralık) ele geçirdikten sonra 9 Ocak 1917'de Refahiye'yi almayı başarmışlardı (Karal, 1999:514).

İngilizler'in ilerlemesi aralıksız devam ediyordu. 28 Şubat'ta İngilizler, Osmanlı kuvvetlerinin tahliye ettikleri Hanyunus'u işgal etmişlerdi. Bununla birlikte İngilizler kuvvetlerini 1917 Martına kadar yavaş yavaş da arttırmışlardı (Sanders, 2006:157).

Kudüs'ü almak için yapılacak taarruzların yakın olduğu gözlenmekteydi. Kudüs'ün zapt edilmesi yönünde en büyük engel ise Gazze idi.

Eski bir şehir olan Gazze, savaş esnasında geniş hurma, incir, zeytin ve portakal bahçelerinin ortasında suyu bol bir vaha durumundaydı. Harbin başında Gazze 35-40 bin nüfuslu sakin bir doğu şehriydi (Von kress, 2007:263).

İngilizler'in çöl yolu ile ilerleyip Gazze önüne geldikten sonra, Gazze'ye yaptıkları ilk taaruz 26 Mart'ta başlamıştı. Bu taarruzun can alıcı noktasını Gazze'nin güneyindeki 84 rakımlı tepe teşkil ediyordu. İngilizler, çetin muharebelerden sonra burasını ele geçirmeye ve arkasında mevzilenmiş Avusturya bataryasına ulaşmaya muvaffak oldular. Fakat Türkler karşı hücumu geçerek tepeni geri aldılar. Tepe, üç defa el değiştirdi. Akşama doğru tepe İngilizler'in elinde kaldı. İngilizler kuzeyden, doğudan ve güney - doğudan Gazze şehrine girmeyi başarmışlardı.

Fakat Gazze'de şehrin güney kesimini tutan bir kısım Türk kuvveti İngilizler kuvvetlerinin ilerlemesini engellediler. Bunun üzerine İngilizler, daha fazla ilerleyemeyeceklerini anlayınca saldırılardan vazgeçtiler. Aynı zamanda 83 rakımlı tepe, Osmanlı kuvvetlerinin ani bir süngü hücumu ile İngilizlerden geri alındı. 28 Mart sabahı Gazze Vadisi vadisinin düşmandan tamamen temizlenmiş durumdaydı.

Albay von Kress'in komutasında yapılan bu savunma, İngilizlerin Kanal'dan başlayan uzun ve sistemli yürüyüşünü durdurması bakımından büyük önem taşıyordu (Sanders, 2006:159). İngilizler kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra Von Kress bir karşı taarruza geçilmesini istedi ama Cemal Paşa uygun görmeyerek bunu reddetti. (Cemal Paşa, 2008:206). Birinci Gazze Muharebesi neticesinde Osmanlı Ordusu 36 subay 276 asker şehit vermişti. 1500 kişiye yakın İngiliz kuvveti de etkisiz hale getirilmişti (Von kress, 2007:276).

Gazze'ye yapılan ilk taarruzun püskürtülmesinden sonra, İngilizlerin pek uzak olmayan bir zamanda takviye edilmiş kuvvetlerle yeniden taarruz edecekleri tamamen belliydi. Nitekim 9 Nisan'da İngilizler, İkinci Gazze muharebesiyle saldırılarını tekrarladılar. Asıl büyük saldırı, Gazze ile Tellüşşeria arasındaki 53. Tümen'e yönelmişti ve İngilizler bu mevziyi ortadan yarmak istiyordu. 19 Nisan sabahı önce Gazze yakınındaki 3.

Tümen'in mevzilerine karşı şiddetli bir topçu atışı başladı. Bu atışa denizden iki kruvazör, birçok torpido bot ve diğer gemilerin büyük çaplı topları da katılıyordu.

3. Tümen kesiminden sonra, 53. Tümen'in cephesi de pek şiddetli bir ateş altına alındı. Bu hücumlar sonunda, 53. Tümen ile 3. Tümen'in ileri mevzileri kısmen elden çıktı. Fakat öğleden sonra bunların büyük kısmı süngü hücumları ile geri alındı (Sanders, 2006:159).

Akşam olduğunda ise düşman eski mevzilerine kadar geri sürülmüştü. Sonuç olarak düşman, sadece Gazze önünde biraz arazi kazanmıştı. Bunu da 21 Nisanda kısmen kendiliğinden boşalttı. 20 Nisan sabahı İngilizlerin sağ kanadına komutan von Kress tarafından yapılması düşünülen Türk taarruzundan, cephe noksanlığı bahane edilerek Cemal Paşa'nın isteği üzerine vazgeçildi (Sanders, 2006:160).

İkinci Gazze Muharebesinden sonra Filistin cephesinde de Avrupa cephelerinde olduğu gibi tam bir siper harbi gelişmeye başlamıştı. Başarısız Gazze Saldırıları sonucunda fatura İngiliz komutan Murray'a kesilmişti. Onun yerine 27 Haziran 1917 tarihinde General Sir Edmond Allenby, Filistin cephesindeki İngiliz kuvvetlerinin başkomutanlığına getirilmişti. Bu durumun, yani İngilizler'in harp cephelerinde tecrübe görmüş ve temayüz etmiş bir generali Filistin Cephesine göndermelerinin, Filistin'e karşı büyük ölçüde bir taarruz hazırlamakta olduğunun göstergesiydi ve bunu İstanbul'daki yönetimin anlaması ve önlem alması lazımdı. Gerçi Bağdat'ı almak ve daha sonra İran'ı istila etmek için oluşturulmuş Yıldırım Orduları Grubu, takviye amaçlı Filistin'e gönderilmiş ancak bu destek yine de yeterli olmamıştı (Erickson, 2003:235).

General Allenby, göreve gelir gelmez, cephedeki durum hakkında şahsen bir fikir edinebilmek için bir sürü keşif yapmıştı. Yaz ayı boyunca çeşitli hazırlıklar yapan Allenby Ordusunu da gelen ek kuvvetlerle güçlendirmişti. 1917 sonbaharına gelindiğinde İngiliz kuvvetleri asker, araç ve gereç bakımından Türkler'e nazaran çok üstün durumdaydılar.

İngilizler, Gazze taarruzlarından sonra uzun süren hazırlıklarını tamamladıktan sonra Gazze'yi ve daha sonra Kudüs'ü almak için Ekim ayının sonunda bir kez daha saldırıya geçtiler. Filistin'in güneyinde, Gazze üzerinden Birüsseba'ya ulaşan hat üzerinde Türk

mevzilerine 30 Ekim'den itibaren saldırmaya başlayan bu kuvvetler, denizden ve havadan da destek alıyorlardı. Bu güçlü saldırı neticesinde 7 Kasım'da Gazze'ye girdiler. 16 Kasım 1917'de de iki Türk saldırısını etkisiz hale getiren İngiliz kuvvetleri 22-24 Kasım'da Kudüs'ü çevirme hareketine giriştiler. Türk kuvvetleri ise mevzilerini Kudüs şehrine bir zarar gelmesin diye şehrin uzağına yerleştirmişlerdi (Von Kress, 2007:242). Fakat güçlü İngiliz ordusu karşısında fazla dayanamayan Türk ordusu geri çekilmek zorunda kaldı ve Türk kuvvetlerinin çekilmesinden sonra 9 Aralık'ta Kudüs teslim oldu.

Kudüs'ün Türkler tarafından tekrar geri alınması için yapılan saldırılar başarıya ulaşamadı ve Kudüs kesin olarak elden çıktı (Burak, 2004:172). Osmanlı Devleti'nin uzun süren hakimiyeti bu bölgede artık sona eriyordu.

3.2.4. Kafkasya Cephesi

Osmanlı ordusunun Sarıkamış harekatı ve bu harekatın facia ile sonuçlanmasından dolayı Kafkas cephesinde üstünlük Rus ordusuna geçmişti. Ruslar bundan istifade ederek hemen taarruza geçip Anadolu'da ilerlemeye başladılar ve 27 Mart 1915'te Artvin'i aldılar. Bu arada, Van'daki Ermeniler, 15 Nisan 1915'te ayaklandılar. Şiddetli çarpışmalardan sonra Türklerin 17 Mayıs 1915 günü kenti boşaltmak zorunda kalmaları üzerine Van'ı ele geçirip, yaktılar. Bunun arkasından da Ruslar, kolayca Van'a kadar ilerleyip, burayı işgal ettiler. Sonra da 16 Şubat 1916'da Erzurum ve Muş'u, Mart ayında Bitlis ve Rize'yi işgal ettiler (Uçarol, 2000:471).

Ruslar, Muş ve Bitlis'i aldıktan sonra, Bayburt ve Tercan doğrultusunda batıya doğru çekilmekte olan 3. Türk Ordusu'nun güneydeki kuvvetlerinin gerilerini Diyarbakır doğrultusunda tehdit etmeye başladılar. Diyarbakır Ruslar'ın eline geçecek olursa İskenderun ve Irak da Rus tehdidi altına girebilirdi. İşte Doğu Anadolu'da Rus tehdit ve tehlikesinin bu şekilde çoğaldığı sıralarda, Çanakkale Muharebeleri'nin sona ermesinden sonra 16. Kolordu Komutanlığı'na atanan Mustafa Kemal, 1916 Mart ayında Diyarbakır'a geldi ve göreve başladı. Bundan biraz sonra, takviye alan Rus kuvvetleri, 12 Temmuz 1916'da bütün cephelerde taarruza başladı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa komutasında 16. Kolordu, karşı taarruza geçti ve Ruslar'ı yenerek,

6 ve 7 Ağustos'ta Muş ve Bitlis'i geri aldı. 9 Eylül 1916 tarihine kadar süren bu hareket sırasında, Rus ileri hareketi durduruldu (Uçarol, 2000:472).

1916 yılında Doğu Anadolu'daki Rus ilerleyişi Nisan ayında Mustafa Kemal komutasındaki Osmanlı kuvvetleri tarafından durdurulmuştu. Ancak Karadeniz sahil şeridi boyunca ilerleyen Rus kuvvetleri 18 Nisan 1916'da Trabzon'u ele geçirmişlerdi. Trabzon limanına deniz yoluyla ulaşan, takviyeler ile güçlenen Rus kuvvetleri, 15 Temmuz'da Bayburt ve 18 Temmuz'da da Gümüşhane'yi alarak ilerlemelerini sürdürmüşlerdi (Gülboy, 2004:240).

1917 yılının başında ise kışı aylarının sert geçmesinden dolayı muharebe hareketi bu cephede durma noktasına gelmişti. İlkbaharda karların erimesi bu durumda bir değişiklik yaratmadı. Daha önce çok faal olan bu hareket alanında her iki tarafın da rızasıyla gerçekleşen durgunluk bir nevi ateşkes anlamına geliyordu ve her iki tarafın da dikkatlerini diğer bölgelerde yoğunlaştırmasına izin veriyordu. 1917 yılında Türk 2. ve 3. Orduları iki yıllık aralıksız ve vahşi muharebelerden sonra çok ihtiyaçları olan bir soluklanma dönemini yaşıyorlardı (Erickson, 2003:583). Bu soluklanma bazı değişiklikleri de doğuruyordu. 8 Mart 1917 günü, 2 ve 3'üncü orduları içeren Kafkas Orduları Komutanlığı kuruldu. Komutanlığa da 2.Ordu Komutanı Ahmet İzzet paşa getirildi. Ahmet İzzet paşadan boşalan 2. Ordu Komutanlığı'na da Mustafa Kemal Paşa atanmıştı (Boğuşlu, 1997:173).

Rus İhtilalinin başladığı 1917 yılı Nisanına kadar büyük bir askeri hareketi yapılmadı. Yılın ilk aylarındaki bütün hareketler, cephe ilerisindeki önemsiz bir tepenin el değiştirmesinden ibaret kalıyordu. Bu da nadiren oluyor ve cepheler çok geniş olduğu için bazı yerlerde iki cephe arasında kilometrelerce mesafe bulunuyordu. İhtilal ile beraber, Rusların Kafkasya Ordusu'nda derhal siyasi akımlar baş gösterdi, taarruz arzusu kayboldu (Sanders, 2006:150).

İhtilalden sonra, Rusların Doğu Anadolu Cephesi'ndeki hareketleri daha da azaldı. Türk kuvvetleri de, bu sıralarda daha çok Suriye ve Filistin cephelerine ağırlık verdiğinden, Ruslar'a karşı bir harekete girişmedi. Diğer taraftan ise, Rus ordusu Almanların karşısında Batı cephesinde hızla çözülmeye başladı ve bu durum Doğu Anadolu

Cephesi'nde de etkisini gösterdi ve bu cephedeki Rus askerleri de siperlerini terk etmeye başladı.

Bu arada Sovyet Hükümeti, Çarlık Rusyası'nın yaptığı gizli anlaşmaları açıklamaya ve barış yaparak savaştan çekilmeye karar verdi. Bunun arkasından da 26 Kasım 1917'de Alman ordularının Doğu Komutanlığı'na başvurarak, derhal bir mütareke yapılmasını istedi. Bu isteğin kabul edilmesi üzerine Almanya, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 2 Aralık 1917'de Brest-Litovsk'ta görüşmelere başlandı ve 15 Aralık 1917'de de Mütareke imzalandı (Uçarol, 2000:476).

Brest-Litovsk Mütarekesi'nin arkasından buna bağlı olarak, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, savaşa son vermek ve bunun koşullarını saptamak üzere, 18 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi imzalandı. Bu anlaşmaya göre, bütün düşmanca hareketler 18 Aralık 1917 tarihinden itibaren durdurulacaktı, her iki tarafın kuvvetleri arasında tarafsız bir bölge bırakılmak üzere, bir sınır çizgisi saptanacaktı. Bu sınır kuzeyde Karadeniz sahilinden, güneyde Van gölüne kadar; Tirebolu doğusu, Harşit deresi, Mucura doğusu, Kelkit batısı, Erzincan batısı, Pülümür güneyi, Kığı kuzeyi, Bingöl, Muş ve Bitlis kuzeyi olarak belirlenmişti (Boğuşlu, 1997:174).

Erzincan Mütarekesi'nin imzalanmasıyla, 29 Ekim 1914'ten beri sürmekte olan Osmanlı - Rus Savaşı sona ermiş oldu.

Ancak, Brest-Litovsk ve Erzincan Mütarekeleri'ne rağmen, Sovyet Rusya'nın Çarlık Rusyası gibi Ermenilerin koruyucusu rolünü üzerine alması ve Doğu Anadolu'da Rus işgali altındaki bölgede Ermeniler lehinde bir takım hareket ve girişimde bulunması, mütarekelerin uygulamasında bazı sorunlar ortaya çıkardı.

Sovyet Rusya, Erzincan Mütarekesi'nden hemen sonra, Osmanlı - Rus sınırında bir Ermenistan devleti kurulmasıyla ilgili sorunu ortaya attı. Bu arada da karnamede bildirilen Rus işgali altındaki bölgede yani Doğu Anadolu'da Ermeni Milisi kurulması işine girişti (Uçarol, 2000:477)

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinin ilk büyük savaşı olmuştur. 1914 yılına kadar etkileri ve sonuçları bütün dünyayı etkileyen savaş yapılmamıştı. Bu ilk büyük savaş, cephe ile cephe gerisinin bir olduğu, propagandanın ön plana çıktığı, denizaltı savaşlarının meydana geldiği bir savaştır.

Büyük bir savaş olması hasebiyle de sonuçları ve etki alanları da bir o kadar büyük olmuştur. Öncelikle bu savaşın sonunda Osmanlı Devleti, Alman İmparatorluğu, Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ve Çarlık Rusya'sı yıkılmış yerlerine küçük büyük bir çok devlet kurulmuştur. Ancak bu kurulan devletler sorunu çözmemiş aksine daha da kötüye götürmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu bazı olayların etkisi günümüze kadar gelmiştir.

Bu olayların en önemlileri ise 1917 yılında olmuştur. Bolşevik İhtilali, Amerika'nın Savaşa girmesi ile Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması ve Filistin meselesinin ortaya çıkması 1917 yılında meydana gelmiştir.

Bolşeviklerin İhtilali ile birlikte Romanov Ailesinin hükümlürlüğüne son verilmiş, yönetime Bolşevikler hakim olmuş ve bu tarihen sonra Dünya iki kutuplu bir hal almaya başlamıştır.

Rusya'nın savaştan çekilmesi üzerine ortaya çıkan boşluğu Amerika infirad politikasından ayrılarak doldurmuş ve İtilaf aleyhine olan gidişatı dengelemiştir.

Osmanlı Devleti'nin kanal hareketlerinde başarısız olmasıyla harekete geçen İngilizler, Araplar'ında desteğini alarak Filistin'e kadar gelmiş ve Gazze ile Kudüs'ün düşmesiyle buraları ele geçirmişlerdir. Ancak buraları kendi işgal etmekle birlikte buraları savaş boyunca desteğini aldığı Yahudiler'e bir Musevi Devleti tesis etmek için çalışmalara başlamış ve müttefiklerinin de desteğini arkasına almıştır. Ancak tüm bu gelişmeler istenilen sonucu vermemiş bugün devam eden Yahudiler ve Araplar arasındaki çatışmalar o zamanlarda başlamıştır.

KAYNAKÇA

- AKŞİN, Sina (2006), *Jön Türkler Ve İttihat Ve Terakki*, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (2005), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (1991), *Belgelerle Türk – Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bab-1 Ali Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi (DH. ŞFR.) 79-A
- Bab-1 Ali Evrak Odası Sadaret Evrakı Evrak Kalemi (A. VRK.) 813, 814, 815
- BAYUR, Hikmet (1989), *XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih Ve Acun Siyaseti Üzerindeki Etkileri*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BAYUR, Yusuf Hikmet (1991), *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt : III., Kısım IV, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Birinci Dünya Harbi Avrupa Cepheleeri*, Cilt : VII., Kısım II., Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi (1967), Ankara.
- Birinci Dünya Harbi Avrupa Cepheleeri*, Cilt : VII., Kısım III., Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi (1967), Ankara.
- 1. Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Haz., Mehmet Okur ve Selçuk Ural (2001), Aktif Yayınevi, Erzurum.
- BOĞUŞLU, Mahmut (1997), *1. Cihan Harbi*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- BURAK, Durdu Mehmet (2004), *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk – İngiliz İlişkileri (1914 – 1918)*, Babil Yayıncılık, Ankara.
- Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşımı*, Haz., E.E. Adamof (2001), 4. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.

- ÇAVDAR, Tevfik (2004), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- ÇAVDAR, Tevfik (2003), *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- CEMAL PAŞA (2008), *Hatıralar*, Haz., Alpay Kabacalı, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ÇOLAK, Mustafa (2006), *Osmanlı-Alman İlişkileri Çerçevesinde Harbiye Nazırı Enver Paşa Ve Türkçü Politikaları (1913-1918)*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- ERİCSON, Edward J. (2003), *Size Ölmeyi Emrediyorum!*, 2. Baskı, Çev., Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ERTEM, Şefik (1992), *Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da Yüzbin Türk Askeri*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- GÜLBOY, Burak (2004), *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya (1999), *Osmanlı Tarihi*, Cilt : IX., 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- KARAMAN, M. Lutfullah (1991), *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur ve Metin Berge (2006), *Bolşevik İhtilali Ve Osmanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KURAT, Akdes Nimet (1966), *Birinci Dünya Savaşı Strasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerin Raporları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- KURAT, Akdes Nimet (1999), *Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze Kadar*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- LEWİS, Bernard (2007), *Ortadoğu*, 5. Baskı, Çev., Selen Y. Kölay, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

- RENOUVIN, Pierre (2004), *Birinci Dünya Savaşı Ve Türkiye 1914 – 1918*, Çev., Örgen Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- ROBBINS, Keith (2005), *1. Dünya Savaşı*, Çev., Müfit Günay, Dost Kitabevi, Ankara.
- SANDERS, Liman Von (2006), *Türkiye’de Beş Yıl*, Haz., Resul Bozyel, Kesit Yayınları, İstanbul.
- ŞAHİN, Enis (2002), *Trabzon ve Batum Konferansları ve Antlaşmaları (1917-1918)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tanin Gazetesi
- TEZKAN, Yılmaz (2004), “İsrail”, Haz., Yılmaz Tezkan, *Bir Başka Açıdan İsrail*, Ülke Kitapları, İstanbul, s. 11 – 41.
- TOLON, Ahmet Hurşit (2004), *Birinci Dünya Savaşı Sırasında Taksim Anlaşmaları Ve Sevr’e Giden Yol*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- TOPRAK, Zafer (2003), *İttihad – Terakki Ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi Ve Türkiye’de Devletçilik 1914 – 1918*, Homer Kitabevi, İstanbul.
- UÇAROL, Rifat (2000), *Siyasi Tarih (1789 - 1999)*, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- VON KRESS (2007), *Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk*, Çev., Tahir Balaban, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- WERTH, Nicholas (2008), *1917 Rus Devrimi*, 4. Baskı, Çev., Esra Özdoğan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- YALÇIN, D., Y. Akbıyık, D.A. Akbulut, M. Balcıoğlu, N. Köstüklü, A. Süslü, R. Turan, C. Eraslan, M.A. Tural (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt : I., Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- YAZMAN, M. Şevki (2006), *Kumandanım Galiçya Ne Yana Düşer?* Haz., Kansu Şarman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, Türel (2004), *Uluslararası Politikada Ortadoğu Birinci Dünya Savaşından 2000’e*, Akçağ Yayınları, Ankara.

حضرت صاحبزاده صاحبزاده

چایچی نظامی

شعبه مخصوصه
علاء

۲۹۱ - ۱۱۶۷۷

معرضه مبارک کلمه لریه
 وسیه در کلمه خبره کرده اولیقه اصلاحی کردند که درها شکل بر شکل الیغی و کمره کسک نیک عدیده شیه جیاز صلی ایلمده
 ملیغین در کلمه خبره کرده اولیقه اصلاحی کردند که درها شکل بر شکل الیغی و کمره کسک نیک عدیده شیه جیاز صلی ایلمده
 ریه ایلیکی در کلمه خبره کرده اولیقه اصلاحی کردند که درها شکل بر شکل الیغی و کمره کسک نیک عدیده شیه جیاز صلی ایلمده
 بیان لریه کلمه ساجیه قلمی اولیقه اصلاحی کردند که درها شکل بر شکل الیغی و کمره کسک نیک عدیده شیه جیاز صلی ایلمده

خیا جیاز صلی ایلمده
 نایطریه ایلمده
 ایلمده

۱۱

c
r
i
c
l
e
h

خارجی تطاریق
المرکز
لازمی

عقد

۱۰۵۶۴-۵۷۲

صحة

مردود جاز کتبه لید
 بایسته کبری مکتبہ اشاعتیہ لایہ بیضا قضا مردہ در صفت عمید تک لایہ بیضا مردود
 ایدونی ، روسیه ایسکندریه و روسیه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 قضایہ ایسکندریه (دو ضمیمه) ن و فانی و طرفه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 ایسکندریه و روسیه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 ایسکندریه و روسیه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 طایفه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 طرفه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 خود عمده طرفه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 مویس (اسکوتیه) ن تظیفه و قهر رانیس ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 حکایتیه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 سو قمارده بولندنیق قهره ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 و قهره ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 لفظ ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه
 و قهره ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه ایسکندریه

خارجی تطاریق
 مورسیه مدبر محسن
 مشر معاوی

ÖZGEÇMİŞ

Adem PAZARBAŞI, 26.04.1984 tarihinde Ağrı'da doğmuştur. Öğrenim hayatına Ağrı Cumhuriyet İlkokulu'nda başlamış ilk iki seneyi bu okulda okuduktan sonra ilkokulun geri kalan sınıflarını ve ortaokulu Üsküdar Deniz-iş İlköğretim Okulu'nda okumuştur. Orta öğrenimini 1998-2001 yılları arasında Üsküdar Burhan Felek Lisesi'nde geçirdikten sonra 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü'nü kazanmış ve 2006 yılında mezun olmuştur. Aynı sene içinde Sakarya Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Eğitimi almaya başlamıştır. Halen Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Tarih Bölümü'nde eğitimini sürdürmektedir.